

תמלול הכנס

כנס סעיף 12

עוברים מאפטרופסות
לקבלת החלטות נתמכת

מכון ון ליר בירושלים
21.12.15

בזכ!ת

בזכות, המרכז לזכויות אדם
של אנשים עם מוגבלויות, עמותה
מיסודה של האגודה לזכויות האזרח בישראל

נציבות
שוויון זכויות
לאנשים עם מוגבלות
משרד המשפטים

mail@bizchut.org.il
www.bizchut.org.il

טלפון: 02-6521308 פקס: 02-6221283
כנפי נשרים 3, גבעת שאול, ירושלים 9546406

בזכ!ת

בזכות, המרכז לזכויות אדם
של אנשים עם מוגבלויות, עמותה
מיסודה של האגודה לזכויות האזרח בישראל

תמר שפנייר	תמלול
יותם טולוב ויונית אפרתי	עריכה
סואלי טולוב	צילום
יעל בוברמן	עיצוב גרפי

סיכום כנס סעיף 12 - עוברים מאפטרופסות לקבלת החלטות נתמכת

ביום 21.12.15 ארגנו עמותת בזכות ונציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות כנס בנושא קבלת החלטות נתמכת כחלופה לאפטרופסות.

הכנס ציין את סיומו של פיילוט ראשון מסוגו בישראל של פיתוח מודל 'תמיכה בקבלת החלטות' ומתן שירות ל-22 משתתפים עם מוגבלויות שונות.

הכנס אשר התקיים במכון ון-ליר בירושלים כלל דוברים ומשתתפים רבים מהארץ ומהעולם וביקש לדון לראשונה בשאלה - כיצד ניתן לקדם קבלת החלטות נתמכת בישראל. במהלך הכנס שולבו סצנות מומחזות - 'תמונות מהחיים' - שסייעו להבין את הקשיים עימם מתמודדים אנשים עם מוגבלויות כיום בנושא קבלת החלטות.

במקביל לפרסום חוברת זו, בכוונת עמותת בזכות לפרסם את המודל שגובש בעקבות הפיילוט ושמוצע כבסיס לפיתוח שירותי תמיכה בתפוצה ארצית.

תודה לכל השותפים להוצאה לפועל של הכנס ולקידום היישום של סעיף 12 בישראל.

בברכה,

יותם טולוב ויונית אפרתי

מארגני הכנס מטעם בזכות והנציבות

תוכן עניינים

5	תכניית הכנס
6	סרטונים בנושא אפטרופסות וקבלת החלטות נתמכת
7	ציטוטים מרכזיים
	תמלול הכנס:
	פתיחה
10	יונית אפרתי , נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות
10	קארין אלהרר , חברת כנסת ויו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה
11	אמי פלמור , מנכ"ל משרד המשפטים
12	השופטת (בדימוס) אילה פרוקצ'יה , שופטת בית המשפט העליון לשעבר ונשיאת בזכות
14	אחיה קמארה , נציב שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים
17	ח"כ איילת שקד , שרת המשפטים
	תמונה 1: הפרש הבודד
19	מיטל סגל רייך , האגף לסיוע משפטי, משרד המשפטים
	תמונה 2: רצון וטובה
21	ריבי צוק , עוצמה – פורום ארצי של משפחות נפגעי נפש
23	רונן גיל , אס"י – פעילי הקהילה האוטיסטית בישראל
24	מייקל ג'נגה , מנכ"ל USPKenya – ארגון סנגור עצמי של מתמודדים עם מוגבלות נפשית בקניה
	תמונה 3: מי המחליט?
25	רומן , פעיל לקידום זכויות של אנשים תחת אפטרופסות
27	אילת ששון , הלשכה המשפטית, משרד הרווחה
	לצאת מהג'ונגל – מודל קבלת החלטות נתמכת
28	יותם טולוב , בזכות
	מבט בינלאומי – תמיכה בקבלת החלטות בעולם
31	ארלין קנטר , פרופסור למשפטים ומומחית בינלאומית
	מבט ציבורי – איך משנים את התודעה הציבורית ביחס אל אנשים עם מוגבלות
33	סיון רהב-מאיר , עיתונאית וכתבת ערוץ 2
	מבט קדימה – כיצד נכון לקדם קבלת החלטות נתמכת בישראל
35	מוריה כהן (בקשי) , מחלקת ייעוץ וחקיקה, משרד המשפטים
37	סימונה שטיינמץ , עו"ס ראשית לסדרי דין במשרד הרווחה
38	תמי סלע , האפטרופוס הכללי, משרד המשפטים
39	שוש קמינסקי , בית איזי שפירא
40	יונית אפרתי , נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות
42	תכניית הכנס בשפה פשוטה
43	מילון מונחים בשפה פשוטה
44	תמצית מנהלים של מחקר הערכה של הפיילוט

כנס סעיף 12

עוברים מאפטרופסות לקבלת החלטות נתמכת

יום שני, 21.12.15, מכון ון ליר בירושלים (רחוב ז'בוטינסקי 43)

התכנסות	9:00 - 8:30
פתיחה	10:00 - 9:00
דברי ברכה	ח"כ קארין אלהרר, יו"ר הוועדת לענייני ביקורת המדינה
דברי פתיחה	השופטת (בדימוס) אילה כרוקצ'יה, שופטת בית המשפט העליון לשעבר ונשיאת בזכות
	אמי פלמור, מנכ"לית משרד המשפטים
הרצאת פתיחה	הזכות לקבל החלטות - הדרך לחיים עצמאיים
	אחיה קמארה, נציב שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים

השינוי 13:00 - 12:00	האתגר 11:45 - 10:00
לצאת מהג'ונגל - מודל קבלת החלטות נתמכת	דברי ברכה: ח"כ איילת שקד, שרת המשפטים
יותם טולוב, בזכות	קבוצת תיאטרון - 'תמונות מהחיים'
ארוחת צהריים 13:45 - 13:00	קבוצה של שחקנים עם וללא מוגבלות תציג שלוש 'תמונות' ודילמות מחייהם של אנשים עם מוגבלות בתחום קבלת החלטות ואפטרופסות.
נקודות מבט 16:00 - 13:45	תמונה 1: הפרש הבודד
מבט בינלאומי - תמיכה בקבלת החלטות בעולם	מגיבים:
ארלין קנטר, פרופסור למשפטים ומומחית בינלאומית	מיטל סגל-רייך , האגף לסיוע משפטי, משרד המשפטים
מבט ציבורי - איך משנים את התודעה הציבורית ביחס אל אנשים עם מוגבלות	תמונה 2: רצון וטובה
סיון רהב-מאיר, עיתונאית וכתבת חדשות ערוץ 2	מגיבים:
מבט קדימה - כיצד נכון לקדם קבלת החלטות נתמכת בישראל	ריבי צוק , עוצמה - פורום ארצי של משפחות נפגעי נפש
דוברים:	רונן גיל , אס"י - פעילי הקהילה האוטיסטית בישראל
סימונה שטיינמץ , עו"ס ראשית לסדרי דין במשרד הרווחה	מייקל ג'נגה , מנכ"ל USPKenya
מוריה כהן (בקשי) , מחלקת ייעוץ וחקיקה, משרד המשפטים	תמונה 3: מי המחליט?
תמי סלע , האפטרופוס הכללי, משרד המשפטים	מגיבים:
שוש קמינסקי , בית איזי שפירא	רומן , פעיל לקידום זכויות של אנשים תחת אפטרופסות
יואב קרים , המועצה הארצית לשיקום נכי נפש בקהילה ועמותת קשר	איילת ששון , הלשכה המשפטית, משרד הרווחה
התייחסות של הקהל הרחב	חברי קבוצת התיאטרון:
תמונת סיום - קבוצת תיאטרון	כתיבה ובימוי: אפרת בן-יהודה לוין
16:00	הפקה: צביה וייסברג
	שחקנים: ירדן באומהפט, חורש בן-עמי, נועה ברק, שוקי וייס, לירון נתן ורוז שבת

לפרטים נוספים:
www.bizchut.org.il

פעילות זו נתמכת ע"י
האיחוד האירופאי

בזכות!

בזכות, המרכז לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלות, עמותה מיסודה של האגודה לזכויות האזרח בישראל

נציבות
שוויון זכויות
לאנשים עם מוגבלות
משרד המשפטים

סרטונים בנושא אפטרופסות וקבלת החלטות נתמכת

לקראת הכנס הפיקה 'בזכות' בשיתוף פעולה עם הצלם אריאל שרוסטר והעורך עדי הוברמן, סדרה של סרטונים בנושא אפטרופסות ותמיכה בקבלת החלטות. כל הסרטונים זמינים לצפייה ביו-טיוב תחת הכותרת 'בזכות-סעיף 12':

1. חורש לא מוותר

סרטון המציג את המתח המובנה בין הרצון של ההורים לקדם את ילדיהם אך להגן עליהם לבין הרצון של אנשים עם מוגבלות לעצמאות לצד תמיכה של הוריהם. דרך נקודות המבט של חורש ואביו, מרקו, מתגלה הכאב שביסוד שאלת האפטרופסות.

2. מלחמת העצמאות של דנה

סיפורה של האישה הראשונה בישראל שבוטלה האפטרופסות שלה לטובת מינוי תומך בקבלת החלטות. הסרטון כולל ראיונות עם דנה ועם התומך שלה בתחום הכלכלי, יהודה.

3. שלושה סיפורים

שלושה אנשים שהיו תחת אפטרופסות של תאגידי אפטרופסות משתפים בתסכול ובכעס שלהם על האופן שבו בוצע המינוי ועל האופן שבו המינוי השפיע על חייהם.

4. העדות של אלכס

סיפורו של אלכס, אדם עם מוגבלות תקשורתית, שחירותו נשללה פעמיים - הן בהיותו תחת אפטרופסות והן בהיותו בהוסטל בניגוד לרצונו. הסרטון מתאר את המאבק שלו להשתחרר מאפטרופסות בעזרת הסיוע המשפטי ויציאתו מההוסטל אל דיור בקהילה.

5. פיילוט סעיף 12 – תמיכה בקבלת החלטות

סרטון שמסכם את החוויה של משתתפים בפיילוט 'סעיף 12' של ארגון בזכות ושל סביבתם. למעשה זוהי קבוצת האנשים הראשונה בישראל שנהנו משירות חדשני של תמיכה בקבלת החלטות.

ציטוטים מרכזיים מהכנס

אחיה קמארה, נציב שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים

”אמנת האו"ם היא אבן דרך במאבק להבניית ההסתכלות על אנשים עם מוגבלות מהמודל הרפואי והגנה ורווחה למודל זכויות אדם, שעל פיו אנשים עם מוגבלות זכאים לתבוע את זכויותיהם כחברים בחברה... צריכים לדעת שלאנשים עם מוגבלות כמו לכולנו יש זכות לעשות טעויות...אנו בנציבות סבורים שיש למצוא דרכים לפתח מדיניות שלפיה לאנשים עם מוגבלות תהיה אפשרות רבה לקבל החלטות. לתת להם מידע מלא, לתת מצב שלא מחליטים עבורם, שמאפשרים להם לממש רצונות וחלומות. מודלים צריכים להיות מותאמים לאדם, לא לפי תבנית מוכנה מראש, כל אדם לפי צורכו. אחד צריך עזרה בניהול כספים, והשני בניהול משק הבית, השלישי רק במצבי משבר. זה יאפשר לאנשים עם מוגבלות להכיר באוטונומיה, ואנשים סביבם מכירים בכך שאנשים עם מוגבלות הם בעלי יכולת לקבל החלטות באופן עצמאי בהינתן הנגשה נדרשת.

ח"כ איילת שקד, שרת המשפטים

”צעד נוסף הוא שילוב בחקיקה של קבלת החלטות נתמכת, מנגנון שמסייע לאדם עם מגבלות לקבל החלטות בכוחות עצמו, כחלופה לאפטרופוסות עם מינימום פגיעה בעצמאות הפרט, כך שהאדם יוכל לנהל חיו כפי שהוא רואה לנכון. חלופה זאת נקבעה כמה פעמים בשנה אחרונה על ידי בית משפט, משרד המשפטים פועל בתחום זה עם הרבה השקעה ומסירות. כנס זה מציג מודל תמיכה בקבלת החלטות ופיילוט אשר מהווה שלב חשוב בדרך ליישום מעשי של המודל. בזמן הקרוב אבחן צעד זה, ונחליט איך ממשיכים.

מיטל סגל רייך, האגף לסיוע משפטי, משרד המשפטים

”אין מקום להגביל את האנשים העלולים להיות מנוצלים, אלא את המנוצלים. אנו מכירים שלל אמצעים שכבר עושים בהם שימוש בבתי משפט למניעת ניצול, שאנו מקדמים בהליכים שאנחנו מייצגים בהם, לדוגמא הגבלות בחשבון שמונעות משיכה של כספים מעל סכום מסוים בלי אישור של בית המשפט. אפשר לרשום הערת אזהרה על נכס, לחשוב על מנגנונים יצירתיים לפי העניין ולתת כלים לאנשים שעלולים להיות מנוצלים כדי לסייע להם לא להיפגע. צריך לפתח את הכלים והאפשרויות בעזרת הפרקטיקה, באמצעות כתיבה אקדמית ועל-ידי שינוי החוק.

קארין אלהרר, חברת כנסת ויו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה

”זה נכון שאנחנו נסמן וי משפטי כשנאמר שכולם עוברים לקבלת החלטות לבד, אבל הדבר המשמעותי - וזה נושא שדנים בו לאחרונה בוועדת חוק בכנסת - הוא איך נעשה את זה. ייפוי כוח מתמשך זו דרך אחת, אבל בעיניי זה ללכת חצי דרך. אנחנו צריכים ללכת דרך שלמה. דווקא הפיילוט שנעשה מלמד שזה אפשרי. אפשר גם עם קבלת החלטות נתמכת. היכולת שלנו כחברה באמת להביא שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות לא יכולה להסתכם באמירה של שוויון כסלוגן. המטרה מבחינתי - וכל העוסקים כאן במלאכה חושבים כך - שזה יהפוך לדרך חיים. זה יותר קשה, כי צריך לעשות הרבה יותר כדי שאדם יוכל לקבל החלטות בנוגע לחייו, כי צריך להסביר לו, להיות שם, כי אולי מישו צריך לפקח, אבל זה לא שווה את זה? לא זה מה שאנחנו מאחלים לעצמנו כחברה?

אמי פלמור, מנכ"ל משרד המשפטים

”אין חוויה יותר פוקחת עיניים מאשר עבודה עם אדם עם מוגבלות. ראשית מגלים שיש מוגבלות כלשהי אבל לצידה אלף יכולות מדהימות ויוצאות דופן, בלי השתלבות בתעסוקה לא נבין חשיבות של נגישות פיזית, חשיבות של מתן יכולת קבלת החלטות עצמאית במקום אפטרופוסות, ולא נדע מה צריך באמת לעשות כדי להיות חברה שוויונית צודקת ומאפשרת.

השופטת (בדימוס) אילה פרוקצ'יה, שופטת בית המשפט העליון לשעבר ונשיאת בזכות

”על רקע הארכאיות של חוק כשרות המשפטית ולאור התפיסה החוקתית שתיארתי שנובעת מחוק היסוד ובהשפעת סעיף 12 לאמנה בדבר זכויות אנשים עם מוגבלות שישראל אשררה אותה כאמור, החלה תנועה חשובה בארץ של ריכוך ומיתון ההיזקקות למוסד אפטרופוסות מצד אחד, והצעה של מגוון אמצעים של עזרה ותמיכה לפרט שמתאפיינים בריסון ממשי של ההתערבות החיצונית בחופש האישי של האדם, ומתן משקל גובר לאוטונומיה של הרצון שלו....

כדי לקיים את הזכות לכבוד ולשוויון, המדינה כאמור צריכה להעמיד אמצעי סיוע מתאימים לזקוקים לכך, והדרך להגשים את המטרה הזאת איננה בדרך של שלילה או הגבלה של חופש אישי, אלא מתן עזרה ותמיכה שיאפשרו את מימושו.

ריבי צוק, עוצמה – פורום ארצי של משפחות נפגעי נפש

” אופן יישומו של תהליך קבלת ההחלטות עבור האדם הנתון לאפטרופסות השתבש פעמים רבות....

אולם, יש לזכור בכל עת, כי תיקונו של השיבוש שנפל אינו טמון בריקוד טנגו של רקדן אחד בלבד. תיקונו של התקלה לא יכול להיות בראייתו של הרצון כחזות הכל, ללא מענה לצורך האמיתי גם בהגנה. לא ניתן להשלים אם מבחן חד מימדי של רצון האדם, שיהיו נסיבות בהן הוא חסר משמעות וטומן בחובו תוצאות קשות לאדם, הנענש על לא עוול בכפו. יש לקדם את האוטונומיה והרצון, אך בה בעת להכיר ולתת את הדעת לקושי, למכשולים שבדרך, לחיים כהווייתם. החלטות צריכות להתקבל, עבור כל אחד ואחד מאיתנו, תוך איזון בין הרציונאלי לבין העדפותנו הטבעיות, תוך תהליך המבקש לצמצם ככל הניתן את הפער שבין שני אלה.... מחויבות חברתית אמיתית לשינוי מצריכה את בנייתו של מערך מקצועי לתמיכה בהחלטות שיהיה: זמין, יציב, אמין ואחראי, על התקציבים הבקרה והפיקוח הכרוכים בכך. תמיכה בהחלטות אינה יכולה להיות מבוססת על הכרה ערטילאית בזכות או על מערך של מתדברים מזדמנים. אנו מדברים על חיים מורכבים של מי שמתמודדים עם קשיים מהותיים, ופעמים רבות על רקע אלה גם עם מחסור מחפיר. אנו מדברים על אנשים הטעונים הגנה. חובה עלינו לדאוג שצרכיהם של אותם אנשים אכן יקבלו מענה אמיתי, ולא להפקיר אותם לגורל אכזר בחסותו של שיח זכויות שאין מאחוריו הושטה של תמיכה ממשית ואפשרות למעבר מבוקר למשטר מגן יותר מקום שיש בכך צורך.

רון גיל, אס"י – פעילי הקהילה האוטיסטית בישראל

” ביחס לאנשים עם מוגבלות מזה עשרות שנים השתרשה תופעה של אנשים אחרים שקובעים מבחוץ מה טוב לו לאדם. ... אין מאבק בין רצון לטובה, יש מאבק בין הזכות שלנו לממש את עצמנו ורצונותינו, לבין תפיסה פטרונית ופטרנליסטית של משהו אחר שחושב שיותר טוב מאיתנו מה טוב לנו.

מייקל ג'נגה, מנכ"ל USP Kenya

” במדינה שלי (קניה) אין לנו אפטרופסות רשמיות, אבל יש לנו אפטרופסות בלתי רשמיות, כלומר בני משפחה מחליטים עבורך, אבל לא באמצעות הליכים פורמליים, זה קורה אופן טבעי בתוך קהילה... בדיונים שלנו בקבוצה (של אנשים עם מוגבלות נפשית) דבר ראשון אנחנו מנסים להוריד את המתח בין המשפחה לבין אותו אדם עם מוגבלות, באמת במטרה שרוב האנשים חיים עם משפחה, ולכן חשוב להפחית את המתח בין השניים. ...אחד הדברים שאנו עושים במקרה הזה, אנחנו נבקש מאסתר למנות אדם מטעמה שיוכל לעזור לה לנהל את התקציב החודשי שלה, ואותו אדם יוכל לעזור לה לשלם חשבונות.

רומן, פעיל לקידום זכויות של אנשים תחת אפטרופסות

” אני בן 23. במשך 3 שנים היה לי אפטרופוס לגוף ורכוש, 4 שנים הייתי בהוסטל לאנשים על הספקטרום האוטיסטי בניגוד לרצוני. אציג שתי דוגמאות למקרים בהם החליטו בשבילי על נושאים מהותיים. הדוגמאות יכולות להמחיש עד כמה זה יכול להיות נורא כשמחליטים עבורך, כשההחלטה עליך נעשית על ידי מישהו אחר.

אילת ששון, הלשכה המשפטית, משרד הרווחה

” חוק יסוד כבוד האדם נר לרגלנו, במסגרת חוק זה אנחנו קוראים גם את הסעיף שבעצם הטיל חובה על המדינה להגן על אדם. גם הגנה זאת היא פן נוסף של כבוד האדם, אדם גם במסגרת קבלת החלטות זקוק להגנה מפני החלטות שאין לו מסוגלות אובייקטיבית לקבל... תפקידנו, לא להפקיר אדם לזכויותיו... מותר לטעות. אבל אם הטעות מגיעה ממקום של חוסר יכולת אובייקטיבית, כחלק מלקות שמאפיינת אדם מסוים, או שהחלטות מתקבלות מתוך ניצול, כי לצערנו יש גורמים בחברה שיודעים לנצל חולשות של אנשים, בוודאי אנשים עם מוגבלות, במקרים אלה אנחנו חושבים שאנו צריכים להגן עליו מפני זכותו לקבלת החלטות... כמובן צריך להגן על החברה מפני פטרנליזם קיצוני מדי שלא תאפשר לאדם קבלת החלטות בכלל.

יותם טולוב, בזכות

” הדבר המרכזי שרצינו לעשות בפילוט, היה להבין מה עומד מאחורי שלוש המילים האלה, מילים שתפסו את מרכז הבמה בעולם המוגבלויות, בלי שאף אחד ממש יודע למה הכוונה, מה זה באמת 'תמיכה בקבלת החלטות'. בהרצאה שלי אני רוצה להציג את המסקנות שלנו מהפילוט וזאת לקראת פיתוח עתידי של שירות תמיכה בקבלת החלטות.

סימונה שטיינמץ, עו"ס ראשית לסדרי דין במשרד הרווחה

הבעיה במינוי אפוסטרופוס אינה במושג עצמו, אלא כאשר מינוי נעשה לא לצורך, צריך מינוי רק לצורך ספציפי של אדם, לא לדבר במושגים כוללניים כמו אפוסטרופוס לרכוש, אפוסטרופוס לעניינים אישיים, אם צריך אז לדבר בנושא ספציפי... אדבר על תומך החלטה, לדעתי צריך להכניס את הנושא לחקיקה, אבל קודם צריך להגדיר לאן פנינו מועדות בתומך החלטה ורק אז להכניס לחקיקה. כמי שהשתתפה בפילוט, אני חושבת שהוא השאיר אותנו עם שאלות פתוחות שצריך להמשיך לדון בהן בדחיפות.

תמי סלע, האפוסטרופוס הכללי, משרד המשפטים

אנו כרשות ציבורית שהיא חלק מהתהליך הזה, רואים עצמנו כשותפים לקידום של קבלת החלטות נתמכת, כשירות חשוב ונדרש שיכול לסייע לאנשים עם מוגבלות... העמדה שלנו היא שאין פה הצדקה למנגנון פיקוח על קבלת החלטות נתמכת, לא במובן הדומה לעולם אפוסטרופוסות. עולם אפוסטרופוסות זה אומר שאדם מקבל כוח וסמכות על ענייניו ורכושו של אדם אחר שלא יכול בעצמו לפקח. כמובן שכשאדם עושה פעולות ברכוש אדם אחר או מקבל החלטות משמעותיות עבורו, יש לו אחריות להחלטות שעשה. לעומת זאת בקבלת החלטות נתמכת, הכוח לקבל החלטות לא עבר, וההחלטות מתקבלות על ידי האדם עצמו, התומך בקבלת החלטות לא אחראי על רכושו וחיינו, הוא מלווה אותו ונמצא לידו. לכן הצורך בפיקוח הרבה יותר מצומצם.

שוש קמינסקי, בית איזי שפירא

בתהליך הזה התברר לי כי חייבים להבחין בין התפקיד של אפוסטרופוס לבין זה של תומך החלטה. יש לי דילמה עקרונית בסוגיה של הורים כתומכי החלטה. אני לא חושבת שזה ראוי שהורים של אנשים בוגרים יהיו תומכי החלטה שלהם. בשבילי הדבר הכי חשוב זה לראות איפה האנשים עצמם משתתפים בצורה אקטיבית בתהליך. אני חושבת שמה שקורה היום בוועדה בכנסת, עצם העובדה שנציגים של אנשים עם מוגבלות שכלית משתתפים בשיבות הוועדה, והם מייצגים את עצמם ואת הרצונות שלהם, מייצגים לא את עצמם אישית, אלא מייצגים מ-120 חברים בקבוצות סגור שונות ברחבי הארץ, מייצגים את עקרונות שאותן קבוצות פיתחו וגישו, מה הם רוצים לבקש מהכנסת ולדרוש מהחברה הישראלית. הם הכינו נייר עמדה בנושא שחולק בכנסת. הם רוצים שיכבדו את רצונם ויכולותיהם, והם אומרים מהו רצונם, לא רק טובתם אלא רצונם.

ארלין קנטר, פרופסור למשפטים ומומחית בינלאומית

סעיף 12 של אמנת האו"ם התחיל תנועה ברחבי העולם...חילקתי את התנועה ל-4 קטגוריות: חקיקה של חוקים חדשים, פסיקה של בתי משפט במדינות שונות, פיילוטטים שבוחנים תמיכה בקבלת החלטות בפועל ומחקרים שנעשים בנושא...יש כמה דברים שלמדנו ממה שקורה בעולם. קודם כל, שכל אדם זכאי לקבל החלטות עם הרבה סיוע או קצת סיוע, תלוי מה הוא צריך. דבר שני, חוקי האפוסטרופוסות בכל המדינות כבר לא עולים בקנה אחד עם הגישה שאנשים עם מוגבלות הם בעלי זכויות שוות. דבר אחרון, כולנו בסירה אחת, כי אין מדינה שלגמרי מצייתת לסעיף 12 שקורא לקבלת החלטות נתמכת.

סיון רהב-מאיר, עיתונאית וכתבת ערוץ 2

אני מרגישה במסיבה של מועדון סגור ואני בעלת המוגבלות שלא מבינה את המונחים ואת המושגים...

צריך לרדד עוד את הנושא, אין ברירה. ... צריך להנגיש גם את הנושא של תמיכה בקבלת החלטות לציבור הרחב... הנושא לא פשוט. צריך לשנות עומק תודעה, זה לא עובד רק דרך לייקים. לפעמים בכנס סגור משכנעים את המשוכנעים, כשבחוץ אנשים לא מדברים את השפה הזאת. לכן צריך להסביר למה לתת עצמאות, למה לאפשר לאנשים להחליט בעצמם.

מוריה כהן (בקשי), מחלקת ייעוץ וחקיקה, משרד המשפטים

אנחנו בצומת שבה אנו רוצים לעבור מפיילוט לחקיקה שמסדירה דברים ושצריכה לקחת בחשבון את העובדה שהחקיקה פתוחה לכל ולכן צריכה להיות מתאימה למצבים שונים אבל גם זהירה. אני רוצה להעלות דילמות שעולות מהסדרה לעומת משהו שהוא פיילוט: צריך להיזהר ממצב שלאדם תהיה חליפה לא מותאמת. כי אם יהיה תומך בקבלת החלטה לאדם שלגמרי לא מסוגל לקבל החלטה והמודל יהיה פחות מפותח, עשינו משהו שלפעמים הוא אותה גברת בשינוי אדרת כלומר כמו אפוסטרופוסות אבל בפחות זהירות. צריך לתת מענה לשאלות שעולות, למשל מה יהיו סמכויותיו של תומך בקבלת החלטות, באיזה אופן ממנים תומך בקבלת החלטה? האם רק בית משפט יכול למנות או גם אני יכולה למנות לי תומך בקבלת החלטות אני נוכחתי לראות כמה חשוב להטמיע ולהכניס את תומך בקבלת החלטות לספר החוקים, אבל שוב - זה צריך להיעשות בשום שכל.

תמלול הכנס

יונית אפרתי

נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות

”

רוכים הבאים לכנס סעיף 12, עוברים מאפטרופסות לקבלת החלטות נתמכת. שמחה ורגשת להנחות כנס חשוב זה, שהפקתו היתה מרתקת. שותפות עם בזכות, ממשלה, חברה אזרחית, חשוב ומשמעותי מאוד בהובלת שינוי בחברה.

פתחנו את הכנס בעזרת חורש, סיפור המדגיש קו דק בין הגנה להגנת יתר, בין להכווין ללהחליט עבור. נדגיש לאורך הכנס את מקומו של אדם בחייו שלו, מה תמצית היות אדם אדם? אותו רצון פנימי, ניצוץ פנימי, הדרייב שמניע את האדם, יכולת להרגיש לאהוב היא תמצית היות האדם אדם. עד כמה אנו מאפשרים לאנשים עם מוגבלות באמת לפעול כאדם, למימוש רצונו האישי, הפנימי, החלומות, השאיפות. בנושאים אלה נעסוק היום. רצון האדם, הגנה על האדם, מה קורה כשאנו חושבים על אנשים עם מוגבלות ומחליטים להם בשם אותה הגנה, מהו התחליף לאפטרופסות "קבלת החלטות נתמכת", מה קורה בעולם, איך לשנות עמדות החברה הישראלית כלפי אנשים עם מוגבלות. כיצד לקדם חזון ומעשה ליישום קבלת החלטות נתמכת בישראל.

כנס זה מונגש לשפה פשוטה באוזניות בעזרת אקים. אני שמחה לברך את אורחים שהגיעו מקניה, אוגנדה, קנדה, ארצות הברית, ארגנטינה, במהלך הכנס נשמע שתי הרצאות באנגלית שיתורגמו סימולטנית. יום מרתק וגדוש בפנינו. הבה נתחיל.

קארין אלהרר

חברת כנסת ויו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה

”

יונית אפרתי, השופטת אילה פרוקצ'ה, ידידי אחיה קמארה, אנשי הנציבות ואנשי בזכות, אורחים נכבדים. קודם כל אני רוצה כמובן לברך על הכנס המאוד חשוב הזה, אנחנו באמת בכנס הזה - כבר מתנצלת שלא אוכל להישאר לכולו בגלל קיום ועדות בכנסת - הדבר הבסיסי שעוסקים בו זה אוטונומיה של אדם לקבל החלטות הנוגעות לחייו. כאשר מדברים על נושא זה, כמעט טריוויאלי לומר שכל אדם זכאי לקבל החלטות על חייו, תמיד יש סייג כשמדברים על אנשים עם מוגבלות. למרות שזה מעוגן בחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות שמדבר על יכולת של אדם לקבל החלטות על חייו וצורך שיעשה זאת, למרות שישראל חתמה ואשררה את אמנה בינלאומית, ברור שצריך הסבר אחר. חוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות מדבר על משהו מיושן, תפיסה מיושנת, שאדם עם מוגבלות הוא משהו שצריך לתקן, משהו פחות מסוגל. לא מדבר באותה שפה כמו חוק שוויון, לא מדבר על יכולת, אלא בעיקר על העדר יכולת. אני תמיד נותנת את הדוגמא - לפני שהגעתי לכנסת כשייצגתי אנשים עם מוגבלות, אחד הדברים היותר קשים שנתקלתי בהם היה אישה עם מוגבלות פיזית - כל המוגבלות הסתכמה בכך שהיה לה פוליו ושנעזרה בקביים. ולאורך כל חייה היו לה אפטרופוסים, עד גיל 18 הורים שלה באופן טבעי, מגיל 18 אבא שלה, וכשהיא התחתנה זה היה בעלה. וזה דבר שהיום זה לא הגיוני, אבל הוא עדיין מתרחש, וזה רק מלמד אותנו שהכל טמון בתפיסה ישנה שצריכה לעבור מהעולם. נורא פשטני להגיד שזאת התפיסה הישנה וצריך לעבור לתפיסה חדשה, אבל צריך לעשות את הדברים בשום שכל. זאת אומרת, זה נכון שאנחנו נסמן וי משפטי כשנאמר שכולם עוברים לקבלת החלטות לבד, אבל הדבר המשמעותי - וזה נושא שדנים בו לאחרונה בוועדת חוק בכנסת - הוא איך נעשה את זה. ייפוי כוח מתמשך זו דרך אחת, אבל בעיניי

אמי פלמור מנכ"ל משרד המשפטים

”

בוקר טוב, בעיקר בוקר טוב לחברת הכנסת אלהרר, אחיה קמארה, הנציב, השופטת בדימוס פרוקצ'יה, לאסתר סיוון המנכ"לית היוצאת, הצטערתי לשמוע שאת יוצאת, עכשיו יש פרידה גם מאחיה, וגם ממך. הכינו לי נקודות לדבר הבוקר, אבל ראיתי את הסרט על חורש ונגמרו לי כל הנקודות. קודם כל התחילו לרדת לי דמעות מחורש ואבא שלו, כי אין תחליף לאנשים האמיצים שנותנים הזדמנות לראות איך דברים צריכים להיות באמת. חברת הכנסת אלהרר דיברה על כל הנושאים העקרוניים שקשורים לנושא הזה של מעבר מאפטרופסות לקבלת החלטות נתמכת, ואני רוצה להגיד משהו נוסף. אני רוצה להגיד שהאתגר המרכזי שאני רואה לעצמי כמי שמעסיקה 4000 עובדים במשרד המשפטים היום, זה לנסות לקדם בכל דרך אפשרית את השתלבות בתעסוקה של אנשים עם מוגבלות. אנחנו מקיימים השבוע הבא כנס גדול באוניברסיטת תל אביב שנועד לעודד השתלבות של כל קבוצות באוכלוסייה שזכאיות לייצוג הולם, פעם ראשונה גם אנשים עם מוגבלות שבעקבות צו הרחבה שחתם שר הכלכלה לשעבר, בנט, יש חובה על ארגונים גדולים לשלב לפחות 3%, אני מדגישה לפחות, זה יעד ראשוני שצריך להגיע אליו. מאחר שבדקנו את עצמנו, אנחנו יודעים שבמשרד הזה יש אחוז וחצי בלבד. בתור מי שהיתה לה הזכות - לא מליצה - שאחת מעוזרותי היתה משפטנית עיוורת, לשעבר מתמחה בבית המשפט העליון, במקרה אחיה שידך לי אותה, אין חוויה יותר פוקחת עיניים מאשר עבודה עם אדם עם מוגבלות. ראשית מגלים שיש מוגבלות כלשהי אבל לצידה אלף יכולות מדהימות ויוצאות דופן, בלי השתלבות בתעסוקה לא נבין חשיבות של נגישות פיזית, חשיבות של מתן יכולת קבלת החלטות עצמאית במקום אפטרופסות, ולא נדע מה צריך באמת לעשות כדי להיות חברה שוויונית צודקת ומאפשרת. אז אני מודה מאוד לכל האנשים שזה מה שהם עושים כל יום שהם קמים בבוקר מבחינת המשימות שיש עליהם, אבל יותר מזה - אני מודה לכל אלה שבקהל, כל אלה שלא רואים כרגע, חלקם לצערי סמויים מן העין, שהמאבק היומיומי שלהם מוביל שינויים חברתיים. תודה שהזמנתם אותי לפה, תודה על עריכת כנס חשוב זה.

זה ללכת חצי דרך. אנחנו צריכים ללכת דרך שלמה. דווקא הפיילוט שנעשה מלמד שזה אפשרי. אפשר גם עם קבלת החלטות נתמכת. היכולת שלנו כחברה באמת להביא שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות לא יכולה להסתכם באמירה של שוויון כסלוג. המטרה מבחינתי - וכל העוסקים כאן במלאכה חושבים כך - שזה יהפוך לדרך חיים. זה יותר קשה, כי צריך לעשות הרבה יותר כדי שאדם יוכל לקבל החלטות בנוגע לחייו, כי צריך להסביר לו, להיות שם, כי אולי מישו צריך לפקח, אבל זה לא שווה את זה? לא זה מה שאנחנו רוצים לעצמנו כחברה? נכון, יהיה קצת יותר מאתגר, יהיה קצת יותר מורכב, אבל זה יהיה הדבר הנכון ביותר לעשות. אני באמת מברכת ואני באמת רוצה להודות שלפני כמה שנים הרעיון של קבלת החלטות נתמכת היה רעיון שמישהו באיזה ארגון חשב שיהיה רעיון הנכון, היום זה תופס יותר ויותר תאוצה, גם בבית המחוקקים זה משהו שמדברים עליו, הוא בשיח ונשמע נכון. עכשיו רק עוסקים באיך לעשות את זה בלי לפגוע. עוסקים באיך. זו תעודת הוקרה למדינת ישראל ולארגונים. היום מבינים שכבר ברור שאפשר לעשות את זה, וצריך להתאמץ עוד קצת, וזה באמת לא בשמיים, באמת אפשר לעשות את זה. באמת ח' ח' ענקית לארגון בזכות על הובלה, מאבק העיקש, שלא כולם האמינו בו בתחילת הדרך, לנציבות שיצאה ללחום מלחמה צודקת מתוך משרד המשפטים. ואני רוצה בהזדמנות זאת - אני יודעת שנפרדים מאסתר, מנכ"לית בזכות - רוצה אסתר, להודות לך. אני ראיתי בך שותפה, היו לנו מחלוקות לפעמים, אבל שותפה אמיתית למאבקים הכי גדולים ומשמעותיים. תודה רבה על כל העשייה. רוצה לאחל לנו כחברה שנדע לנהל את המאבקים הכל כך צודקים האלה בדיוק בדרך שזה התנהל כאן, אך אם אפשר קצת יותר מהר. תודה רבה.

השופטת (בדימוס) אילה פרוקצ'יה

שופטת בית המשפט העליון לשעבר ונשיאת בזכות

”

חברים יקרים, תודה מיוחדת לחברת הכנסת אלהרר על דברים מאוד מרגשים. ועל כך שבעיניי את מגלמת בצורה הנפלאה ביותר את כבוד האדם. תחילת שנות ה-90 של המאה הקודמת, היתה אירוע מהפכני ומכונן בחיי המשטר החוקתי בארץ. נחקקו חוק יסוד כבוד האדם וחירותו וחוק יסוד חופש העיסוק. ולראשונה בישראל עוגנו בחוק יסוד זכויות רבות - הזכות לקניין, פרטיות, צנעת הפרט, זכות לחופש תנועה, חופש עיסוק, ומעל הכל הזכות לחיים, הזכות לחירות והזכות לכבוד האדם.

החשיבות של האירוע המכונן הזה איננה מצטמצמת להצהרה בלבד על זכויות אדם. שני חוקי היסוד האלה הקנו באופן משתמע לרשות השופטת, לבית משפט עליון, את התפקיד והאחריות להבטיח שמעשי השלטון יכבדו את זכויות אדם ויקיימו אותן. במעשה השלטון הכוונה למעשי הרשות המחוקקת, לחוקים, מעשי רשות מבצעת, לממשלה, למעשי הרשות השופטת, לבתי המשפט. והתוצאה שנבעה מכינון של חוקי היסוד היא שמעשה שלטוני, חוק, מעשה של הממשלה או בית משפט שאיננו מכבד זכויות אדם ופוגע בהם, חשוף לביטול או לתיקון.

הנורמות האלה של חוקי היסוד יצרו בעצם נורמה עליונה, נורמת על, של כיבוד זכויות אדם מעל לחקיקה הרגילה, למעשה השלטון, שהם בנורמה תת חוקתית. הנורמה הזאת, נורמת העל הזאת, מדברת על כיבוד זכויות אדם כערך עליון במשטר שלנו.

בצד ההכרה בזכויות אדם, הכירו חוקי היסוד בכך שלא ייתכן להקנות לזכויות אדם מעמד אבסולוטי, מוחלט, מאחר שבחברה פלורליסטית שמתמודדת על קיום בטחוני כלכלי חברתי, ישנם אינטרסים כלליים חשובים שצריך גם לתת להם מעמד. ולפעמים הם עומדים בסתירה לזכויות האדם. ועלולים לפגוע בזכויות האדם ולהצר אותם. לפעמים גם בלתי נמנע לפגוע בזכות אדם אחד כדי להגן על זכות אדם אחרת, שגם לה יש מעמד ועלולה להיות התנגשות ביניהן. ולפעמים צריך להתערב בזכות אדם עצמו כדי להגן על טובתו ועל יכולת שלו לממש את שאר הזכויות שלו,

ובשם כך להגביל את זכותו. בגלל המתח בין מימוש זכויות אדם מצד אחד לבין צורך לקיים גם אינטרסים חשובים אחרים, וגם זכויות של בני אדם אחרים, חוקי היסוד קבעו שיטה של ביקורת - איזה סוג פגיעה בזכויות אדם היא פגיעה לגיטימית, ואיזה סוג פגיעה איננה לגיטימית. אם הפגיעה עומדת במבחנים שהחוק הכיר בהם, היא לגיטימית, והיא תתקבל. אם היא חורגת ממבחנים אלה, בית המשפט עשוי לבטל את הפגיעה הזאת ו/או לדרוש את תיקון שלה. המבחן העיקרי לגיטימיות של הפגיעה בזכויות אדם הוא מבחן המידתיות. כלומר, האם הפגיעה בזכות היא באמת חיונית להשגת האינטרס החשוב והאם האמצעים שנקטים כדי להגשים את אותו אינטרס, אינם חורגים בעוצמה שלהם מהצורך הממשי. על זכויות האדם חשובות ביותר בחוק היסוד נמנית הזכות לכבוד האדם. בית המשפט והמחקר האקדמי עסקו רבות בשאלה מה זה כבוד האדם ואיזה תכנים צריך למזג למושג הזה. במהלך השנים נתנו למושג כבוד אדם הרבה תכנים, אבל המימד העיקרי והחשוב ביותר - מימד הליבה של כבוד אדם - נעוץ בכיבוד האנושיות של האדם. ביסוד האנושיות הזאת נמצא חופש הרצון, של הפרט והאוטונומיה שנתונה לו. זה החופש כפי שנכתב בפסיקה של בית משפט עליון - החופש לטוות את הסיפור חיים של האדם במו ידיו, בעצמו. חופש לעצב את הדרך שלו, לפתח את הזהות עצמית שלו, להגשים את עצמו ולקיים חופש בחירה. זה בעצם הליבה של כבוד האדם, והכשרות המשפטית שהיא מכירה במעמד של האדם כבעל זכויות וחובות במשפט, היא חלק מהליבה הזאת של כבוד האדם. לפעמים הפרט לא יכול לממש בעצמו את מלוא האוטונומיה ואת חופש הבחירה שלו, בגלל מגבלה אישית כזאת או אחרת שמקשה עליו. הוא נזקק לעזרה כדי לממש את החופש האישי שלו. במצב כזה נדרשת התערבות מסוימת של המדינה בחופש האישי, ועליה להעמיד אמצעי עזר אבל השאלה היא תמיד איזה אמצעי עזר. התפיסה החוקתית היום של כבוד האדם כפי שהתגבשה בחוק היסוד, אומרת תן לכל אדם את החופש המירבי לממש את האוטונומיה האישית שלו. לספק לו עזרה או תמיכה רק כאשר קיים צורך חיוני בזה. ורק במידה שאיננה עולה על מה שנדרש כדי שהוא יוכל לממש את החופש שנתנו לו. כאן בא מושג המידתיות שהזכרתי קודם, ומתווה גבולות מותרים של התערבות בחופש האישי. מצד שני חשוב לא פחות להבטיח שמי שזקוק לעזרה בניחול ענייניו, אכן יקבל אותה ולא יימצא ניזוק בשל העדר תמיכה מתאימה. כיבוד האוטונומיה האישית צריך ללכת יד ביד עם דאגה של המדינה להעמדת אמצעי עזר מתאימים מידתיים לכל אדם שנזקק להם בהתאם ליכולותיו ולצרכיו. החוק הקיים בישראל ועמדה על זה חברת הכנסת אלהרר - חוק הכשרות המשפטית ואפטרופסות משנת 1962 נחקק על בסיס תפיסה אחרת, מזאת שאני תיארתי

משפט. גם היום על פי חקיקה קיימת, יש דרכים חוקיות למתן את ההתערבות באוטונומיה של האדם, לספק לו עזרה על פי הצורך בלבד ולא מעבר. חשוב לפעול במישור ההסברה בתקווה ליצור מודעות ולמצוא אופן קשבת בציבור, בגוף המחוקק ובמערכת בתי המשפט.

כדי לקיים את הזכות לכבוד ולשוויון, המדינה כאמור צריכה להעמיד אמצעי סיוע מתאימים לזקוקים לכך, והדרך להגשים את המטרה הזאת איננה בדרך של שלילה או הגבלה של חופש אישי, אלא מתן עזרה ותמיכה שיאפשרו את מימושו. הדרך להגשים את המטרה הזאת היא בהצעה של אמצעי עזר מגוונים ורבים ככל האפשר ולא בהתמקדות בחלופה אחת או אפילו שתיים. כדי שיהיה מגוון של אמצעי עזר שיוכל לעמוד לרשות הגורמים המוסמכים בהתאם לצרכים הספציפיים של כל אדם ואדם. אני חושבת שהתפיסה שמבקשת להרחיב את אמצעי עזר חלופיים לקשת רחבה ככל האפשר היא התפיסה הנכונה, ולא בדרך של התמקדות באמצעי עזר אחד או אמצעים ספורים. הנושא הזה של בניית אמצעי עזר מידתיים חלופיים לסייע לבני אדם לנהל את עניינם ולממש את אוטונומיה שלהם, עומד בלב מאבק שהוא למעשה מאבק להגן על כבודם ואנושיותם של בני אדם. ועיקרון כבוד אדם עומד כאן למבחן נוקב והתקווה והציפייה היא שהחברה הישראלית תעמוד במבחן הזה וטובה שעה אחת קודם.

אני רוצה מילה אחת של ברכה לנציבות שוויון, אבל גם ברכה ואיזושהי מילה של זכות לעמותת בזכות על הפעולה רבת הישגים שלה, לקידום זכויות אנשים עם מוגבלות. העמותה הזאת שיש לי הזכות להכיר אותה מקרוב יותר, פועלת להעמקת התפיסה הזאת של מעבר ממתן הגנה חסות ופטרונות לתפיסה של הכרה בזכויות אדם ובחובה של החברה לכבד את זכויות אדם ולפעול למימושן תוך כדי מיצוי היכולות של כל אדם, והיא פועלת למימוש רעיון זה לא רק במישור של הכשרות המשפטית, אלא גם בתחומים רבים אחרים, דיור בקהילה, שילוב בקהילה, הגברת נגישות בתחבורה, במקומות ציבוריים, בבתי ספר. בדיקת מצב אשפוז בבתי חולים פסיכיאטריים, קידום מתן טיפול רפואי שוויוני לאנשים עם מוגבלות, וזאת באמת עבודת קודש.

ובסוף הדברים ברכה חמה למנכ"לית היוצאת, של עמותת בזכות, אסתר סיון, ולמנכ"ל הנכנס עו"ד יותם טולוב, את שניהם אפשר להגדיר כמשרתים של זכויות אדם, בכל הווייתם. בעלי מחויבות ונאמנות שאין למעלה ממנה להשגת התכלית, ברכות חמות של הצלחה לאסתר בדרך החדשה, ברכות הצלחה ליוותם בניווט דרכה של העמותה לנתיבים חשובים חדשים. תודה רבה.

עכשיו. זה חוק ישן שנחקק 30 שנה לפני חוק היסוד, הוא מסדיר בין היתר מינוי אפוטרופוס למי שהוכרז פסול דין, למי שלא יכול לטפל בענייניו ובעצמו, מבטא תפיסה של הגנה פטרנליסטית, דאגה לפרט בעל מוגבלות בלי שיש בו אותה דרישה למידתיות בהתערבות המדינה בחופש האישי של הפרט. בתור שכזה החוק הקיים לא משתלב יפה עם התפיסה החוקתית המגולמלת בחוק היסוד, ובשל כך המוסד של אפוטרופוסות הוחל במהלך השנים בצורה גורפת מדי לא רק על מי שהוכרז פסול דין, אלא גם על מי שאיננו יכול דרך קבע או באופן זמני לנהל את ענייניו. האפוטרופוס בא למעשה בנעליים של הפרט ומייצג אותו באותם עניינים שמצויים בסמכותו. רצונו של הפרט במוסד האפוטרופוסות בטל ביחס לפעולתו של האפוטרופוס. החוק מכיר בחובת המדינה לספק אמצעי עזר לאנשים הזקוקים לכך בניהול ענייניהם, אבל חולשתו הגדולה היא בכך שהוא לא מעמיד אמצעי עזרה מתונים ומידתיים לצורך כך, שעשויים להספיק בנסיבות העניין, תוך שמירה על עצמאות המירבית של הפרטים.

על רקע הארכאיות של חוק כשרות המשפטית ולאור התפיסה החוקתית שתיארתי שנובעת מחוק היסוד ובהשפעת סעיף 12 לאמנה בדבר זכויות אנשים עם מוגבלות שישראל אשררה אותה כאמור, החלה תנועה חשובה בארץ של ריכוך ומיתון ההיזקקות למוסד אפוטרופוסות מצד אחד, והצעה של מגוון אמצעים של עזרה ותמיכה לפרט שמתאפיינים בריסון ממשי של ההתערבות החיצונית בחופש האישי של האדם, ומתן משקל גובר לאוטונומיה של הרצון שלו. משרד המשפטים פרסם בשנת 2014 הצעת חוק שמטרתה לחזק את עצמאותם וכיבוד רצונם של אנשים עם מוגבלות בעיקר באמצעות מנגנון של יפוי כוח מתמשך, והעמדת סייגים שונים לפעולות האפוטרופוס הן לעניין מינוי והיקף הסמכויות ואופן שימוש בהם. זה מכוון לתת משקל מיוחד לכבוד האדם וערך הגנה על חופש אישי שלו. עמותת בזכות במקביל פועלת לקידום הרעיון של מתן תמיכה לפרט בקבלת החלטות כאמצעי עזר למי שזקוק לכך, תוך כיבוד חופש האישי של האדם. הליך תמיכה בהחלטות בשונה מאפוטרופוסות, מתמקד בליווי האדם, להבדיל מייצוגו וביצוע פעולות במקומו. התומך אינו כופה את דעתו על האדם, אלא מלווה, מיעץ, מדריך, מכוון. האמצעי הזה איננו פוגע בכשרות המשפטית של האדם אלא מספק עזרה ותמיכה שנועדה לסייע לו לממש באופן מלא את הכשרות המשפטית הנתונה לו.

חשוב מאוד להטמיע שינוי תפיסתי זה במעמד שוויוני של זכויות של אנשים עם מוגבלות. התהליך צריך לחלחל בתודעת הציבור, בהליכי חקיקה, בתפיסה שיפוטית של בתי

אחיה קמארה

נציב שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים

”

בוקר טוב, שמח להיות פה. חברת הכנסת קארין אלהר, עו"ד אמי פלמו, שופטת בדימוס אילה פרוקצ'יה, אסתר סיון שהובלת את בזכות ב-7 שנים אחרונות לשיאים חדשים, יותם טולוב בהצלחה בתפקיד החדש, פרופ' ארלין קנטר, קהל נכבד, אורחים מחו"ל, באמת שמח להיות פה.

זה כנס מרגש, רואים את הסרטון עם חורש ועם אבא שלו, מרקו, יש הרגשה של רגע היסטורי, שינוי היסטורי שאנחנו נמצאים על סיפו של עידן חדש גם קארין ואיימי דיברו על כך, גם השופטת דיברה על כך. יש הרגשה שסופסוף רואים את אנשים השקופים שלא שמענו עד כה, אנשים שלא ראינו, כשרואים את חורש, את אבא שלו, כמו שאיימי אמרה, הלב נכמר, אתה אומר איזה דילמות, איך לא הבנו עד עכשיו שאנשים עם מוגבלות, תהיה קשה ככל שתהיה, יכולים לקבל החלטות על חיים שלהם. תודה לבזכות, לנציבות, ליונית ויותם על עבודה עצומה שהושקעה בארגון הכנס. תודה על פיילוט שארגנתם, ואני מקווה שיהיה יום מוצלח ופורץ דרך.

אני גאה ש-2 הפעילויות הציבוריות האחרונות שלי כנציב, מייצגות את האנשים עצמם. יום זכויות לאנשים עם מוגבלות ב-3 דצמבר, מאות פעילים עם מוגבלות במאות בתי ספר ברחבי הארץ, בדרום, בפריפריה, במגזר הערבי, הסתובבו וסיפרו על עצמם, על ההתמודדות שלהם, על חסמים של החברה, זה האירוע הקודם. ועכשיו כנס שיש פה האנשים שבגינום התכנסנו, אלה הם שבעיקר יציגו את הדברים בהצגות וסרטים, נשמע אותם ובין את צרכים שלהם ואת הכוח שלהם לעשות שינוי.

אמנת האו"ם התקבלה ב-13 בדצמבר 2006, וכבר מהתחלה נתפסה כפריצת דרך בכל הקשור לחיים של אנשים עם מוגבלות בעולם. שינוי מהותי ביחס אליהם, ביטא רעיון זה בצורה ציורית, אדם עיוור בשם יאניס, יושב ראש ארגון בינלאומי של אנשים עם מוגבלות, אחד מובילים של מאבק עולמי לשינוי בחיי אנשים עם מוגבלות. ציטט שיר של ברטולד ברכט: "יש שחיים בחושך אחרים חיים באור. האמנה הזאת מביאה את אלה המצויים בחושך אל האור". בכנס

זה ננסה להבין מה האור הזה בכל קשור לזכות של אנשים עם מוגבלות לקבל החלטות, איך כל הנמצאים פה - בזכות, נציבות, משרד משפטים ואנשים עם מוגבלות - יכולים ליצור את המצעד הזה, את ההליכה הזאת לכיוון האור.

האמנה נחתמה על ידי 81 מדינות ביום שהיא פורסמה, וגם מדינת ישראל באותו יום קיבלה על עצמה את האמנה, ובכך המדינות השונות בעצם ביטאו את מחויבותן לאמנה. עד היום 158 מדינות אשררו את אמנה, כולל ישראל בספטמבר 2012, אשרור של אמנה אומר שמדינה תצטרך לאור ערכי האמנה, לאור אמונה שאנשים עם מוגבלות הם אכן חלק מהחברה. כשרואים באו"ם אנשים עם מוגבלות מכל העולם לא משנה מאיפה, שוודיה או קמבודיה, זמביה או ישראל, ארצות הברית או מ-לא משנה איפה, לא משנה איזה מוגבלות יש להם, רואים את האור בעיניים, את התקווה לשינוי, את החסמים הדומים להפליא למרות הבדלים סוציאלקונומיים ואת הרצון של כולם ליצור שינוי. צריך להדגיש - ישראל גם הנציבות, גם בזכות, גם משרד החוץ, גם נציגי ארגונים היו שותפים לחקיקת האמנה, גם הפרק של נגישות לצדק, נגישות לשעת חירום, גם הפרק של יציאה ממוסדות לקהילה - תרמנו מאוד לפרקים אלה. אני מקווה שהאמנה הזאת תיצור גלי הדף בישראל, והנציבות שלנו אחראית ליצירת ההדף הזה, כדי לעשות שינוי בחיי אנשים עם מוגבלות.

אמנת האו"ם היא אבן דרך במאבק להבניית ההסתכלות על אנשים עם מוגבלות מהמודל הרפואי והגנה ורווחה למודל זכויות אדם, שעל פיו אנשים עם מוגבלות זכאים לתבוע את זכויותיהם כחברים בחברה. על פי נתוני ארגון הבריאות העולמי, מיליארד אנשים בעולם הם עם מוגבלות, בקרב קבוצות פגיעות כמו עניים נשים ומיעוטים וקשישים, אחוז המוגבלות גבוה יותר קיימים פערים גדולים בין אנשים עם מוגבלות לשאר אוכלוסייה, שיעור תעסוקה והשכלה נמוך יותר לקראת יום בינלאומי לשוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, פרסמנו עם ברוקדייל את דוח על מצבם של אנשים עם מוגבלות, אפשר לראות כמה עדיין הפערים בין אנשים עם מוגבלות לשאר החברה גדולים, למרות המאמצים שעושים לשנות את המצב, למרות שאי אפשר להתעלם מהשינוי, עדיין הפערים עצומים. בכל העולם אנשים עם מוגבלות חיים מחוץ לקהילה, אין גישה שווה למערכת החינוך, אין גישה שווה לעבודה חופשית, יש הגבלות על זכות להקים משפחה, ליהנות משירותי פנאי נידות ובריאות, מנגישות לפוליטיקה, הרבה פעמים עוסקים בשיקום הפרט ומתעלמים מהחסמים מצד החברה. זה כולל עמדות שליליות, נתקלים בהם ביומיום, אפילו בכנסת נתקלנו לאחרונה לצערנו. נתקלים בהעדר מיצוי פוטנציאל של אדם עם מוגבלות. כאשר אדם כותב בקורות חיים שלו שיש לו מגבלה, אנחנו יודעים כמה העדר נגישות מונע מאיתנו השתתפות. אנשים עם מוגבלות בכל העולם, המובילים את תנועת הזכויות, מבקשים לראות

עצר בפתאומיות ורצה להעביר אותי את הכביש. אמרתי אין סיבה, יש רמזור מתקתק. אמר לי אתה נראה כאילו הולך לחתונה. אמרתי: לא, סתם חוזר מהעבודה. ראיתי שלא נראה לו שאני עובד בעבודה כזאת שאני הולך אליה עם בגדים כאלה כמו בחתונה, איחל לי כרגיל תהיה בריא. איחלתי לו חזרה שיהיה בריא.

יחד עם גישה שרואה בנו חסרי אוניו, יש רצון להגן על אנשים עם מוגבלות מהחלטות לא טובות. הרבה פעמים זו הגנת יתר, בין אמצעי הגנה שנקבעו במדינות רבות זה חוקים שמונעים מאנשים לקבל החלטות במישור אישי, מצמצמים יכולת לתפקד כסובייקטים משפטיים. לא יכולים לנהל רכוש. זה נעשה על ידי מינוי אפוטרופוס, אני יודע שאנשים רבים לא אוהבים מושג זה, אבל לא מצאנו תחליף. אפוטרופוס תפקידו לקבל החלטות על רכוש האדם וגופו, ממונה על ידי בית משפט לקבל החלטות עבור החסוי - גם מונח שגורם אי נוחות - שלא יכול לדאוג לענייניו בכוחות עצמו. זה בחוק מיושן מ-1962, אנחנו מנסים לשנות אותו. היקף אפוטרופוסות בישראל עצום לעומת מדינות אחרות, למרות שהאפוטרופוסים הרבה פעמים עוזרים לאדם - יש בכך הגבלה על חופש הפרט, על אוטונומיה של האדם, כפי שנראה היום. אם נסתכל על הפרקטיקה בנוגע לזכות לקבל החלטות, יש לשאול את עצמנו לא רק עד כמה באוטונומיות ממנים אפוטרופוס, אלא האם בישראל של היום אנשים עם מוגבלות רשאים לקבל החלטות, האם הם עצמאיים, יכולים לקבוע בדבר ענייניהם הכספיים, לקבל החלטות. עד כמה אנשים שותפים להחלטות חורצות גורלות בוועדות השמה, כמה מקשיבים להם שם. האם משפחה שמהווה אפוטרופוס יכולה לאפשר לאדם עם מוגבלות שכלית לעבור לעיר אחרת, האם היא מתוך כוונת טובות נטה לכפות עליו להתגורר בהסדר דיור מתאים לדעתם. מיה גולדמן שיושבת כאן בקהל הפגישה אותי עם בחורה עם מוגבלות שכלית שסיפרה שמבינה את האפוטרופוסיות שלה, שרוצת להגן עליה, כן, היא יודעת שהן עושות הכל בשבילה, אומרת את זה, מבינה, אתה רואה שהבנאדם מבין כמה הן דואגות לה, אבל איך יכול להיות שבגלל שהן לא מדברות עם בת משפחה אחרת הן לא נותנות לה להיפגש איתה. וגם, היא אומרת, החלום שלי לנסוע לחו"ל, חסכתי פרוטה לפרוטה, הצלחתי להשיג את הכסף, אך הן דואגות שיום אחד כשימותו לא יישאר לי כסף ליום סגרית, ומונעות ממני להגשים את חלומי לנסוע לחו"ל.

את זה אנו רוצים לשנות. את זה אנחנו משנים בעקבות סעיף 12 באמנה, סעיף מאד-מאד מורכב ומסובך שכל מדינות העולם עסוקות בשאלה איך הן הולכות ליישם אותו במדינה שלהם. חשוב לומר, עיקרון של קבלת החלטות עצמאית עובר כחוט השני באמנה, מופיע בהגדרות ובסעיפים שונים, גם במבוא לאמנה יש הצהרה בחשיבות אוטונומיה פרטית, לרבות חירות לקבל החלטות בעצמם. הצורך

את הקבוצה כסובלת מהדרה ודיכוי, חשים שהם נשכחים מאחור, סגורים לעתים מאחורי סורג וברית. חזרתי השבוע מווייטנאם, נשלחתי לשם על ידי האו"ם ומשרד החוץ ומשרד הכלכלה כדי להראות מה ישראל עושה בתחום של אנשים עם מוגבלות, איך אנו פועלים ליישום אמנה. רואים פה 2 תמונות. היינו שם 8 ימים, לא ראינו ברחובות, לא בהאנו, לא הוצ'מין, לא ראינו אדם אחד עם מוגבלות, לא עיוור, לא אדם בכיסא גלגלים, הם כנראה סגורים בבית ולא יכולים לצאת, כנראה נמצאים במוסדות ובתי חולים. ממש תחושה של שוק שלא נתקלים באנשים עם מוגבלות, אפילו לא כמקבצי נדבות. רואים שם בוייטנאם שאין לאנשים עם מוגבלות הזדמנות לחיים, בוודאי שאין שוויון. חשבים שירותים אלמנטריים. הלכנו - מצד שמאל - תמונה של תלמידה בכיתה ט' חירשת שמתרגמת לשפת סימנים את הדברים שלנו לכיתה. נכמר הלב, אתה אומר - אם הייתי נולד היום בוייטנאם, לא היו לי מכשירי שמיעה, לא שתלי שבלול, לא היו שולחים אותי לבית ספר מתוך אמונה שאני יכול לסיים בגרות, ללכת לאקדמיה ולעבוד במה שאני חולם. לא הייתי לומד לדבר. ילדים אלה לומדים להקליד, זו העבודה שמצפים מהם. כשאומרים מה חלומות שלהם, הם אומרים שתהיה לי עבודה בהקלדה. זה מקסימום. התלמידה מתרגמת להם, גם המורים לא יודעים שפת סימנים, שואלים למה אתם לא לומדים, אומרים זה קשה מדי. רואים סטודנטים בפקולטה לחינוך בהוצ'מין, הבחור באמצע עיוור, בהתחלה הפרצוף שלו הביע אי שביעות רצון, ככל שסיפרנו על מאבק של אנשים עם מוגבלות בעולם, היה מדהים לראות שינוי במבע שלו, הבין שלא רק הוא נלחם כדי לעשות את הבלתי יאמן במדינה שלא מאמינה בזכויות של אנשים עם מוגבלות, שיש בעולם אנשים כמוהו שחולמים ומגשימים, ותורמים לחברה לא רק לאנשים עם מוגבלות.

זה ציטוט של סימון ברסידן, אחד ממובילי תיאוריה של לימודי מוגבלות, כך הוא אומר - ההגדרה המתייגת אותנו באופן מכליל כנכים היא דרך החברה לראותנו לא כאנשים בעלי זכויות שונות וצרכים שונים, אלא כלא אנשים. כנעדי יכולת, לא אנשים שיכולים לבנות חיים מתוך יכולות שונות, אלא פרטים חסרי אוניו שיש להכפיפם לחיים שעוצבו עבורם.

הציפיות שנדבר ברור כמו כולם לאחר אימוני שמיעה ודיבור מפרכים, מאמץ עילאי לעמוד על רגליים או לפחות להשתמש בכיסא גלגלים רגיל ולא ממונע, כי ממונע זה פינוק שגורם לא להתאמץ, שחירשים ינגו וישירו, זה המבחן של חברה לקבלה. האם הצלחנו לעמוד בציפיות הנורמה ולהתקבל אם לאו.

עם גישה חברתית הזאת שרואה באנשים עם מוגבלות חסרי אוניו ומושאים לרחמים שלא יכולים להחליט עבור עצמם, כל הזמן מתנפלים עליי אנשים ברחוב ומנסים להעביר אותי את הכביש. הלכתי בשדרות הרצל, מישוהו רץ בג'וגינג בערב,

את אופציות בחוץ, שיפגשו אנשים שעשו מעבר מדהים ממוסד לקהילה, ידעו שאנחנו עוזרים להם, שאנו תומכים בהם, להקטין את חששות ממעבר ממוסד לעולם האכזר ומסוכן בחוץ. חייבים לעשות מקסימום לתמוך באפשרות של חיים בקהילה, לפתוח אופציות, לאפשר באמת להחליט בין חלופות וגם לטעות כאמור.

אנו בנציבות סבורים שיש למצוא דרכים לפתח מדיניות שלפיה לאנשים עם מוגבלות תהיה אפשרות רבה לקבל החלטות. לתת להם מידע מלא, לתת מצב שלא מחליטים עבורם, שמאפשרים להם לממש רצונות וחלומות. מודלים צריכים להיות מותאמים לאדם, לא לפי תבנית מוכנה מראש, כל אדם לפי צורכו. אחד צריך עזרה בניהול כספים, והשני בניהול משק הבית, השלישי רק במצבי משבר. זה יאפשר לאנשים עם מוגבלות להכיר באוטונומיה, ואנשים סביבם מכירים בכך שאנשים עם מוגבלות הם בעלי יכולת לקבל החלטות באופן עצמאי בהיתן הנגשה נדרשת. מביאים אותי לפגישות עם ארגונים וקבוצות של אנשים עם מוגבלות שכלית, שבהן אתה רואה אנשים עם מוגבלות שכלית מדהימים, פעילים. יום שלם אתה דן איתם על שאלה איך יקבלו החלטות, בסוף היום כולנו מצטלמים בהתרגשות, אז עולה שאלה מותר להעלות את התמונה לפייסבוק? לא, כי אפטרופסים לא אישרו זאת. באמצעות תהליך זה שאנחנו רוצים לתת לו ביטוי חוקי לשינוי חוק הכשרות המשפטית, נאפשר לאנשים עם מוגבלות לממש חזון של חוק השוויון, לחיות חיים מכובדים, למצות את פוטנציאל בכל תחומי החיים.

שמח על הדיון החשוב הזה של תמיכה בקבלת החלטות, בשנים אחרונות עברנו משוכות רבות, חוקקנו פרק הנגישות - שיצר שינוי בהנגשה. לא קל לשכנע את גופים להשקיע כסף ואנרגיה, לקיים חובות הנגישות, אבל אנו עושים מהפכה בישראל והיא מוחשית. השלב שני זה נושא תעסוקה, חל שינוי, אין ספק, בדוח שנתי בניגוד לעשרת דוחות קודמים, 75% אנשים עם מוגבלות עובדים, לעומת 50% בעבר. זו התחלת שינוי, מקווים שיימשך, אם בגלל יעדי התעסוקה ומנגנונים נוספים. השלב השלישי זה אשרור האמנה, הזכות לחיים בקהילה. רואים פרויקט של משרד הרווחה להוציא 900 אנשים ממוסדות, גם עבודה במערכת החינוך בתקציב 135 מיליון שנה לנגישות פרטנית, עכשיו הזכות לקבלת החלטות. מציניים זאת גם בתהליך חקיקה בכנסת וגם פה.

קבלת החלטות היא לא שמנת, מבטאת זכות בסיסית של אדם, מאפשרת לאנשים עם מוגבלות להגשים רצונות בכל תחומי החיים, בשאיפה שלא ידמו לחיים של אנשים בווייטנאם, שהיו אפשרויות רבות, מדינה שמאמינה ביכולת שלהם, שיוכלו לבטא תובנות כפי שהם חווים אותה, יכולת לקבל החלטות. תודה רבה.

לאפשר לאנשים עם מוגבלות להיות מעורבים בתהליכי קבלת החלטות לגבי נושאים הקשורים לחייהם הפרטיים, גם לגבי שאלות מדיניות, סעיפים רבים ביניהם סעיפים שעוסקים בחינוך, תעסוקה, חיים בקהילה, מציניים שיש לאפשר לאדם עצמו לבחור איפה יגור, עם מי, איפה ילמד, וכדומה. יש כמובן סעיפים שעוסקים בזכות להשתתף בבחירות, לבחור להיבחר, להשתתף בפוליטיקה. סעיף 12 הוא מוקד העניין, מטרה שהמדינה תנקוט אמצעי כדי להבטיח לאנשים גישה לתמיכה כדי לממש כשרות משפטית, זה יכול גם הגנה על אדם מפני ניצול לרעה, למנוע מצבים שאדם מעביר רכשו לאדם אחר, אבל הגנות האלה יגבילו את האדם במידה מסוימת בלבד, עליהם להינקט תוך כיבוד רצונו והעדפותיו רק לפי הצורך וזמן קצר ככל האפשר. הגנות צריכות להיות ניתנות לביקורת סבירה, אומרת האמנה. כדי שאדם יוכל לממש את רצונו האישי לקבל החלטה באופן עצמאי, צריך שיקרו כמה דברים. דבר ראשון שינוי חקיקה, נמצאת פה מוריה כהן בקשי שמובילה מטעם משרד המשפטים איתנו, עם הוועדה בכנסת, עם בזכות וכדומה, את השינוי בחוק הזה. אנחנו מנסים ליצור, כמו שאמרה כבוד השופטת, מנעד של אפשרויות שניתן יהיה לתפור לאדם עצמו בהתאם לצרכים ויכולות שלו, בהתאם למצבו, כדי ליצור מצב שיש לנו סל שלם של אפשרויות בשביל להגן מצד אחד על האדם, מצד שני לא להגביל את חופש העצמאות שלו. אני מקווה שהתיקון של החוק עם כל האופציות השונות, למשל יפוי כוח מתמשך, יעבור בקרוב. צריך כמובן שהסביבה המשפחה אנשי המקצוע יאמינו ביכולת אדם לקבל החלטות, הרבה פעמים אנשי המקצוע או המשפחה הם הראשונים שלא מכירים ביכולת האדם, לא מאמינים בו. צריך שתהיינה חלופות לאפטרופסות, כמו קבלת החלטות נתמכת, שתאפשר תמיכה כזאת. על זה דנים היום. צריך להביא למצב שלאדם יהיה מגוון אפשרויות אמיתי לבחירה. אם אין אפשרות לגור בקהילה, זה לא זכות בחירה. אם אף אחד לא רוצה להעסיקו, בין איזה עבודה לעבודה הוא יבחר? כמובן נקודה אחרונה, אולי חשובה ביותר, צריכים לדעת שלאנשים עם מוגבלות כמו לכולנו יש זכות לעשות טעויות. בחור עם מוגבלות נפשית שחי בהוסטל בירושלים אוהב לעשן, בן 40. אמו אוסרת על אנשי הוסטל לתת לו לעשן. דורשת שכל פעם שיראו אותו שמעשן, להפסיק אותו. נוצר מצב שבחור בן 40, למרות כל ההסברים שעישון מסוכן, ממשיך לעשן. איך הוא עושה זאת? הולך ברחוב, משנורר סיגריות מאנשים, מצב מסוכן יותר. האמא רוצה להגן עליו, אך תחשבו כמה אנשים ללא מוגבלות מעשנים, יודעים שעישון מסכן ובכל זאת מעשנים, המטרה ליצור מצב שאנשים עם מוגבלות גם יכולים לטעות. אז אדם יוכל לקבל החלטות מתוך מגוון אפשרויות להחליט מה טוב שבילו - חיים במוסד או קהילה. יש מוסדות שאנחנו חושבים שלא טוב לאדם, אדם אומר זה המקום שלי, אני רוצה להיות פה. צריך מצב שיראו

ח"כ איילת שקד שרת המשפטים

”

בוקר טוב, צהריים טובים. לפני החוק אני רוצה להתחיל בסיפור קצר מאת הסופר פרנץ קפקא 'לפני שער החוק'. הסיפור מציג בן כפר שיושב לפני החוק ומחכה ששומר בשער יאפשר לו להיכנס. בן הכפר יושב וממתין לקבלת רשות השומר, מתוך אמונה בכך שסיכוייו לעבור בשער בלא רשות כזאת קלושים. לנוכח יתרונו הפיזי של השומר והעובדה שעל פי דבריו מצויים בהמשך הדרך עוד שומרים חזקים ממנו, בן הכפר מנסה לשדל את השומר בדרכים רבות שיאפשר לו להיכנס. הוא יושב במשך שנים אל מול שער החוק. בערוב ימיו הוא מגייס את כל כוחותיו שואל את השומר, כיצד ייתכן שאף אחד זולתו לא בא בשער החוק. השומר אמר שהשער מיועד רק עבור בן הכפר, ועתה ייסגר. סיפור לא אופטימי. בן הכפר עומד בפני מכשול, בהמתנה פסיבית שאין לו דרך להתחמק ממנה מלבד מותו. אפשר לפרש את הסיפור בדרכים שונות - בן הכפר הוא חסר ישע העומד מול הבירוקרט, מנסה להיכנס בשערי החוק כמו כל האנשים אך לא מצליח. הסיפור מתאר באופן מדויק את התחושות של אנשים עם מוגבלות שאינם שווים בפני החוק, לא יכולים לקדם חייהם התקועים מול מערכת בירוקרטית מייאשת. זה מתאר את חווית שלילת האוטונומיה והחירות מהאדם, תחושת חוסר שייכות וחוסר אונים.

ב-2012 מדינת ישראל אשררה את האמנה בדבר זכויות של אנשים עם מוגבלות אשר כללה את עיקרון השוויון ושילוב של אותם אנשים בכל התחומים. האמנה מאפשרת לאנשים לקבל תמיכה ונגישות ואמצעים נדרשים כדי ליהנות מזכויות אדם. במדינת ישראל יש חקיקה מתקדמת בתחומים כמו שיקום, בריאות, הכשרה מקצועית והשתתפות בחיים הפוליטיים. חלה התקדמות משמעותית בדרך לשוויון, הרבה בזכות עבודה מאומצת של אחיה. שנה שעברה נחתם הסכם בין הסתדרות לארגוני מעסיקים המכיל חובת העסקה לאנשים עם מוגבלות בתנאים מסוימים, נפתלי בנט חתם על צו ההרחבה המחייב

מעסיקים במגזר פרטי וציבורי לקלוט עובדים עם מוגבלות בחברות המעסיקות לפחות 100 עובדים. הממשלה הכילה על עצמה יעד העסקה שאפתני של העסקת אנשים עם מוגבלות במשרדי ממשלה כדי להיות דוגמה למגזרים במשק. גם בתחום הנגישות התקדמה ישראל כברת דרך משמעותית, תקנות שוויון זכויות שחלקן באחריות משרד המשפטים מחייבות הנגשת המרחב הציבורי. שר החינוך הקצה סכום גדול להנגיש בתי ספר, לאפשר לתלמידים לצאת לטיולים שנתיים, לאפשר לילדים עם מוגבלות להיות חלק מכל הפעילויות. תקנות נגישות מיושמות באופן מדורג ומביאות לשינוי בהנגשת המרחב הציבורי, כאשר תשופר נגישות שאנשים עם מוגבלות יוכלו לבלות, ללכת לאקדמיה, לקבל שירות בכל בנק וכל משרד, זה ישפיע על הסרת דעה קדומה בחברה, ואפשרות של אנשים אלה לקחת חלק שוויוני בחיים.

האתגרים עדיין גדולים בתחום תעסוקה, תחום חיים בקהילה, אנשים רבים עדיין חיים במוסדות, שילוב בחינוך כפי שאמרתי השנה אני מקווה שיהיה שינוי לטובה, והזכות לקבלת החלטות שעומדת במרכז כנס חשוב זה. כפי שנאמר, אמנת האו"ם קובעת זכות להכרה שווה של בני אדם בפני החוק. על מדינה לאפשר לאנשים עם מוגבלות למלא חובות ליהנות מזכויות, לוודא כי לאנשים עם מוגבלות תמיכה מתאימה למימוש זכויותיהם וחובותיהם המשפטיות. זה מהווה אתגר גדול בכל העולם וגם בישראל שבה למספר רב של אנשים עם מוגבלות מונה אפוטרופוסות שמקבל החלטות בעניינים חשובים כמו חשבון בנק, מקום מגורים וכו'. צעד חשוב שיוביל ליישום עקרונות אמנה בישראל, הוא תיקון חוק כשרות המשפטית. לאחרונה הובלתי מהלך לתיקון חוק הכשרות המשפטית, עדכנו כך שכל אדם יבחר מי האפוטרופוס שלו לפני שאיבד את כשירותו. החוק נמצא בשלבי דיון מתקדמים בכנסת, מזמינה את מי שנושא קרוב לליבו שיגיע לדיוני ועדת חקיקה, חבר הכנסת סלומינסקי מוביל את החוק, יש דברים שנויים במחלוקת, או שמתלבטים לגביהם, מי שיכול לתרום לקידום החוק, מזמינה אותו להשתתף באופן אקטיבי בדיונים.

צעד נוסף הוא שילוב בחקיקה של קבלת החלטות נתמכת, מנגנון שמסייע לאדם עם מגבלות לקבל החלטות בכוחות עצמו, כחלופה לאפוטרופוסות עם מינימום פגיעה בעצמאות הפרט, כך שהאדם יוכל לנהל חייו כפי שהוא רואה לנכון. חלופה זאת נקבעה כמה פעמים בשנה אחרונה על ידי בית משפט, משרד המשפטים פועל בתחום זה עם הרבה השקעה ומסירות. כנס זה מציג מודל תמיכה בקבלת החלטות ופייולט אשר מהווה שלב חשוב בדרך ליישום מעשי של המודל. בזמן הקרוב אבחן צעד זה, ונחליט איך ממשיכים.

שהישיגים אלה יביאו פתח לשינוי המיוחל להשתלבות פעילה של אנשים עם מוגבלות בכל תחומי החיים, אפשרות לבחור בדרך הרצויה שלהם מתוך אמונה בחוק יסוד של חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות. מחויבותה של החברה מושתתת על הכרה בעקרון שוויון, ערך האדם שנברא בצלם, על עקרון כבוד הבריות, כל זאת כדי שאף אחד לא יעמוד חסר אונים מחוץ לשער. תודה על הקשבה.

אנו במשרד המשפטים עם נציבות השוויון פועלים ללא לאות לקידום זכויות של אנשים עם מוגבלות, מעוניינים להוות דוגמא חיה למשרד שדואג לתעסוקה והנגשה. בסוף החודש נקיים כנס של ליווי בתעסוקה, שמטרתו לגרום לשילוב אנשים עם מוגבלות ובני מיעוטים במשרדי ממשלה. משרדי ממשלה צריכים להוות דוגמא למשרד הפרטי, ועל משרד המשפטים להוות דוגמא לכל המשרדים. אני מאמינה

הפרש הבודד

בנקאי: איציק, אני מצטער אבל אני מנוע לתת לך פרטים על חשבון בנק.

איציק: מה?? זה חשבון שלי.

בנקאי: לאה אחותך היתה כאן שבוע שעבר, יש לה צו מינוי אפוטרופוס על הרכוש. לא ידעת?

(מתוך ההצגה)

מיטל סגל רייך

האגף לסיוע משפטי, משרד המשפטים

”

בוקר טוב לכולם. אני צופה במחזה ורואה את המציאות. אני חושבת על אדם זקן, זאת אוכלוסייה שחשוב להכניס בשיח על קבלת החלטות נתמכת. למעשה, אחת האוכלוסיות שהכי מרגישות את הפגיעה הקשה כתוצאה מאפוטרופוסות זו אוכלוסיית הזקנים שבשל אבחון של ירידה ביכולות או דמנציה ממהרים למנות להם אפוטרופוס והזכויות שלהם מוגבלות. כך היה אצל אדם שהגיע אלי לקבלת סיוע משפטי אחרי סכסוך בין ילדיו על כסף שנתן לאחד הילדים, בעקבותיו הבת מונתה לאפוטרופוסית, והוא לא יכול היה לגשת לחשבון בנק שלו, וקיבל רק דמי כיס של כמה מאות שקלים לשבוע. המדובר באדם שהיה רגיל לחיות מפנסיה וקצבת זקנה ושעבד כל חייו, והנה בעקבות סכסוך סביב כסף ואבחון דמנציה, נתקל במצב בלתי אפשרי. או אדם שרצה לתרום כסף, ובאמת היו לו מספיק כספים בחשבון, אבל בהיותו אדם עם מוגבלות, גם זקן ונתון לאפוטרופוסות, לא היה יכול לעשות שימוש בכספו כמו שהוא רוצה.

אחד הדברים הקשים שאנו רואים, הוא שברגע שאדם עלול להיות נתון לניצול - בהעדר כלים ונוכח ארגז כלים שהוא כל כך מצומצם וצר, הפתרון המקובל הוא בעצם להגביל את האדם שעלול להיות נתון לניצול באמצעות מינוי אפוטרופוס - במקום לעצור את המנצל. הדבר הזה הוא כמובן לא מתקבל על הדעת. אנחנו יודעים שחוק

הכשרות לא שולל את כשרותו המשפטית של האדם. הסעיף הראשון קובע שלכל אדם יש זכויות וחובות, הסעיף השני מדבר על האפשרות להגבלת הכשרות, לא שלילה. אבל בפרקטיקה המקצועית אדם שנתון לאפוטרופוסות נחשב לאדם שאין לו זכויות ואין לו כשרות משפטית בכלל, התרגום הפרקטי של החוק הוא מאוד לא נכון ולא משקף, והפרשנות השגויה באה לידי ביטוי באופן בוטה בבנקים. ההתייחסות בבנקים מוחקת את כל האישיות של אדם, רואים נתון טכני של מינוי אפוטרופוס, כשהאדם לפעמים, ברוב המקרים, לא היה שותף להליך בענייניו, האפוטרופוסות נעשתה בלי ידיעתו, עמדתו לא נשמעה בבית המשפט, יום אחד בהיר כמו שראינו בקטע היפה שהוצג, אדם מגלה שיש לו אפוטרופוס, והוא לא יכול ללכת לבנק לדברים הכי רגילים, כמו לדעת מה מצב חשבון שלו. בניסיון להתחקות אחר המצב בבנקים, ובחיפוש מהיר באתר של המפקח על הבנקים, ראיתי 48 הנחיות שמזכירות אפוטרופוסות. כולן עסקו בנושא בצורה עקיפה ולא רלוונטית. נושא אפוטרופוס מועלה בכל מיני הנחיות בתחומים כמו מניעת טרור, הלבנת הון, שום דבר קונקרטי לעניין עצמו. זה יוצר כאוס, והפקידים בבנק מפעילים שיקול דעת אינטואיטיבי, יש הבדלים בין סניפים של אותו בנק וגם אצל פקידים שונים בסניף, וגם אותו פקיד מתנהג פעם כך ופעם אחרת, כי אין בסיס מאחד. זה דורש הסדרה, בעיקר בהעשרת ארגז הכלים. ברגע שכלי יחיד הוא אפוטרופוסות אז ההתייחסות היא כזאת. צריך ליצור מצב שמאפשר גם לנותני שירות להתאים את השירותים שלהם למצבים שונים. אתן דוגמא שממחישה, עו"סית- מקצועית ומצוינת - פנתה להתייעץ בקשר לאדם זקן שצריך לעבור מבית אבות אחד לאחר כי לא יכול לממן את בית אבות הראשון. סייענו בעניין המשפטי, בין לבין היא מספרת שהאיש בעל מוגבלות פיזית משמעותית ולא יוצא מהבית. על מנת לאפשר לאיש לעבור לבית אבות אחר היא היתה צריכה דפי חשבון כדי לאפשר את המעבר לבית האבות החדש. כדי לקבל דפי חשבון צריך להגיע לבנק, אלא שהאיש לא יכול להגיע לבנק. למעשה נאמר שאין ברירה אלא למנות אפוטרופוס. רק כי אין דרך לקבל דף חשבון מהבנק כדי לאפשר מעבר

שעלולים להיות מנוצלים, אלא את המנצלים. אנחנו מכירים שלל אמצעים שכבר עושים בהם שימוש בבתי משפט, שאנחנו מקדמים בהליכים שאנחנו מייצגים בהם, לדוגמא הגבלות בחשבון שמונעות משיכה של כספים מעל סכום מסוים בלי אישור של בית המשפט. אפשר לרשום הערת אזהרה על נכס, לחשוב על מנגנונים 'יצירתיים' לפי העניין, לתת כלים לאנשים שעלולים להיות מנוצלים כדי לסייע להם לא להיפגע. צריך לפתח את זה בעזרת הפרקטיקה, באמצעות כתיבה אקדמית ועל-ידי שינוי החוק.

לסיכום אני רוצה לומר כמה מילים על ה'בית' שלי, האגף לסיוע משפטי במשרד המשפטים. אנחנו שמנו למטרה לתת מענה לאנשים לקראת הליכים של אפטרופסות ובתוך האפטרופסות, כדי לסייע להם לממש את זכויותיהם בצורה הטובה ביותר האפשרית. יש מערך של עורכי דין שמייצגים בכל מחוז ומתמחים בתחום זה. אנחנו רואים ערך רב בתפירת חליפה משפטית וחברתית לאנשים במצבים אלה, על מנת לעזור להם להתמודד עם מצבים, כמו שראינו בקטע המומחז. תודה, ובהצלחה לכולם.

לבית אבות חדש. הבנקים יודעים לסייע כשיש אפטרופוס בתמונה, כי זה המנגנון השגור והמוכר. מינוי אפטרופוס במצב הזה משמעותו מוסד גורף שיישאר עם האיש הזקן בהמשך, אף על פי שנועד למשהו נקודתי בלבד. זה מראה עד כמה אין כלים כיום, ועד כמה הם נחוצים.

לגבי הכלים, יש מגוון רחב של אפשרויות, היופי הגדול הוא שאפשר לפתח לפי המקרים עוד ועוד כלים, ליצור מציאות חדשה מותאמת לאנשים ולנסיבות. אנחנו מדברים על קבלת החלטות נתמכת, שזה עולם תוכן גדול ושלם וגם הוא דינמי בתוך עצמו. אפשר לדבר על "אמצעים מסייעים", כאלה שסייעו לאדם לממש את כשרותו. התוכן עצמו קיים, השם מוצע כאן לראשונה, ואת המנגנון צריך "לתפור" ולבנות לפי העניין. למשל אדם שחי בהזנחה, לא צריך אפטרופוס, אלא צריך עזרה לצאת מהזנחה. אדם אגון צריך עזרה לפנות את הבית, לחיות בקהילה. אישה שלא רוצה טיפול רפואי צריכה סיוע שישבירו לה, ולהתנגד אם זה רצונה, כי זו זכותה. בבנקים ואצל נותני שירות אפשר להשתמש באמצעים נוספים, לא צריך להגביל את האנשים

רצון וטובה

עברי: החלטתי. אני עוזב את הדיור המוגן ועובר לשכור דירה באופן עצמאי. מה אתם אומרים?

טובה: רגע רגע בוא נחשוב על זה קודם. אתה מבין מה זה אומר לפני שאתה מקבל כזו החלטה דרמטית?

רצון: זה באמת דרמטי, כל הכבוד על האומץ, בוא נעזור לך להבין מה זה אומר.

עברי: אני לא אוהב את האוכל בדיר. אני רוצה לבשל אוכל שטעים לי.

טובה: שזה אומר שלוש פעמים ביום פיצה? אם כבר מדברים על בישול, אתה זוכר שבבית של ההורים השארת פעם את הגז דולק? מזל שריתי השכנה הריחה את הגז.

רצון: אפשר לשים כיריים חשמליות במקום גז.

טובה: אתה צריך את העזרה של המדריכים. מי יעיר אותך בבוקר לעבודה. ואיך תסתדר עם הכספים? אתה לא יודע חשבון פשוט, לספור עודף, להשוות מחירים

עברי: זה משהו שאפשר לקבל בו עזרה, לא? להבין כמה כסף יש לי וכמה אני יכול לבזבז.

רצון: בוא ננסה לחשוב איך אפשר לממש את זה, איזו תמיכה תצטרך כדי שזה יהיה מוצלח.

(מתוך ההצגה)

ריבי צוק

עוצמה – פורום ארצי של משפחות נפגעי נפש

”

הבריאה בשלל דברים אחרים הרלוונטיים לאושרנו. גם לרצון גוונים ורבדים שונים. לעתים מה שאני רוצה ברגע נתון הוא גחמה או יצר ברי חלוף, המשקפים מצב רוח רגעי. לעתים מה שאני רוצה הוא ביטוי לצורך עמוק שלי, חוט השדרה של אישיותי והמפתח לאושרי.

הרצון והטובה, שניהם חיים בתוכנו, לעתים בהרמוניה, לאחר שלמדו להתאים עצמם איש לרעהו. פעמים אחרות הם אינם מצליחים ליישב את חילוקי הדעות שביניהם, ונתונים במאבק בתוך עולמנו הפנימי. ההחלטות שאנו מקבלים משקפים את נקודת האישון בה בחרנו בין העדפותנו האינטואיטיביות לבין שיקולים רציונליים רלוונטיים, באותו עניין מסוים בו נדרשנו לקבלתה של החלטה.

החיים, דרך כלל, מאפשרים לנו את חופש הבחירה לקבל החלטות. אנחנו לא נדרשים לתת דין וחשבון לאחרים על הדיאלוג שבין הרציונאל לבין תשוקותינו והעדפותינו הספונטניות. פעמים רבות אנו גם נמנעים מלתת מלתת לעצמנו דין וחשבון על אותו שיח, ולא אחת גם לא מודעים לו במלואו. אבל, מול אותה חירות המוענקת לנו אנו נדרשים לשאת במלוא האחריות לתוצאות של בחירותנו והעדפותינו.

היכולת שלנו לתפקד ולשרוד בעולם המודרני מצריכה ריקוד משולב, טנגו של שניים, של הרציונאל ושל התשוקה. היא מצריכה איזון מתמיד בין היכולת להבין את הצורך בקבלת החלטה, מהותה ותוצאותיה במצבי החיים המשתנים, לבין ההעדפה האינטואיטיבית שיש לנו ביחס לאותה החלטה. מוגבלות ביכולת החשיבה הרציונלית יכולה לסכן את מי שחי בחברה המודרנית, סכנות מהותיות וממשיות.

החברה המודרנית בנתה לעצמה סדרים מדומיינים אין ספור

בסצנות שראינו הרצון והטובה התגוששו אלה באלה, נדמה היה שמדובר בקרב בו ידו של האחד חייבת להיות על העליונה ועל האחר להיות מוכנע, ואנו מצפים לראות מי יוכרז כמנצח. בפועל, בחיי כל אחד מאיתנו מתקיים בין הרצון לבין הטובה דו שיח מתמיד, שכנוע הדדי. הטובה יודעת היטב שאנחנו לא מכונות, שלא ניתן לצפות מאיתנו לקבל רק את ההחלטות הכי הגיוניות והכי יעילות, ושחובה לתת מקום לנטיית הלב. הרצון גם הוא יודע שהמלכות אינה כולה שלו. הוא מתבונן אל העתיד, רואה את הנולד, בוחן את עצמו אל מול התוצאות הצפויות, ומשנה עצמו גם בשים לב לכך.

גם הרצון וגם הטובה אינם מוחלטים, הם שונים מאדם לאדם, והם משתנים אצל אותו אדם על ציר הזמן. אין אמת מידה אחת לטובה. האדם הרצוני על פי מודל השוק החופשי הוא מי שפועל למיקסום תועלתו החומרית. החיים האמיתיים מורכבים הרבה יותר. אנחנו רוצים לרצות אחרים, אנחנו רוצים להיות נאהבים, אנחנו מוצאים מרגוע והתרגשות ביצירה, ביפי

המשפטית והאפטרופסות התלויה ועומדת היום, המבקשת להבטיח כי הפעולה לטובת האדם תכלול כנר לרגליה עצמאות מירבית אפשרית והענות מירבית אפשרית להגשמת רצונו של האדם. הדבר בא לידי ביטוי, בין השאר בכך שלא ימונה אפטרופוס כל עוד ניתן להגשים את תכלית המינוי - השמירה על טובתו של האדם - באמצעי שיש בו פגיעה פחותה באוטונומיה. בהכרה שלא מדובר במצבים ביניים של קיומה של תודעה או של העדרה, שהמסוגלות לפעול משתנה מעניין לעניין ושיש לחזור ולבחון את הצורך בהתערבות באופן מתמשך, גם לאחר המינוי, כאשר על האפטרופוס לאפשר עצמאות מירבית. בשמיעת דעתו של האדם ביחס לזהותו של האפטרופוס שימונה לו. בראיית ההענות לצורך כערך העומד בפני עצמו, כרכיב עיקרי במסגרת טובתו של האדם. במיסודם של שיתוף פעולה, שיח, מתן מידע, ניסיונות שכנוע וכיוצא באלה. בהענקתה של זכות עמידה לאדם בפני ערכאה שיפוטית כיצד ינהגו בעניינו באותם מקרים בהם לא הושגה הסכמה בין האדם לבין אפטרופוסו.

אולם, יש לזכור בכל עת, כי תיקונו של השיבוש שנפל אינו טמון בריקוד טנגו של רקדן אחד בלבד. תיקונה של התקלה לא יכול להיות בראייתו של הרצון כחזות הכל, ללא מענה לצורך האמיתי גם בהגנה. לא ניתן להשלים עם מבחן חד מימדי של רצון האדם, שהיו נסיבות בהן הוא חסר משמעות וטומן בחובו תוצאות קשות לאדם, הנענש על לא עוול בכפו. יש לקדם את האוטונומיה והרצון, אך בה בעת להכיר ולתת את הדעת לקושי, למכשולים שבדרך, לחיים כהווייתם. החלטות צריכות להתקבל, עבור כל אחד ואחד מאיתנו, תוך איזון בין הרציונאלי לבין העדפותנו הטבעיות, תוך תהליך המבקש לצמצם ככל הניתן את הפער שבין שני אלה.

ולסיום, ביחס לתמיכה בהחלטות. לא יכול להיות ויכוח כי תמיכה בהחלטות יכולה לצמצם את מספר המקרים בהם נדרש לאפטרופסות. לא יכול להיות ויכוח כי תמיכה בהחלטות ראויה הרבה יותר מאפטרופסות מקום שיש בה ליתן מענה אמיתי. אולם, יש להזהר זהירות רבה מהליכה שבי אחרי מלים. תמורה אמיתית מצריכה שינוי תפיסתי אך בשום פנים ואופן אינה יכולה להסתיים בו. מחויבות חברתית אמיתית לשינוי מצריכה את בנייתו של מערך מקצועי לתמיכה בהחלטות שיהיה: זמין, יציב, אמין ואחראי, על התקציבים הבקרה והפיקוח הכרוכים בכך. תמיכה בהחלטות אינה יכולה להיות מבוססת על הכרה ערטילאית בזכות או על מערך של מתנדבים מזדמנים. אנו מדברים על חיים מורכבים של מי שמתמודדים עם קשיים מהותיים, ופעמים רבות על רקע אלה גם עם מחסור מחפיה אנו מדברים על אנשים הטעונים הגנה. חובה עלינו לדאוג שצרכיהם של אותם אנשים אכן יקבלו מענה אמיתי, ולא להפקיר אותם לגורל אכזר בחסותו של שיח זכויות שאין מאחוריו הושטה של תמיכה ממשית ואפשרות למעבר מבוקר למשטר מגן יותר מקום שיש בכך צורך.

סיפוקם של צורכי הקיום עצמו מחייב את היכולת לשלוט ולהבין בכסף וברזי עולם המסחר. סיפוקם של צרכים בסיסיים מצריך הטמעה של סדרים חברתיים כמו זמן והתמצאות במרחב. חיינו בנויים מאין סוף נורמות חברתיות, בעלות תוקף משפטי וכאלה הנעדרות תוקף כאמור. הפרתן של הנורמות החברתיות גוררת סנקציות מסוגים שונים, החל בענישה פלילית, דרך סנקציות אזרחיות, כלכליות, וכלה בהדרה חברתית. הקיום בעולם המודרני דורש שליטה טכנולוגית במגוון רחב של מכשירים ומוצרים. הצפיפות של העולם המודרני והתפתחות הרפואה מחייבים קיומם של כללי היגיינה והבנה בגילויים של סימפטומים שיכולים למנוע התפתחותן של מחלות ולהציל חיים. מקום שמדובר במוגבלות נפשית, לעתים יהיה האדם מסוכן לו או לסביבתו. ומעל לכל, בין שמדובר בחולי העולם המודרני ובין שזה הוא טבע האדם, קיימים בעולמנו חורשי רע, אשר יבקשו לנצל את חולשותיו של מי שפגיע בשל מוגבלותו, עובדה שיש בה להעצים את הסיכונים הנלווים לרקדן שאינו עומד בקצב המחול.

לפיכך, אדם עם מוגבלות ביכולת לקבל החלטות רציונליות אשר יביאו בחשבון את כל אלה נדרש להגנה: לסיוע בקבלת החלטות, ולעתים לכך שחלק מההחלטות הנוגעות לחייו יתקבלו על ידי אחרים. אנו מצויים להושיט הגנה מפני סכנות של הזנחה, הדרה או ניצול לרעה. מטעם זה בא לעולם מוסד האפטרופסות.

אופן יישומו של תהליך קבלת ההחלטות עבור האדם הנתון לאפטרופסות השתבש פעמים רבות. הוא השתבש משום ששכחנו את הטנגו של קבלת החלטות, את הריקוד הבלתי פוסק בין הרציונאלי לבין הרצון וההעדפות האינטואיטיביות. עולמו של האדם, תחושת הערך שלו ואושרו רחבים מוגנים ועמוקים בהרבה מתרשימי זרימה לוגיים. המוגבלות והצורך בהגנה אינם יכולים ואסור שימחקו את האדם, ויש קשר בלתי נפרד בין אוטונומיה ועצמאות לבין כבוד ותחושת ערך עצמית.

עלינו לפעול למיגור הפטרונות. זאת על דרך כיבוד אמיתי של רצונו ושל דעתו של האדם. שיח בגובה העיניים. השקעת זמן ומשאבים בהבנת עולמו, במינעי רצונותיו, הרתמות למיצוי כל מה שאפשר על מנת לענות עליהם. לא גישה של אני המטפל - הפסיכיאטר, איש השיקום, בן המשפחה - יודע מה טוב עבורך. אתה יודע מה טוב עבורך, אני צריך לשמוע ולהבין, וביחד נמצא את הדרך. השינוי התפיסתי צריך להיות חובק עולם. הוא צריך לבוא לידי ביטוי בעולם השיקום, בעולם המשפט ובחברה כולה. על ההפנמה של חשיבותם המכרעת של כיבוד הרצון ושל מתן אוטונומיה כערכים בפני עצמם לבוא לידי ביטוי באימוצן של תורות שיקום כגון תורת ההחלמה שאין יוצאות מטובה אוניברסלית, כי אם בנות את מתן המשמעות והערך לחיי האדם מתוך אישיותו ושאפותיו, וביחד עימו.

על המשפט ליצוק תוכן חדש וראוי לעקרון העל של טובת האדם, הנותן משקל אמיתי, ממשי לרצונו בתוך תהליך קבלת ההחלטות. כך נעשה בהצעת חוק לתיקון חוק הכשרות

רון גיל

אס"י – פעילי הקהילה האוטיסטית בישראל

”

שני אנשים. יש האדם שבהינתן התמיכה הנדרשת ברוב רובם של המקרים למעט במקרים באמת-באמת קיצוניים, מסוגל להביע את רצונו. ויש אדם שבא מבחוץ ולא יודע מה מתחולל בתוך ראשו של האדם, לא יודע מה מתחולל בתוך ליבו של האדם, אבל יש לו ניסיון של אדם נורמטיבי, ולכן הוא יכול לקבוע לאדם מה אותו אדם – לא מה הוא רוצה, את זה לא יכול לקבוע, הוא יכול לקבוע מה הוא צריך לרצות. זאת הקביעה שנעשית, לא טובתו של אדם, אלא קביעה חיצונית לאדם כפי שהיא מבטאת מבחוץ. ואם נוסף לזה את הנטייה של אותם גורמים שקובעים מה היא טובתו של אדם, נטייתם להגנת יתר, לפטרונות לפטרנליזם, אנו מגלים שני קצוות של המאבק. רצון של האדם כאינדיקציה לטובתו, ומצד שני הביטוי החיצוני הפטרוני של מה טוב לו לאדם.

אנחנו ראינו כאן שלושה קטעים תיאטריים שממשיכים את הדברים כביכול. אבל אספר עוד סיפור שכביכול לקוח מאיזושהי אגדה. אבל את האגדה הזאת אני חי אותה בדמות של ילדה בת עשר שבשנתיים אחרונות לא עבר שבוע שלא תתעורר באמצע הלילה עם זיעה קרה ועם מילה אחת בפה: אפטרופוס. למה זה קרה? כי בכיתה שלה, כיתת תקשורת לילדים אוטיסטים, שמו חוברת שכתב נער אוטיסט בשם דניאל עמית, חוברת נפלאה של קומיקס, קומיקס מדבר למרבית ילדים אוטיסטים, שמו שם את החוברת זאת, בפרק 9 בחוברת יש סיפור, הסיפור הולך בערך כך – מגיע דניאל בן 17 הביתה, אומר רפאלה לומדת נהיגה. עונה אמו: כן, כן, אני יודעת מה עובר בראש שלך, תשכח מזה. אתה לא יכול ללמוד נהיגה בגיל הזה. זה מסוכן מדי, יסכן את חייו. לטובתך אתה לא יכול ללמוד. אבל אמא, עוד שנה אהיה בן 18, אוכל להחליט לבד. ואני אוכל ללכת ללמוד נהיגה. לא, לא, עונה אמו, אתה לא יודע, בשביל אוטיסטים החוק הוא אחר. רגע לפני שמגיע אוטיסט לגיל 18, ניגשים לבית משפט, ובית המשפט תמיד מחליט מכיוון שמדובר באוטיסט, למנות לו אפטרופוס. ואז האפטרופוס הוא זה שמחליט. אז מה אמא, לא אוכל ללמוד אף פעם נהיגה? לא, לטובתך לא. הסיפור הזה גורם לבתי הקטנה להתעורר לפחות פעם בשבוע עם זיעה קרה, והמילה אפטרופוס – מפחידה אותה.

אין מאבק בין רצון לטובה, יש מאבק בין הזכות שלנו לממש את עצמנו ורצונותינו, לבין תפיסה פטרונית ופטרנליסטית של מישהו אחר שחושב שידע יותר טוב מאיתנו מה טוב לנו. תודה רבה לכם.

אינו כאן לפני כמה רגעים שני שחקנים לבושים חולצות ונאבקים ביניהם, נאבקים את המאבק של רצון מול טובה. אבל אין מאבק כזה. המאבק הזה הוא מעין משחק מילים שנולד פשוט כדי לפשט את העניינים, ממש כמו שהרבה לפני שפגשנו בנציבות אז נהגו אנשי הנציבות לקרוא לעצמם אנשי נציבות שוויון. למה? זה כי יותר קצר מנציבות שוויון זכויות. הקיצור לא לעניין. זה בדיוק כמו זה וכמו הרבה עניינים אחרים, אנחנו לוקחים דברים, אנחנו לוקחים מאבקים ממקומות מסוימים, מעבירים אותם, מוציאים אותם מהמקום שבו הם נוצרו, ואז הם לובשים פנים אחרות. כך נולד המאבק בין רצון לטובה.

שמענו פה הרבה את הצורך בשינוי פרדיגמה. כדי לשנות את הפרדיגמות אנחנו צריכים לעשות הרבה. אבל לפני שעושים, ראוי שגם נלמד. והדברים האלה נלמדים במסגרת הגישה הביקורתית למוגבלות, במסגרת לימודי ביקורת מוגבלות disability studies. אם ניקח את הדברים חזרה ממקורם אל המקור של המאבק בין רצון לטובה, אנחנו נגלה את המקור הזה בתוך הגישה הביקורתית למוגבלות, בתוך הקטבים הן האקדמיים והן הלא אקדמיים, בתור מאבק – כן מאבק – אבל לא בין רצון לטובה. לפני שאציג את המאבק האמיתי, אני רוצה לשאול את האנשים היושבים כאן באולם, כרגע, ומגדירים את עצמם כאנשים ללא מוגבלות, איך הם היו מגדירים במילה אחת את טובתם? המילה הזאת היא רצון. כל אדם באשר הוא אדם, האינדיקציה הטובה ביותר למה טוב לו, זה מה שהוא רוצה.

אלא שביחס לאנשים עם מוגבלות מזה עשרות שנים השתרשה תופעה של אנשים אחרים שקובעים מבחוץ מה טוב לו לאדם. אנשים שקובעים זאת מבחוץ, כאילו שיש כאן באמת שני אנשים. אבל זה לא כאילו. יש כאן

מייקל ג'ינגה

מנכ"ל USPKenya – ארגון סנגור עצמי של מתמודדים עם מוגבלות נפשית בקניה

קודם כל אני מודה לבזכות על הזדמנות לדבר פה. אני גם אדם עם מוגבלות נפשית - חשבתי אם הוריי היו מחליטים שאני לא יכול לבקר בישראל, מה זה היה אומר עבורי? זה היה אומר שאני לא יכול לקדם את הקריירה שלי ופירוש הדבר שלא יכולתי להיפגש עם ידידים ומכרים שנפגשים כאן, וכמובן שהדבר היה גם משפיע על החלטות שלי בעתיד. לכן שאלתי את עצמי בסוף הצגות אלה, לטובת מי זה בסופו של דבר? רוצים שיהיה לטובת האדם, אבל פעמים יש השפעות שליליות להחלטה מסוימת.

במדינה שלי אין לנו אפטרופסות רשמית, אבל יש לנו אפטרופסות בלתי רשמית, כלומר בני משפחה מחליטים עבורך, אבל לא באמצעות הליכים פורמליים, זה קורה אופן טבעי בתוך קהילה. אני רוצה להדגים את הנושא שאנחנו מדברים עליו באמצעות סיפור אחד. חברה שלי אסתר, מגיעה לקבוצת תמיכה, משתתפת בקבוצת תמיכה מאז אפריל, עובדת בחברת ביטוח, היא סיפרה שהיא מושכת את המשכורת שלה מדי חודש ומוציאה את כל הכסף על בידור וחברים, בסוף החודש לא יכולה לשלם את החשבונות שלה כי היא בזזה הכל. ההורים נשארים עם אחריות של הטיפול בה, כי היא מבזזת את כל המשכורת שלה, והם צריכים לשלם את שכר דירה וכל חשבונות שלה. באוקטובר 2015 ההורים החליטו שדי, נמאס, והם לקחו ממנה את הכספומט שלה וגם הלכו לפסיכיאטר שכתב מכתב לבנק שבו היה כתוב שאסור לה למשוך כספים מהחשבון. הסיבה הפשוטה היתה שלא יכולה לנהל את ענייניה הכספיים. הפקיד בבנק אמר שהוא לא יכול לכבד את המכתב, כי כדי לעשות זאת צריך לעבור הליך משפטי פורמלי. אז אסתר והמשפחה שלה הגיעו לקבוצת התמיכה ואנחנו היינו צריכים לדבר על הנושאים הבאים - אסתר אמרה בצורה ברורה שהיא זו שעובדת, היא מרוויחה את כספה, לכן זה רק ראוי שתוכל להוציא את כספה

כמו שהיא רוצה. מצד שני המשפחה אמרה: נכון שאת מרוויחה את הכסף, אך אחרי שאת מבזזת את כל הכסף בשבוע אחד, את חוזרת אלינו ואנחנו צריכים לשלם לך את החשבונות. יש דילמות מורכבות בין הרצון לעומת טובת האחר, האם צריך לכבד את רצונה, האם צריך לאפשר להורים לפעול לטובתה. האם אנחנו מכבדים את רצונה, האם המשפחה צריכה להמשיך לשאת באחריות הכספית כאשר לא מסוגלת לטפל בעצמה. המשפחה אמרה עוד משהו - כיוון שאת, אסתר, לא יכולה לנהל את ענייניה הכספיים, את צריכה לחיות עם המשפחה ולא לבד. כמובן המשפחה רוצה לעשות משהו אחד, לאסתר יש רצון אחר לגמרי. אלה היו הדילמות שהיינו צריכים להתמודד איתן, אנו עושים זאת על ידי תמיכת עמיתים.

בדיונים שלנו בקבוצה, דבר ראשון אנחנו מנסים להוריד את המתח בין המשפחה לבין אותו אדם עם מוגבלות, באמת במטרה שרוב האנשים חיים עם משפחה, ולכן חשוב להפחית את המתח בין השניים. דבר שני, חשוב לחנך משפחות שיכבדו את האוטונומיה של אותם אנשים עם מוגבלות, במקרה זה היינו צריכים לדבר על כמה דברים. לאפשר לאסתר לנהל את הכספים שלה, להחזיר לה את הכרטיס כספומט שלה. בשבילנו המשפחה מאוד חשובה, צריכים לגרום לאסתר להבין שההחלטות שלה גם משפיעות על המשפחה שלה, חשוב לקחת את כל הדברים האלה בחשבון. אחד הדברים שאנו עושים במקרה הזה, אנחנו נבקש מאסתר למנות אדם מטעמה שיוכל לעזור לה לנהל את התקציב החודשי שלה, ואותו אדם יוכל לעזור לה לשלם חשבונות. היא בחרה בארוס שלה להיות אותו אדם, אבל המשפחה אמרה שזה לא אדם הנכון, את צריכה למנות את אמא ואבא, מנסים איכשהו להתחשב ברצון של כולם. דבר נוסף זה אפשרות אולי לפתוח חשבון משותף עם אדם נוסף, ו/או להגביל את סכום הכסף שאפשר למשוך דרך כספומט, או שלא יהיה לה בכלל כרטיס כזה. מצד שני זה נעשה בצורה מוכבדת, לא אומרים לבנק לשלול זאת ממנה, הכל בשיתוף פעולה. דבר נוסף זה להשתמש בתמיכת הקבוצה כדרך לטפח יחסים בין בני המשפחה. ואם יש מתח בין בני משפחה כאשר מדובר בסיוע, אנחנו יכולים להשתמש בפורום הזה כאמצעי לפתרון מחלוקות וסכסוכים שעולים. אנחנו רואים שמאוד חשוב שאנחנו באמת מבינים שיש כאן הבדל בין הרצון לבין הטובה של אותו אדם, צריך לחשוב לטובת מי פועלים, לפעמים אנחנו אפילו לא פונים לאדם עם מוגבלות ועושים דברים שחושבים שזה לטובתו, אבל בסוף מבינים שזה לא לטובתו בכלל. חשוב לתת תמיכה, ולשים את אנשים עם מוגבלות במרכז בכל החלטה שהיא, כולל ניהול כספים. תודה רבה.

מי המחליט?

אבא: נראה לי שבנתיים את צריכה להמשיך לעבוד במפעל נרות.

עדנה: אבל אני לא רוצה יותר, אני רוצה לעבוד בגני ילדים.

אבא: עדנה!

עדנה: אני לא הולכת, לא מעניין אותי אני מה שהם החליטו, אני הולכת לחפש לי גן.

אבא: את לא יכולה לעשות מה שבראש שלך.

עדנה: אבל זה מה שאני רוצה!

אבא: אולי תוכיחי שאת מצטיינת בנרות ואז נדבר עם העובדת הסוציאלית לחשוב על איך אפשר להתחיל בגנים.

עדנה: תעבוד אתה בנרות, אני רוצה לעבוד עם ילדים.

אבא: את יודעת שזה לא תלוי בי. יש וועדה, יש מומחים, הם מחליטים.

עדנה: הם מחליטים עלי?

אבא: כן, בנושא הזה כן.

(מתוך ההצגה)

רומן

פעיל לקידום זכויות של אנשים תחת אפוטרופוסות

”

אני בן 23. במשך 3 שנים היה לי אפוטרופוס לגוף ורכוש, 4 שנים הייתי בהוסטל לאנשים על הספקטרום האוטיסטי בניגוד לרצוני. אציג שתי דוגמאות למקרים בהם החליטו בשבילי על נושאים מהותיים. הדוגמאות יכולות להמחיש עד כמה זה יכול להיות נורא כשמחליטים עבורך, כשהחלטה עליך נעשית על ידי מישהו אחר.

דוגמא ראשונה זה קודם כל האפוטרופוס שלי שהיה מהקרב לטיפול בחסויים, תאגיד שמפוקח על ידי האפוטרופוס כללי. בשלב כלשהו כשהייתי בהוסטל, הגעתי למסקנה שאני צריך

לקנות מחשב חדש כי המחשב שלי התקלקל. כדי לקנות מחשב, מהכסף שלי כמובן, הייתי צריך לגשת לעו"סית של ההוסטל שתעביר בקשה לקרן לטיפול בחסויים. בהתחלה היא אמרה: "יש לך מחשב בסלון, תשתמש בו." עניתי לה: "לא, אני לא יכול לעשות הרבה דברים במחשב שבהוסטל, משחקים שאני משחק בהם לא ירצו עליו. זה מחשב יחסית חלש ואני צריך מחשב עם חומרה טובה יותר שכמובן עולה יותר. וזה שזה בחדר שלי, זה גישה מלאה אליו, בסלון זה חלק מהזמן תפוס." יש בזה היגיון שיהיה לי מחשב בחדר. הם הסכימו שאני אממן את ההוצאה הזאת, אמרו לי שאני צריך להגיש שלוש הצעות מחיר למחשב מאותו דגם, משלוש חנויות. הסברתי שאני קונה מחשב נייד, זה לא אפשרי. חנויות מוכרות כל מיני דגמים, כמעט לא ניתן למצוא את אותו דגם בדיוק בשתי חנויות שונות. אמרתי להם שזה לא אפשרי. הם התפשרו ואמרו שאביא דגמים דומים במחיר דומה משלוש חנויות שונות. נכנסתי לאינטרנט, חיפשתי, יש הצעות מחיר של הספקים השונים, לפי חוק המחיר שמוצג באתר מחייב את הספק. מצאתי שלוש הצעות, העברתי במייל לעוסית, אבל האפוטרופוס בקרן לטיפול בחסויים אמר שזה לא תקף, צריך שידיפוסו הצעה, שאשלח בפקס או מייל. אוקיי, התחלתי לעשות סיבובים באזורים מסחריים ליד ההוסטל. בנוסף לזה הם חייבו אותי לשלם על המחשב בצ'ק. אני חשבת שכל

והאבסורד בכל זה הוא שההוסטל אמר לי את כל הדברים שאני צריך לעשות כדי לגור בדור עצמאי, כל עניין של ניקיונות, כל עניין של התנהגות, התמדה בעבודה, הרבה דברים שהם הקצינו כתנאי למעבר לדור עצמאי. הסטנדרט בהוסטל הוא מוגזם, בסטנדרט הניקיון של ההוסטל חצי מכם לא היה עומד בו, בלי שאני מגזים, ההוסטל נקי יותר מחצי מהבתים שלכם.

מה האבסורד? יש להם בהוסטל כל הזמן דרישות וציוויים וטענות ובקשות, אבל הם לא מתחייבים לכלום. הם אמרו "כאשר נרגיש שאתה מוכן, זה יקרה." כלומר Don't call us, we'll call you. במילים אחרות We don't call you. הם פשוט לא אמינים בקטע הזה, זה די ברור, הבטיחו אותה הבטחה פחות או יותר לכל הדיירים, גם דיירים שלא יכולים לגור בדירת שותפים, יש דיירים שצריכים ליווי צמוד אם הם יגורו בדירה עצמאית, ממש כמו מטפל סיעודי, יש דיירים שרמת הסיוע שהם צריכים היא גבוהה עד כדי כך. ואין יכולת כלכלית להוסטל לספק מדריך צמוד לכל דייר שהם חושבים שהוא מוכן, לכן הם כנראה לא מרגישים שאף אחד מוכן. כשעזבתי את הוסטל, היה דייר אחד שקיבל יחידת דור של חדר וחצי. אני יודע שיש תכנון ששלושה דיירים יעברו לדירת שותפים. זה היה בתכנון שנה וחצי ואני כבר עזבתי, לא יודע אם זה התממש בסוף. שנתיים מתכננים מעבר לדירה, בזמן הזה אפשר כבר לבנות אותה. דברי סיכום, אני עכשיו גר לבד בדירת חדר, עובד בעבודה בשכר מעט מעל המינימום ועושה את כל הסידורים שלי לבד, או עם סיוע מינימלי.

את כל הדברים האלה השגתי בזמן קצר מאוד, מאז שהאפטרופסות בוטלה. הסיבה לכך היא שכאשר מישהו לוקח אחריות על הטעויות שלי, כלומר אפטרופוס או עובד סוציאלי, כאשר הם לוקחים אחריות על מטופלים שלהם, החוסים שלהם, לא משנה איך קוראים להם, אז הם לא חושבים מה רצוני, מה חשוב לי, מה יהיה הכי טוב לשיקום שלי, אלא הם חושבים - אם תהיה פשלה, הם יישאו בתוצאות. הם אומרים 'אני אשא בתוצאות, זה יזיק לי. אני לא יכול שהמטופל שלי ייקח את הסיכון הזה, כי אני אשלם עליו'. האפטרופוס מחליט קודם כל בשביל עצמו. את זה צריך להפסיק.

הקטע של אפטרופסות זה לעזור לך להתנהל כלכלית נכון. אבל במקרה הזה האפטרופסות גרמה לי להתנהל לא נכון מבחינה כלכלית כי זה שחייבתי לשלם בצ'ק הוריד לי אפשרויות תשלום זולות יותר. גם כי אי אפשר לקנות מאתרים בחו"ל, אתרים כמו אי-ביי או אמזון לא יקבלו צ'ק מישראל. זה אומר שנאלצתי לקנות מחשב במחיר מופקע, כי יש לי אפטרופוס. **היה** לי אפטרופוס, תודה לאל, היה.

העברתי שלוש הצעות מחיר, בחרו אחת, אחרי כמה ימים שלחו את הצ'ק, מה שקרה אחר כך זה שהיתה הוראה מפורשת שלהם שלא אקבל את הצ'ק לידיים שלי, אלא שיתנו אותו למדריך, מדריך יסע אתי וכך נשלם, היה חשש - ממה חששו פה? שאקח את הצ'ק, יהיה מישהו שרוצה לקנות משהו ב-3000 שקל, ואני אגיד לו - אחי תן לי 3000 מזומן, אתן לך צ'ק בסך 3,500 ש"ח במקום זה? אז אתנהל עם הכסף, אקנה איתו סיגריות, לא יודע מה, במלוא רצינות מה החשש? למה צריך לחכות שהמדריך יתפנה, לנסוע באוטובוס עם מדריך זה לא כזה כיף, לא מרגיש נעים שיש מישהו שמפקח עליי, מרגיש כמו כלב ברצועה, במלוא הרצינות.

הגענו לחנות עם הצ'ק, המדריך נתן את הצ'ק למוכר, המוכר אמר נחכה כמה ימים, נוודא שיש כיסוי, החנות לא יודעת בוודאות. בתמציתיות, אחרי שנחנו צ'ק, התקשרתי למוקד ארצי, אמרו שהכסף עדיין לא התקבל, התקשרתי שוב אחרי כמה ימים, ואז אמרו שהכסף התקבל, נסעתי לחנות של המחשב הנייד, איזה כיף, אבל לא רצו שאסע לבד, כי עוד פעם היה להם חשש והם לא סמכו עליי. אז לקנות מחשב נייד לקח לי שבועיים. זה לא מצב תקין.

הדוגמא השנייה היא לגבי התנהלות מול ההוסטל. מאז שהגעתי לשם, מהיום ראשון השאיפה שלי היתה לגור בדור עצמאי, דירת שותפים או דירת חדר משלי, או דירה שהמדריך מגיע בתדירות מסוימת, כמה פעמים בשבוע ומוודא שהכל בסדר, אם צריך סיוע או ליווי הוא נותן, שם זה נגמר, וזה בניגוד למצב שבו הייתי, שמדריך היה 24/7, מדריך שמפקח, שיכול להתחיל לבדוק דברים בחדר. מה שהיה זה שכמעט הכל היה מנוהל על ידי המדריכים, ולנו היתה מעט מאוד עצמאות. להוסטל היתה המילה האחרונה כמעט בהכל.

אילת ששון

הלשכה המשפטית, משרד הרווחה

”

זה לא פשוט להיות דוברת אחרונה בסשן שנערך כאן, גם בגלל שלא יכולה לבנות את על זה שאהיה בגדר "אחרונה חביבה", בטח לא אחרי מה ששמענו. גם יש סיכוי סביר שחלק מהדברים שאגיד נאמרו כבר, חלקם כביקורת, חלקם כהצגת מצב, אנסה לא לחזור.

אני עומדת כאן ובעצם נושאת שני כובעים (מלבד זה שאתם רואים). כובע אחד - אני באת כוח היועץ משפטי לממשלה, מינוי שמקבלים עורכי הדין במשרד הרווחה, ומשתמשים בו בכמסגרת הליכי אפטרופסות. כובע שני זה יעוץ משפטי בתוך המשרד, מתוקף זה אנחנו עוזרים בהטמעת מסמכים משפטיים שהמדינה בוחרת לחתום עליהם, דוגמת האמנה. וגם חוקים אחרים שהמדינה חתומה עליהם. אנו שותפים לדרך, גם אם לא תמיד משמיעים אותו קול, של גופים בתוך ומחוץ לממשלה, בין היתר בקידום הצעות חוק הנוגעות לתחום שבאחריות המשרד שלנו.

כבר נאמר הרבה על האמנה לשוויון זכויות, שכוללת את הזכות לקבלת החלטות, שאין מחלוקת שהיא חלק מכבוד וזכות האדם. זה תחום שנחקק לפני 20 שנה כמעט, בחוק יסוד כבוד אדם וחירותו. במסגרת החירות והכבוד, רואים גם את הזכות לקבלת החלטות. חוק יסוד כבוד אדם נר לרגלינו, במסגרת חוק זה אנחנו קוראים גם את הסעיף שבעצם הטיל חובה על המדינה להגן על אדם. גם הגנה זאת היא פן נוסף של כבוד האדם, אדם גם במסגרת קבלת החלטות זקוק להגנה מפני החלטות שאין לו מסוגלות אובייקטיבית לקבלן, המדינה צריכה ככלל, ומשרד רווחה בפרט, לפעול כדי לספק לו הגנה. תפקידנו, לא להפקיר אדם לזכויותיו. זה נכון הן לגבי זכות לקבלת החלטות, רואים את חובתנו להתערב במקום שהחלטות מתקבלות שלא מדעת, לא בגלל שהאדם בחר באפשרות הלא נכונה, מותר לטעות. אבל אם הטעות מגיעה ממקום של חוסר יכולת אובייקטיבית, כחלק מלקות שמאפיינת אדם מסוים, או שהחלטות מתקבלות מתוך ניצול, כי לצערנו יש גורמים בחברה שיוודעים לנצל חולשות של אנשים, בוודאי אנשים עם מוגבלות, במקרים אלה אנחנו חושבים שאנו צריכים להגן עליו מפני זכותו לקבלת החלטות.

כמובן צריך להגן על החברה מפני פטרנליזם קיצוני מדי שלא תאפשר לאדם קבלת החלטות בכלל. לכן במסגרת הפעילות שלנו, גם בהקשר של אפטרופסות אבל גם בהקשרים אחרים של משרד הרווחה וגם בהקשר של ועדת אבחון שתוארה כאן בתמונה האחרונה, אנחנו מנסים ככל הניתן לקדם ולכלול את הזכויות שבכבודו של אדם, בכלל והזכות לקבלת החלטות בפרט.

נציין שגם בהקשרים שהמדינה הטילה את קבלת החלטה על גוף מקצועי כמו בדוגמא של ועדת אבחון, גם שם החוק, למרות שהוא ישן, החוק קובע שחייבים לשמוע את האדם, חייבים לנסות לכבד ולממש את רצונו, לא בכדי קבע המחוקק בשנת 1969 שוועדה צריכה להתכנס אחת ל-3 שנים. חובה חוקית זו, שאין לה אח ורע, חובה לכנס את הוועדה לגבי אותו אדם, גם אם הלכות שלו קשה, החובה נובעת מתוך זהירות שמדינת ישראל רואה לנגד עיניה שצריכה לנקוט במקום שהיא לוקחת את התפקיד והאחריות לקבל החלטה במקומו של אדם. גם בתוך החוקים הקיימים, כולל חוק הכשרות, ניתן לקרוא את חוק יסוד כבוד אדם אל תוכם. אנחנו משתדלים להטמיע את התפיסה הזאת, בהקשר להצעת החוק שאנו מלווים של יפוי כוח מתמשך, שקובעת שבית משפט שבא לקבל החלטה לגבי אפטרופסות, צריך לנקוט באמצעי הפחות מגביל. זה סעיף שאינו מהפכה גדולה במשרד הרווחה, סעיף 68 לחוק כשרות המשפטית מאפשר לנו את זה כבר כיום. גם הסעיף המגדיר למי ניתן למנות אפטרופוס, מדבר על 'מקצתם או כולם, דרך קבע או ארעי'.

אני קיבלתי, כבר לפני כעשרים שנה, תיק להחלפת אפטרופסות על אדם חירש אילם. הסתבר שכאשר היה בן 18, היה ברור שאף אחד לא יכול לתקשר איתו, כך פורש בזמנו. אמו היתה אפטרופסית שלו, וזה פקע כאשר נפטרה. הוא היה בן 58, אבא לילדים, הקים חנות מכולת, מכוח אינרציה - נפטרה אמא, ומישהו אמר לו שצריך עוד אפטרופסית, אשתו הגישה בקשה. אנחנו עמדנו כשומר בשער, לא ייתכן שנאפשר מהלך כזה אם היסודות שלו נטועים בתפיסות ישנות יותר, לא חייבים להמשיך באותן תפיסות. התפיסות החדשות נכנסות לשיח במשרד הרווחה. תיקנו את התע"ס, תקנו שמדריך את עובדים סוציאליים, תיקנו אותו בלי לחכות לתיקון החוק. תיקון התע"ס כולל את חובת שמיעת האדם, את רצון לממש את החלטות שהוא מבטא במסגרת שיח עם עוסית, את הבחינה העצמאית במנותק לתעודת רופא שמוגשת, זה דבר שקשה - קשה להעביר לעובדת סוציאלית את המסר, שגם אם ועדת האבחון אומרת אפטרופוס, זכותם וחובתם לבחון את הדברים מחדש, לבחון אם זה בכלל נצרך, האם ניתן לצמצם את זה, וככל שניתן להגדיר את ההגנה המוענקת רק לנקודות שזה נדרש. זאת ההנחיה בתע"ס החדש.

יותם טולוב

בזכות

”

א תחיל ממשל שהרבה אנשים כאן בקהל שמעו, רוב הרצאות שלי בנושא אני פותח במשל הזה, זה משל ששמעתי לפני 3 שנים כשיצאנו למסע הזה, ובעצם נפגשנו עם אנשים במקומות שונים בעולם שמקדמים תמיכה בקבלת החלטות. זה קורה בקנדה, בבוסטון, בצ'יכיה, בולגריה, אוסטרליה, אבל יש מקום אחד שעניין אותי מאוד, בשוודיה. אז נסעתי לפגוש את המפעילים של השירות. הדבר הכי מעניין שלמדתי שם היה בסוף יום עבודה. יצאנו לפאב שוודי עם מאת'ס, אדם עם מוגבלות נפשית, פעיל בנושא בשוודיה ובעולם, והוא פיתח את השירות הזה. הוא אמר: אתה רוצה להבין על מה באמת אנחנו מדברים? אספר לך את משל הג'ונגל. הוא לקח מפית, צייר ריבוע ונקודה בתוכה, ואמר - השיגעון הוא כמו ג'ונגל. האדם המשוגע - זה בחירה שלו להשתמש במילה הזאת עם כל הפרובוקציה שהיא מעוררת - האדם המשוגע נמצא בתוך ג'ונגל, אבוד, לא יודע איך יוצאים ממנו, זה מקום מסוכן עם חיות רעות, ועכשיו מגיע פסיכיאטר ואומר: אעזור לך לבנות חומה סביבך שתגן עליך מפני חיות רעות. והוא עוזר לו לבנות חומה, אבל החומה כל הזמן מתפוררת, צריך לתחזק אותה, להחליף חומרים שתמשיך לעמוד שם, והאדם עדיין בתוך הג'ונגל. מגיע הפסיכולוג ואומר: אעזור לך להבין איך הגעת לנקודה הזו בג'ונגל. שואל האדם: זה יעזור לי לצאת? אומר הפסיכולוג: את זה אני לא יודע. ואף אחד לא עושה את המעשה המתבקש, להיכנס פנימה לתוך הג'ונגל, להגיד אין לי מושג איך נכנסת, רק אתה יכול לדעת איך לצאת מפה, אבל אני מוכן לעמוד לידך, לעזור לך וללוות אותך במסע החוצה מהג'ונגל. זה מבחינתי נקודת המוצא לתמיכה בקבלת החלטות. אנחנו מדבר הרבה גם על אפטרופסות, אבל אפטרופסות אינה נקודת המוצא שלנו. נקודת המוצא היא איך אנחנו מפתחים פונקציה חדשה בעולם, שהיא לא באמת חדשה, הרי לכולנו יש את האדם שהולך איתנו בג'ונגל של החיים, איך מעמידים תומך שילווה אותי במסע שאני עושה, שכל אחד עושה, בג'ונגל שהוא נמצא בו.

ובכל זאת מילה על אפטרופסות. במהלך השנים שאלו אותי למה אתה מציג אפטרופסות דבר שלי? תמיכה בקבלת החלטות זה אחלה, אבל יש אנשים שצריכים אפטרופסות. יש הרבה דרכים לענות על הטענה הזו, אבחר לענות על זה באמצעות מחקר שפורסם ב-2013 על ידי ניוירולוג שכתב ספר די ידוע - why our brains are wired to connect. הוא התבסס על מחקרי FMRI, שבודקים תנועות במוח, הוא הראה שדחייה חברתית נחוות על ידי אדם כמו פגיעה פיזית. הכאב של דחייה חברתית נחוה ככאב פיזי. החוקרים פירטו מה זו הצלחה או דחייה חברתית והם הגיעו ל-5 פרמטרים - SCARF. סטטוס, כלומר מה מעמד שלך ביחס לאנשים סביבך. Certainty כלומר ודאות שיש לך לגבי חיים שלך ומה שקורה בחיך. Autonomy כלומר אוטונומיה, המידה שאתה שולט על מה שקורה בחיך. Relatedness, יחסיות, קישוריות. המידה שבה אדם קשור בקשר של מערכות יחסים שמושתתות על אמון. ולבסוף fairness כלומר הגינות, תחושה שהחוקים שנוגעים לחיים שלי הם הגוינים. בעיניי אפטרופסות פוגעת בכל אחד מ-5 מרכיבים אלה, היא מייצרת אדם עם סטטוס אחר, היא מוציאה את מרכיב הודאות מהחיים של אדם. רומן בתיאור רכישת המחשב, המחיש עד כמה האדם חי את חוסר הודאות כשהוא תלוי באפטרופוס. אין לך אוטונומיה לקבל החלטות על חיך. מערכות היחסים שלך עם העולם נפגעות בצורה ניכרת לא רק ביחס לאפטרופוס, אלא כל העולם. כל מי שיועד שיש עליך אפטרופוס יודע שיש עוד מישהו בתמונה - הבנקאי, הרופא. גם ככה אנשים עם מוגבלות רגילים למבט הנווד מהם אל עבר האדם שלידם, ופה זה מעוגן ממש בחוק. ולבסוף, הגינות - דבר עם אנשים, רבים מהם יושבים פה. לא פגשתי הרבה אנשים שחושבים שזה הוגן שיש עליהם אפטרופוס. המשמעות של כל הדברים האלה היא שהמינוי של אפטרופוס הוא פגיעה של ממש באדם. אם ככה למה מה שאני אומר לא מובן מאלי? למה עדיין, רוב האנשים בחברה הישראלית שלא נמצאים באולם הזה לא יבינו מה רע באפטרופסות? כי רוב האנשי רואים באפטרופסות אמצעי שנועד להגן ולעזור. כולם רואים לנגד עיניהם את החשש המוחשי של ניצול האדם והצורך בהגנה ולא רואים את הנזק הלא מוחשי, המתרחש לאט לאט, טיפה אחרי טיפה, בעקבות מינוי האפטרופוס של אובדן האוטונומיה על החיים.

על רקע זה קמה התנועה שמתבססת על סעיף 12 לאמנה ומנסה לקדם תמיכה בקבלת החלטות. הדבר המרכזי שרצינו לעשות בפייולט, היה להבין מה עומד מאחורי שלוש המילים האלה, מילים שתפסו את מרכז הבמה בעולם המוגבלויות, בלי שאף אחד ממש יודע למה הכוונה, מה זה באמת 'תמיכה בקבלת החלטות'.

מאחורי העקרונות של הפיילוט (גייסנו בפועל רק כמחצית מהפונים). כך הגענו לתמהיל של שני תומכים בשכר בחצי משרה ו-9 מתנדבים.

התמיכה עצמה כללה נושאים רבים. כך למשל התנהלות כספית, אנשים שרצו להתנהל באופן עצמאי יותר עם כספם. כך עוד אנשים שרצו לעבור מסגרת מגורים כמו דודו שרצה לעבור מדיר מוגן לדיר עצמאי בקהילה. אבל היו גם נושאים פחות קונבנציונאליים כמו מישהי שרצתה ללמוד גיטרה או מישהי שהיתה צריכה עזרה כדי להצליח להתקלח. וגם נושאים אחרים כמו תעסוקה, זוגיות, רישון נהיגה ועוד. אנחנו יודעים שיש אנשי מקצוע שעוזרים בתחומים שדיברנו עליהם. הייחוד של התמיכה לא היה במה אלא באיך וכאן אני מגיע לליבה ולשאלה מהי תמיכה בקבלת החלטות.

חילקנו את תהליך התמיכה לשלבים הבאים - רצון, מידע, חלופות, בחירה ומימוש. התפקיד של תומך בקבלת החלטות הוא ללוות בשלבים אלה. כל אדם לפי הנקודה שבה הוא זקוק לעזרה. יש אנשים שידעו לגמרי מה הם רוצים אבל הקושי שלהם היה במימוש הבחירה שלהם. יש אנשים עם רצון ברור אבל עם קושי לעבד את המידע ולגזור ממנו אפשרויות. והיו אנשים שכבר בשלב הראשון של הרצון היו צריכים עזרה. אדם שבמשך חיים שלמים מנוהל על ידי הסביבה שלו, ופתאום שואלים אותו - מה אתה רוצה? לא תמיד יש לו תשובה.

אני רוצה לדבר על המסקנות שהיו לנו מהפיילוט. האחת מסקנה ברמה העקרונית ובנקודה שמבדילה באמת בין אפטרופסות לתמיכה בקבלת החלטות ושבע מסקנות נוספות שנוגעות לפיתוח עתידי של שירות תמיכה בקבלת החלטות.

אתחיל בתובנה העקרונית. במשך הרבה זמן חשבתי שההבדל בין תמיכה בקבלת החלטות ואפטרופסות הוא ההבדל שבין טובתו (אפטרופסות) לרצונו (תמיכה בקבלת החלטות). היום אני מבין שזה לא העניין. שגם אפטרופוס צריך לקדם את רצון האדם, אין סיבה שיקדם משהו אחר. משהו אחר מבדיל בין אפטרופוס לבין תמיכה בקבלת החלטות. אפטרופוס הוא מישהו שלוקח אותך לרצון שלך. תומך זה מישהו שלא בא לעשות במקומך, שעוזר לך להביא את עצמך לרצון שלך. במובן הזה אפטרופסות ממשיך להחזיק בכוח. הוא האחראי והוא מחזיק בכוח אל מול האדם גם אם זה כדי להוביל אותו אל הרצון שלו. תומך בקבלת החלטות זה שונה, זה להתפרק מכוח, ואף אחד לא אוהב לשחרר מהכוח שלו. אנשים רבים יצטרכו להתפרק מכוחם: הורים, עובדים סוציאליים, אנשי מערכי דיור. ברור לי שזה יקרה, השאלה כמה זמן ייקח. זה אולי הדבר המרכזי שלמדתי על תמיכה בקבלת החלטות בזכות הפיילוט.

הנחו אותנו ארבעה עקרונות מנחים. עקרון ראשון הוא הרצון. לכל אחד יש רצון. אולי יש אנשים שקשה להבין את רצונם, או שרצונם נראה בעייתי, אבל הרצון הוא נקודת מוצא. עקרון שני - העצמאות. זו מילה מבלבלת כי במילה עצמאות אנשים שומעים לבד, מי שלא יודע לעשות לבד, אינו עצמאי לכאורה. אבל זו לא המשמעות שעומדת בעיני מאחורי המילה עצמאות, עצמאות כמו אוטונומיה זו היכולת והזכות של האדם להיות זה שמקבל החלטות על חייו, להיות זה שמחזיק בהגה של חייו. יש אנשים, כולנו בחדר בנושאים מסוימים, שלא יודעים להחזיק את הגה בלי עזרה כלשהי. ומכאן העקרון השלישי של תמיכה, תמיכה היא זכות, לא פריבילגיה, לא חסד, לא שירות, קודם כל זכות. היא תרגום בשפת הזכויות לרעיון של שוויון ועצמאות. כדי שאהיה עצמאי לפעמים אני צריך תמיכה, ולפעמים מגיע לי לקבל תמיכה הזאת ושיכירו בה. והעקרון הרביעי הוא פלורליזם. התפיסה שלכל אדם יש את הצפון שלו, כל אדם יודע מה נכון בשבילו, והתפיסה שאין רק דרך אחת בלעדית ונכונה לחיות את החיים. יש הרבה דרכים, צריך לקבל את זה כשנכנסים לתוך עולם של תמיכה בקבלת החלטות.

יצאנו לדרך לפני שנה וחצי, החלטנו להתמקד באזור גיאוגרפי של ירושלים. החלטה שנייה, תקציבית גרידא, היתה שפיילוט יהיה מוגבל בזמן. הוא היה מתוכנן לשנה והארכנו בחודשיים ל-14 חודשים בסה"כ. מלכתחילה היה ברור שזה לא האידיאל. היה מחקר הערכה שאת ממצאיו אפשר לקרוא רתאב טנרטיאה לש תוכזב. היתה הכשרה, בית איזי שפירא היו שותפים בביצוע ההכשרה, מאיה גולדמן שיושבת פה הובילה את ההכשרה הזאת בצורה מופלאה. זה כלל הכשרה של 8 מפגשים לפני תחילת הפיילוט והדרכה מעשית קבוצתית כל 3 שבועות לכל התומכים. הגענו לשלב של גיוס התומכים והמשתתפים. פרופיל המשתתפים - חיפשנו אנשים מעל גיל 18 שיש להם אפטרופוס או שיש קביעה מקצועית שהם זקוקים לאפטרופוס וזאת כי רצינו שהפיילוט יהיה על אוכלוסייה שאין מחלוקת על כך שמישהו חשב שהם זקוקים לאפטרופוס. התנאי היחידי הנוסף היה שאלה יהיו אנשים שמעוניינים בתמיכה כדי להיות יותר עצמאיים. בגלל שלא דרשנו יותר מדי תנאי סף, האוכלוסייה של הפיילוט היתה מגוונת - 9 תחת אפטרופוס בן משפחה, 9 תחת אפטרופוס חיצוני, ו-4 ללא אפטרופוס. 11 עד גיל 30, 4 מבוגרים מעל גיל 60 והיתר בין לבין. היו להרבה מהמשתתפים ריבוי מוגבלויות כגון מוגבלות פיזית או חושית אבל כאן אנחנו מציינים את המוגבלות הרלוונטית למינוי האפטרופוס - אוטיזם, מוגבלות נפשית או שכלית. לגבי התומכים לא היתה דרישה לרקע אקדמי ולא ניסיון בעבודה עם אנשים עם מוגבלות. חיפשנו אנשים מעל גיל 25 כדי שיהיו עם בשלות מסוימת ובעיקר אנשים שעמדו

כל עוד אין הכרה בכך בחוק, לא תהיה לאפשרות הזו חיים של ממש. שופטים לא ילכו על זה, הורים שרוצים את החלופה הזו לא יקבלו מענה אמיתי, וזה יהיה בטפופים באופן לא מוסדר. החסם השני היה מהסביבה. זה די טבעי שכאשר נכנס שחקן חדש, מקצוע חדש, ובמובנים מסוימים תפיסת עולם חדשה, זה מעורר מתחים. אתן דוגמא לתומכת שליוותה משתתף שנמצא בחינוך מיוחד, שהחליט לעזוב את המסגרת החינוכית בגיל 20 וללכת לשירות לאומי. העובדת הסוציאלית שלו התקשרה לתומכת ושאלה אותה איך את מקדמת דבר כזה? את מבינה שהוא ישלם מחיר לא פשוט? למה את לא מכנסת את אנשי המקצוע לדון בכך? את השאלה הזו נשאלנו כמה פעמים. למה אתם רצים אוטוסטרדה עם הרצון של האדם בלי לקחת בחשבון שיש עוד שחקנים ובלי להתייעץ ולשתף את אנשי המקצוע שסביב האדם. המתח הזה נותר לא פתור עד הסוף. אני חושב שהרבה מהמתח הזה נובע מהתפיסה שחושבת בטעות שתמיכה קבלת החלטות אמורה להחליף את אנשי מקצוע אחרים. אנחנו לא רואים עולם שבו יש תומך בקבלת החלטות ואין מורה לחינוך מיוחד או עובד סוציאלי, כל אחד והתפקיד שלו. אבל מהרגע שמבינים שיש מאפיינים אחרים לתפקיד של התומך ותפקיד התומך אינו לכנס אנשי מקצוע אלא ללכת עם האדם והרצון שלו, אז יהיה יותר קל ליישב את המתח. נתקלנו הרבה פעמים באנשי מקצוע שביקשו לדבר עם התומך ללא המשתתף. התומך היה צריך להגיד שוב ושוב שהוא לא מדבר על האדם ללא האדם. אני מקווה שלאט לאט המתח זה יתרכך ויתמתן ותהיה הבנה יותר ברורה לגבי האתיקה של תפקיד התומך.

מה הלאה? אתחיל עם מה הלאה בבזכות. סיימנו פיילוט, אנחנו מפרסמים בחודש הקרוב את מודל הפיילוט, כולכם מוזמנים לקחת את המודל ולפתח שירות כזה. קיבלנו מענק של קרן סבה שתאפשר להכשיר בני משפחה להיות תומכים בקבלת החלטות. זה ממש קורם עור וגידים, אנחנו בקשר עם ארגוני הורים. החזית שלנו כעת היא הכנסת והליך החקיקה. מיטל (סגל רייך) עשתה עבודה מדהימה בסיוע משפטי כדי להביא עוד ועוד פסיקות מבית משפט של תמיכה בקבלת החלטות אבל כעת צריך לעגן את זה בחקיקה. והשלב הבא יהיה לפתח שירות כזה, לפתח הכשרה, להרחיב את המודעות לנושא, ואני חייב לומר ש-7 שנים אני עוסק בנושא הזה ומרגישים את השינוי. בכנס הזה, חלק מהדוברים הם אנשי משרד רווחה, אנשי האפטרופוס הכללי, וכולם מדברים את השפה הזאת, עם כל זה שיש עדין הבדלי תפיסות עולם, אנו מכוונים לאותו יעד. נאחל לנו שנגיע בקרוב ליעד.

וכעת אתייחס ל-7 דברים נוספים שלמדנו מהפיילוט. הראשון הוא האפקטיביות של התמיכה. מחקר ההערכה, גם אם הוא מוגבל בהיקף, הראה שאנשים השתפרו ביכולת שלהם לקבל החלטות, לזהות החלטות בחייהם, ביכולת להוציא לפועל את הרצון שלהם. זו נקודה שצוינה על ידי ההורים של המשתתפים והסביבה של המשתתפים וגם מהמשתתפים עצמם. דבר שני, תמיכה בקבלת החלטות לא יכולה לדור בכפיפה אחת עם אפטרופסות. בפיילוט היה מצב שרוב משתתפים היו תחת אפטרופסות, וזה היה בליט ברירה ואחת המסקנות שלנו היא שזה לא נכון כמודל לעתיד. כי תמיכה בזמן שיש לאדם אפטרופסות זה לתת לאדם חוויה של עצמאות ולא את העצמאות עצמה. הנקודה השלישית היא, המשכיות. הגענו למסקנה ברורה ש-14 חודשים זה לא מספיק. ברור לנו שעבור חלק מהאנשים, תמיכה בקבלת החלטות היא לכל החיים. כמו שבהנגשה לא מפסיקים פתאום להשתמש במעלית, כך גם תמיכה בקבלת החלטות. וברור שיש לנו חובה כחברה לפתח שירות מתמשך כזה לכל החיים. נקודה רביעית היא ההכשרה. ההכשרה היא רכיב מרכזי בכל שירות עתידי. ההכשרה היתה מבוססת על תפיסה מאוד לא קלינית ולמידה דרך החוויה של אנשים עם מוגבלויות ולא דרך האבחון שלהם. הלמידה המשמעותית של התומכים היתה על בסיס היציאה לשטח והדיון בדילמות שהועלו. נקודה חמישית היא אוניברסליות השירות. בישראל אוהבים לקטלג כל מוגבלות לאגף מסוים, ועדה מסוימת, חוק מסוים. ואילו כאן נקנו בגישה אוניברסלית, אותו תומך ליווה אנשים עם מוגבלות נפשית, שכלית ואוטיזם. התפיסה שלנו היא שהשירות מתאים לכל סוגי מוגבלויות. לצד זה צריך לתת את הדעת למאפיינים ייחודיים ולאו דווקא המוגבלות היא הבולטת שבהם. כך למשל השאלה האם האדם לבד או שיש לו משפחה תומכת, האם הוא גר בדור מוגן, הוסטל או אצל הוריו. שמנו לב לשני מרכיבים עם השלכות דרמטיות יותר על התמיכה - המשתתפים הצעירים, בעיקר אלה שהיו עדיין בחינוך מיוחד עברו תהליך שונה. רובם לא ממש התנסו בקבלת החלטות נתמכת אלא בתרגול של קבלת החלטות כחלק מההכשרה שלהם לחיים עצמאיים. מרכיב שני שהשפיע מאוד הוא התנודתיות, והדוגמה הבולטת ביותר היתה אנשים שיצאו ונכנסו מאשפוזים פסיכיאטריים תוך כדי התמיכה. היה ברור לנו שהתמיכה ממשיכה להיות רלוונטית גם תוך כדי האשפוז אבל היעדים של התמיכה ונושאי התמיכה מושפעים מאוד משאלת האשפוז. נקודה שביעית היא שאלת המימוש. ברור לנו שאם לא תהיה תמיכה גם במימוש של ההחלטות, לא עשינו כלום.

מה החסמים שהתמודדנו איתם? היו הרבה, אציין שניים. האחד הוא היעדר הכרה בחוק של תמיכה בקבלת החלטות,

כאשר הם מקבלים החלטות. המטרה אינה עצמאות אלא תמיכה ויכולת להוציא את הפוטנציאל של כל אחד.

לגבי אלטרנטיבות לאפטרופסות, שמענו ממשרד המשפטים את הכוונה להכניס יפויי כוח מתמשך ויש הרבה אלטרנטיבות נוספות לאפטרופסות אבל אולי הדבר החשוב ביותר להבין הוא שאין סתירה בין זה שמעניקים לאדם סיוע ועזרה לבין הזכות שלו להיחשב כאדם בחברה. וזו החשיבות מבחינת של סעיף 12.

מה קורה ברחבי העולם? חילקתי את זה ל-4 קטגוריות. חקיקה של חוקים חדשים, פסיקה של בתי משפט במדינות שונות, פיילוטס שבוחנים תמיכה בקבלת החלטות בפועל ומחקרים שנעשים בנושא. בשלב זה ניתנה סקירה קצרה על המדינות השונות. קנדה והחוקים שלה בנושא. גרמניה, אנגליה וויילס נורבגיה, אירלנד, סקוטלנד והודו. יש פרויקט פיילוט במסצ'וסטס. בטקסס יש חוק חדש, בזכות עובדת גם עם בולגריה על פיילוט, וגם בלטיה עוסקים בכך. כל היוזמות השונות האלה לדעתי יוצרות תנועה בינלאומית שלא ראינו כמותה, שמובלת על ידי אנשים עם מוגבלות שדורשים את הזכות שלהם להיות נראים. אני רק רוצה להזכיר משהו לגבי החלטת מונטריאול, מדובר בהכרזה שאומצה ב-2004, אני עורכת דין אז אני חושבת שמסמכים משפטיים אלה חשובים, אבל אולי לצטט משפט אחד מאותה הכרזה: מדינות צריכות להעניק שירותים וסיוע כדי לעזור לאנשים לקבל החלטות, לגבי החיים שלהם. מדובר ברעיון מאוד פשוט, אבל זה עדיין מאוד מאתגר ליישם. אני רוצה למשוך את תשומת ליבכם לחוק חדש מטקסס. אני לא יודעת אם אתם מכירים את טקסס בארצות הברית, אבל אתם יכולים להיות בטוחים שזו לא אחת המדינות הליברליות בארצות הברית, טקסס מאמינה למשל בעונש מוות, מבחינת חינוך היא מאוד מיושנת, ואגב יש שם תמותת תינוקות גבוהה יותר בארצות הברית - שוב לא מדינה מתקדמת במיוחד. לא מחשיבים אותה כמדינה שדווקא מרימה על נס זכויות אנשים עם מוגבלות. למה המצב שם שונה בנוגע לתמיכה בקבלת החלטות? כי אנשים עם מוגבלות בטקסס הם מאוד פעילים, הם עבדו קשה להעביר את החוק שם. דווקא שם בטקסס - לא אעבור על כל החוק החדש - זה מאוד דומה להצהרה, זה אומר שהממשלה צריכה לתת סיוע שיאפשר לאנשים עם מוגבלויות שונות לקבל את כל מה שהם זקוקים לו, למשל אוכל ובגדים, מחסה, צרכים פיזיים ונפשיים של כל אדם, לעזור להם לנהל את הכספים שלהם, וגם לעזור לאדם לקבל כל החלטות באשר לחייו, מקום מגורים, הזכות להצביע, אם לנהוג או לא, וגם החלטות הקשורות בנשואים.

הזכרנו את ארצות הברית, אגיע למדינות נוספות גם כן, אבל יש לנו תקדים מעניין בווייג'יניה של ג'ני האץ'. ג'ני היא אישה צעירה שחיה עם אנשים שהעסיקו אותה בחנות,

ארלין קנטר

פרופסור למשפטים ומומחית בינלאומית

”

לום לכולם, תודה. היום אני רוצה באמת להתמקד בלב ליבו של העניין. שנים היו אנשים בכל חברה שהיא, בכל העולם, שהתייחסו אליהם כבלתי ראויים, כאל כאלה שאינם אנשים, שצריכים אפטרופוס, גם נשים היו במעמד הזה. אותם אנשים לא נחשבו כאנשים בכלל, לכן התחילו לכתוב חוקים של אפטרופסות, הם נחשבו כחוקים שמגינים על האנשים, מגינים ועוזרים לאנשים עם מוגבלות, ואכן בארצות הברית ובמקומות אחרים התייחסו לחוקים אלה לא כאל משהו בעייתי או דרמטי. הרבה הורים האמינו שזו דרך טובה ביותר להגן על ילדיהם. אבל ב-2015 אנחנו יודעים שיש אלטרנטיבה, ואלו החדשות הטובות.

אתם שמעתם שמבחינה משפטית (להוציא ילדים), אין קטגוריה אחרת של אנשים ששוללים מהם זכויות משפטיות מלבד אנשים עם מוגבלות. אני זוכרת סיפור של אישה צעירה שאפילו לא יכלה לערער על הסטטוס שלה של היותה תחת אפטרופסות וזאת בגלל המצב שלה. יש פה מלכוד מובנה שאי אפשר לצאת ממנו. זה לא יעלה על הדעת שדבר זה יימשך. הדבר הכי עצוב הוא שאותה תווית של חוסר יכולת נשארת לכל אורך החיים. אני מתמקדת באנשים צעירים מגיל 18 עד 21, הם הופכים אוטומטית להיות בני חסות של הורים. בארצות הברית מערכת החינוך בדרך כלל מנווטת את אותם אנשים ואיכשהו דוחפת אותם למעגל של אפטרופוס.

סעיף 12 של אמנת האו"ם התחיל תנועה ברחבי העולם כי הוא אומר משהו כל כך מובן מאליו שכולם צריכים להפנים - שלכל האנשים ללא יוצא מן הכלל יש זכות לכשרות משפטית, שכל אדם צריך להיחשב כאדם תחת החוק. מה שחשוב בסעיף 12 ובסעיפים אחרים, זה שלמעשה הם אומרים שכל העניין או המונח של 'עצמאות' הוא מיתוס. אף אחד מאיתנו אינו עצמאי, כולנו זקוקים לעזרה בקבלת החלטות, בעלי פה היום, החלטות כספיות וכלכליות אינן הצד החזק שלי, אני מבקשת עזרה ממנו תמיד. זה נכון גם לאנשים עם מוגבלות, סעיף 12 אומר שאנשים עם מוגבלות בדומה לאנשים ללא מוגבלות, זקוקים לעזרה

החלטות. מראים לנו דוגמאות של החלטות שקיבלו, עד כמה זה קשה לפעמים, מה שחשוב עבורם זה יכולת לחיות את החיים שלהם ולקבל עזרה שלהם הם זקוקים.

אני רוצה לסיים את ההרצאה שלי בעצות לקבוצות השונות שיושבים כאן היום. לאנשים עם מוגבלות עצמם אני אומרת, אתם צריכים לעשות כל מיני דברים, לחשוב איפה אפשר לקבל סיוע, למצוא אנשים בחיכם שמהם תוכלו לבקש עזרה. כדאי לכם לברר למה אתם זכאים, למצוא מישהו שאליו אפשר להתקשר כאשר יש לכם שאלה, איך תוכלו למצוא ידידים ולקבל תמיכה כאשר אתם זקוקים לה? לא כשמישהו יגיד לכם, אלא כאשר אתם בוחרים לדבר עם מישהו.

להורים אני אומרת שכדאי להתכונן בשלב מוקדם לשלב הבא בחיי הילד, אנשים הופכים לעצמאים פתאום וצריך להתחיל מוקדם, לתת להם אתגרים לאותם ילדים שיתכוננו, דברו עם אנשים אחרים, נסו ללמוד יותר על קבלת החלטות נתמכת. באמת תנסו תתעניינו, תקבלו יותר מידע. כדאי לכם באמת לנסות את התכנון שהוא ממוקד באדם עצמו, לא המצאתי את זה, זה נמצא בכל מקום. כדאי לכם באמת להתחבר להורים אחרים כדי למצוא משאבים, למצוא אפשרויות, כדאי להכיר לא רק במוגבלות של הילדים שלכם אלא גם ביכולת שלהם. כדאי לחלוק דוגמאות טובות עם אנשים אחרים. הזכרתי תמיכה, אנו זקוקים לחוק חדש בכל הנוגע לקבלת החלטות נתמכת, זה גם תפקידכם כהורים.

מי שאינם הורים לילדים עם מוגבלות, אנשי מקצוע או בעלי הברית של אנשים עם מוגבלות - גם לנו יש עבודה רבה. עלינו להיפגש עם אנשים עם מוגבלות, לשמוע, כמו ששמענו היום, על חוויות שלהם, לשמוע מהם מה הם רוצים שנעשה עבורם. במערכת המשפטית גם בישראל וגם בארצות הברית יש לפעמים הנחה שיש חוסר כשירות, ומתחילים משם. בואו נניח שכולם בעלי כשירות, אבל כל אחד צריך משהו אחר בשלב שונה. כדי לקדם שוויון זכויות לכל אדם, לא רק לאנשים עם מוגבלות. כדאי לא לוותר תמיד לשמור על ראש פתוח, אותו שינוי פרדיגמה מאפטרופסות לקבלת החלטות נתמכת זה שינוי ענק.

לסיכום אומר מה שלמדנו ממה שקורה בעולם. קודם כל, שכל אדם זכאי לקבל החלטות עם הרבה סיוע או קצת סיוע, תלוי מה הוא צריך. דבר שני, חוקי האפטרופסות בכל המדינות כבר לא עולים בקנה אחד עם הגישה שאנשים עם מוגבלות הם בעלי זכויות שוות. דבר אחרון, כולנו בסירה אחת, כי אין מדינה שלגמרי מצייתת לסעיף 12 שקורא לקבלת החלטות נתמכת. יש מדינות מתקדמות יותר או פחות, אבל יש דרכים לשתף אחד את השני במידע שיש לנו ולהתקדם. תודה רבה.

הוריה הגיעו לשם וביקשו אפטרופסות. היא חיה לבד יותר משש שנים, היו לה חברים רבים והם רצו להתמנות כאפטרופסים כדי להוציא אותה מהדירה שלה ולהעביר אותה לדיר מוגן. לא רצו שיהיה לה טלפון משלה, לא רצו שהיא תתראה עם חברים שלה. ג'ני פנתה לבית המשפט כנגד האפטרופסות של ההורים ובית המשפט קיבל את עמדתה וקבע שההורים לא יהיו אפטרופסים שלה. התיק הזה הוביל לתיקים נוספים בארה"ב ולהצלחות נוספות שכללו הכרה בתמיכה בקבלת החלטות כחלופה לאפטרופסות. בכמה מחוזות בקנדה משתמשים באלטרנטיבות לאפטרופסות, הם קוראים לזה הסכמי ייצוג, כאשר אדם עם מוגבלות יכול להיכנס להסכם תמיכה שבו הוא בוחר אדם מסוים שיוכל לסייע לו אל מול צדדים שלישיים. אם מישהו אומר אני לא יכול להשכיר לך דירה כי לא תוכל לשלם לי, האדם יכול להראות הסכם בינו לבין התומך שסייע לו. בשוודיה שמעתם מיותר, שם משתמשים במונח של מנחים, מדריכים, גם בסקוטלנד יש אלטרנטיבות שונות, גם באירלנד יש הצעה למחוק את אפשרות האפטרופסות. בהודו גם עובדים על חוק חדש, שמנסה איכשהו לאזן בין אפטרופסות לבין כל מיני חוקים אחרים. וגם במקומות נוספים, מדינות נוספות מפתחות חוקים שיהוו אלטרנטיבה לאפטרופסות.

אדבר קצת על פיילוט שמתרחש במסצ'וסטס. במחקר המלווה של הפיילוט שהתפרסם לפני שבוע התגלה שלמבוגרים בלי אפטרופס יש סיכוי גבוה יותר לקבל עבודה. שלאנשים ללא אפטרופס יש יותר ידידים והם בדרך כלל עצמאיים יותר בשיחות טלפון, בקבלת החלטות ובתכנון היום. בדרך כלל אותם אנשים בלי אפטרופסים יכולו לסגור על עצמם בצורה טובה יותר ולחפש ולמצוא סיוע בצורה טובה יותר מאשר אנשים שהיו להם אפטרופסים. יש 5 מדינות בארה"ב שפיתחו פרויקטים שונים ביניהן אינדיאנה ודלאוור, הן חלק מפרויקט כלל ארצי של קבלת החלטות נתמכת.

בסירקיוז ניו יורק, ביחד עם צוות סטודנטים שלומדים אתי, פיתחנו פרויקט מחקר, אנחנו מראיינים אנשים שאין להם אפטרופסים, נותנים להם לדבר על חיים שלהם, היכן הם מקבלים סיוע, יש בסירקיוז מעגלי תמיכה כבר 20 שנה, זה אנשים עם מוגבלות שכלית, פיזית, חברתית, שמוצאים אנשים בחייהם שבאים לסייע להם כאשר צריכים לקבל כל החלטה שהיא, אפילו מישהו שרצה לבקש מבחורה לצאת איתו וקיבל סיוע מחברים. אותם מעגלי תמיכה נמצאים שם שנים, והם אלטרנטיבה לאפטרופסות. גילינו שיש פה היסטוריה ארוכת שנים של סגור עצמי. אנשים עם מוגבלות זקוקים לסגור על עצמם, לקדם את עצמם וגם להיות חלק מפיתוח פרויקטים אלה. ראיינו אנשים אלה, הם מאוד נרגשים להזדמנות לדבר על חייהם ואיך הם מקבלים

סיון רהב-מאיר עיתונאית וכתבת ערוץ 2

תודה רבה. שלום לכולם. תודה שהזמנתם אותי. אני מרגישה במסיבה של מועדון סגור ואני בעלת המוגבלות שלא מבינה את המונחים ואת המושגים. על זה קודם כל תודה, על עצם ההזמנה והחשיפה לנושאים שאינם ביומיום שלי. לא על סדר יומי בדרך כלל. זו הנקודה שאולי חשבתי להתחיל בה. רשמתי נקודות לשינוי תודעתי, ציבורי, בתחום שאתם עוסקים בזה. אני בת 34, עיתונאית מגיל 6, בשיחה עם יותם ערב כנס זה, התחדשו לי דברים רבים שלא ידעתי אפילו ברמת השפה. אתם בסוג של קרב על השפה, יותם נתן לי הוראות על דברים שלא חשבתי עליהם לעומק - לא פיגור אלא מוגבלות שכלית, לא מחלת נפש אלא מוגבלות נפשית, לא סובלים ממוגבלות אלא אנשים עם מוגבלות. אולי בזה צריך להתחיל, בקרב על השפה. אנו מדינה למודת שיימינג, נעשה שיימינג למי שמשתמש בביטויים אלה לא כראוי, אם מישוהו חבר כנסת אומר לחבר כנסת אחר מפגר, אפשר לעשות לו שיימינג.

עוד עניין על נקודת השפה, זה קורה כל כך הרבה פעמים במועדונים של ברנז'ה, גם פה יש ברנז'ה, חברה מאקים ואיזי שפירא מדברים אותה שפה של בזכות וידיד, באותם קודים. צריך לרדד עוד את הנושא, אין ברירה. אתם אלופי הנגשה, זה מרגש. אני מונגשת ב-3 דרכים כאן, שפת סימנים, הקלדה ושפה פשוטה. צריך להנגיש גם את הנושא של תמיכה בקבלת החלטות לציבור הרחב. צריך כותרות קליטות, לא סתם - שוד הגז תפס. לא די לתמר לווייטן ותשובה מסעיף 50. שוד הגז תפס. העם דורש צדק חברתי, העם עם הגולן - זה קליט ותופס, גם לנושא מורכב.

עוד נקודה חשובה בעיניי, רואים זאת בימים אלה, "אם תרצו" ו"שוברים שתיקה" נלחמים אלה באלה, לא מלחמה שאני מחבבת אבל באמצעות סיפורים אישיים. יותם שלח לי סרט על הפיילוט, הבנתי הכל, ראיתי אנשים, פנים, פרצופים של תומכים מלווים. לרדת מהאמורפי ואידיאולוגי לסיפור אישי, שמות ופרצופים שיסבירו את הסיפור. במובן מסוים נדמה לי שיש לנו חזיתות רבות לשכנע. מצד אחד אליטות, חברי כנסת, בתי משפט, מובילי דעת קהל, מצד

שני אנשי תקשורת ועיתונות, שקשה מאוד לתפוס את תשומת ליבם, תמיד צריך להבטיח אייטם, בשר, אתם לא משחקים בקודים של תקשורת, גם התומכים ומלווים לא חיים את השפה העיתונאית.

ואולי התחלתי יותר מדי בצורה שטחית, אולי צריך לדבר על מהות. כל מה שנתתי עד כה זה עצות מלמעלה, גם אם הייתי יושבת עם שטראוס לשווק תפוצ'פס חדש, היינו מדברים תקשורתית. בואו נדבר על מהות ותוכן, צריך לדבר דוגרי על האייטם. זה נושא מרתיע, הרבה פעמים אני רוצה להדחיק דבר כזה מתודעה שלי, כמה שיותר רחוק מיומיום שלי. כשאתה מניח דבר כזה מול האדם הסביר, שאוהב להרגיש סביר ונורמלי, הלא נורמלי מפחיד ומרתיע, לפעמים מגעיל, לא רוצים את זה במרחב. שיהיה כמה שיותר מפוקח, כמה שיותר בפיקוח. איך אנחנו מציפים את תחושות אלה. צריך לדבר על הדבר עצמו, יהיה סרטון וירלי מגניב, עצומה מדוברת, נדבר על לב העניין, צריך לגשת אל ציבור ישראלי מעמך עד אליטות, לשים את זה על השולחן. הנושא לא פשוט. לישראלי הפשוט לא ברור למה צריך לתת לאדם מוגבל עצמאות לחשבון בנק שיעמוד מולו בתור. צריך לשנות עומק תודעה, זה לא עובד רק דרך לייקים. לפעמים בכנס סגור משכנעים את המשוכנעים, כשבחוץ אנשים לא מדברים את השפה הזאת. לכן צריך להסביר למה לתת עצמאות, למה לאפשר לאנשים להחליט בעצמם.

נדמה לי שמצד שני - וזה יתרון אדיר של החברה הישראלית, כי יש בה המון רגישות וחמלה, אולי לא כולם רוצים לפעול מתוך רחמים וצדקה, רוצים צדק ושוויון וערכים. אבל הציבור רוצה לראות אדם עם מוגבלות מתקדם, רוצה לפרגן למהלך כזה, להרגיש שהוא חלק מזה. להסביר לו שיעמוד בתור 5 דקות בבנק אבל יש פה סיפור הצלחה, ניצחון. הילדים שלי שאלו למה על כל קופסת קורנפלקס יש סיפורי הצלחה, זה מטפס על הר, זה משחק כדורסל, זה אתוס כזה, נחבור לאתוס הזה, - אני נהייתי מסוף הסרט על הפיילוט, רואים צעיר מתקדם לעבר דירה או שירות אזרחי, לימודים, אתה אומר וואו, כן. אותו ציבור ש"נגעל" יכול להיות גם נפעם באותה מידה, השאלה איך מספרים את הסיפור. אנשים רוצים להרגיש מהפכנים, זו מהפכת נגישות הבאה. המהפכה עובדת. תהיו חלק ממהפכת נגישות, תצטרפו אלינו, סיפור ניצחון זה משהו שרוצים לחבור אליו. בנושא הזה נכים פיזיים, בכיסא גלגלים, הם המודל, כי הם הצליחו תודעתית. אולי דיברו על זה מומחים גדולים ממני, אולי קשור גם לזה שיש נכי צה"ל וזה מוסיף הילה, אבל היום ברור מה זה נגישות לנכה, ברור שיש מדרגות ומעלות, אתה יכול לדמיין את עצמך במצבו, חלילה, במובן מסוים, כי חינכו אותנו לשנות שפה, לא תמיד זה היה כך. זו מהפכה הבאה, תצטרפו אלינו למהפכה.

אולי הבורות בציבור, אולי החברה הישראלית, אולי שופט מסוים, אולי ועדה ציבורית שצריכה לקבל החלטה, חברי כנסת שתוקעים את זה, פקיד באוצר, לסמן איש רע מתוך שפיות, לא הסתה מטורפת, איש הרע שמולו נאבקים, אולי זה ישראלי בטטה שיושב על הספה ורוצה תור קצר בבנק. אבל צריך אויב משותף, איש רע, אם רוצים מאבק ציבורי.

שתי נקודות שאסיים בהן. סוגיה שישראלים אוהבים זה כסף, שמדברים אליהם דרך הכיס, על חשבונכם זו מילה פופולרית, תסתכלו בגוגל. אם יש אלמנט של חיסכון של התייעלות, של האם האפטרופוסים יושבים – אני לא יודעת – על מיליונים ומנהלים כספים, אולי מוסד מסואב שעולה המון, או שתמיכה בקבלת החלטות זה חדשני וסטרטאפ, ישראלי ממוצע אוהב שפונים אליו דרך הכיס, הרבה מאבקים מסבירים איך יעזור לך לחסוך. זה כיוון אחד. כיוון שני כמובן בחו"ל זה אחרת. דיברו לפניי על היבט השוואתי, בחו"ל זה אחרת. אל תשאל בסינגפור, בהודו, שווייץ, מה שקורה בנוברגיה. אומרים את זה תמיד, בלי יכולת לבדוק. אומרים בסינגפור יש 3 מורים על ילד, בלי שידועים אם זה נכון. כיוון שפה זה נכון, נהיה בינלאומיים, יש איחוד אירופי, יש החלטת האו"ם, נוביל, נלך אחריהם. הם יודעים מה הם עושים הגויים, ניקח מהם רעיונות. מה קורה בעולם זה חשוב.

מה עלה לנו פה? התקשורת מדברת קצר ושטחי. השינוי של השפה, התחלנו בו. היציאה מברנז'איות לציבור הרחב, להסביר לנו על מה מדברים. פנייה מצד אחד לאלטיות, מצד שני לעמך. ניסיון לסחוף את כולם למהפכה, בפרט מהפכה של חדשנות, דור ראשון, פיילוט, פיילוט הצליח, רוצים להמשיך. מנגד להציף את הדחייה והסלידה הישראלית, לדבר על זה אפילו שזה מרתיע וקשה. מצד שני להשתמש בחמלה סולידריות ערבות הדדית שזה חלק מהחברה, לסחוף לסיפורי ניצחון של שינוי חברתי. גם הנקודה היהודית, תיקון עולם, אור לגויים, יכולת ליישם זאת בפרויקט. להיות כמה שיותר חוצי מפלגות, שלי גפני. כן לסמן אויב, שרוצים לנצח. ושני אלמנטים של הכסף, אם יש היבט כלכלי. כמובן בחו"ל זה אחרת. אלה תובנות ראשוניות ושטחיות שלי, תודה רבה לכם, בהצלחה.

עוד נקודה שהייתי מכניסה למשוואה, היא הנקודה היהודית. ערך יהודי מספר אחת הוא בחירה חופשית. מדברים על חירות במדינה יהודית ודמוקרטית, חירות זה גם דמוקרטיה, גם יהדות, עצמאות, בחירה חופשית, לתת לאדם לבחור זה אתוס שלנו ממש. אם מבססים את זה מבחינה יהודית, גם רבנים, וגם מדברים לנקודה יהודית שבתוך כל אחד מאיתנו, זה יוביל קדימה את הסיפור. אדם לא רכוש של אחר, יש לו בחירה חופשית. בספר שמות אין עבדות. אף אחד לא רכוש של אף אחד. בואו נצא מאפטרופסות.

יש עוד נקודה שנגעתי בה קודם, נקודת מהפכנות. אנשים אוהבים להיות ראשונים, הִיָּה ראשון ש... אם לוקחים בנק אחד ועושים אותו הבנק הנגיש הראשון, שם העובדים יעברו הכשרות, ידעו איך מדברים עם תומכים בקבלת החלטות ועם אנשים עם מוגבלות. ראשוניות מהפכנות, חלוציות, צריך להשתמש בנקודה הזאת כמה שיותר. לקחת את הפקשיות באוויר, יש תחושה של אוקיי, הולכים קדימה על משהו מאוד מוצדק וחשוב לקדם אותו. למכור אותו דרך נקודת ראשוניות וחדשנות.

אחרי המסר אנשים צריכים משהו פרקטי. אם מתחיל כאן מאבק ציבורי תקשורתי, אתם חייבים לתעל אותו- בסוף אדם יושב, אוסף ילד מהגן, רב עם אשתו, רואה משהו בטלוויזיה ואוכל ארוחת ערב. בסדר, ראיתי את הסרטון על סעיף 12, השתכנעתי. מה אתה רוצה מהאדם? שיחתום, יתרום, יפעיל לחץ על חברי כנסת, שיבוא להיות תומך ולא אפטרופוס, שיבואו סלבריטאים להוביל את מאבק. צריך להיות ממוקדים מה רוצים מהאדם, להצטלם עם חבר כנסת, לא סיסמה עוברים מאפטרופסות לקבלת החלטות נתמכת, אלא סיסמה שנכנסת בדף 4A.. נושא זה צריך להיות חוצה מפלגות, זה לא הכי נישתי ויפה נפש, לא הכי לאומני, מאוד אוהבים להעביר הצעות חוק על קשקש ולנצח את האופוזיציה וקואליציה, גם אוהבים חוקים חוצי מפלגות, מאה חברי כנסת חתמו. יש דוגמנית שלי גפני, נוהגים לדבר על קואליציות שלי גפני, שלי יחימוביץ ומשה גפני, תחפשו חיבורים חוצי מפלגות.

מצד שני רבותיי כן צריך אויב, ושוב מסתכלים על מאבקים ציבוריים חברתיים בעבר. צריך איש רע. לסמן מי האויב,

מוריה כהן (בקשי)

מחלקת ייעוץ וחקיקה, משרד המשפטים

”

ש לום, תודה למארגני הכנס. כיף לראות פנים מוכרות, חייבת לומר שזכיתי להכיר הרבה אנשים כאן לא במסיבת קוקטייל אלא דווקא מתוך עשייה משותפת של השנים אחרונות, ועוד יותר חזק בשנה אחרונה: ארגונים, אנשים עם מוגבלות, מגוון מאוד גדול של אנשים, ובאמת העבודה המשותפת הזאת זאת חוויה מיוחדת בשבילי שבה כולנו לומדים אחד מהשני, גם אם כמו שגילינו בעבודה בדיונים בכנסת, לא תמיד מסכימים לכל נקודה, אבל יש למידה מאוד משמעותית ומפירה.

אני כאן כדי לדבר על תומך בקבלת החלטות, בעיניי הוא חלק מתוך יריעה רחבה של אפשרויות שחובתנו להעמיד לאנשים עם מוגבלות, לאנשים שמתקרבים לזקנה ובעצם לכולנו, לכל אחד מאיתנו, מהאנשים שיושבים פה.

הצעת החוק שהממשלה מקדמת היום היא רק חלק, פרק א' מתוך תהליך שלם שאנחנו כמשרד המשפטים מנסים לקדם בשיתוף עם כל גורמים שדיברתי עליהם. הצעת החוק הנוכחית מתייחסת להטמעת מושגים של אוטונומיה, האמצעי הפחות מגביל, רצון, ועוד בתוך עולם האפטרופסות. כמו כן היא מוסיפה את הנושא של ייפוי כוח מתמשך והנחיות מקדימות אל תוך החוק.

כשמדברים על תומך בקבלת החלטות, אנחנו נמצאים כיום בצומת דרכים שבה אנו רוצים לעבור מפיילוט למשהו שהופך להיות לכלל האוכלוסייה, לא למספר מצומצם של אנשים, אלא משהו שרוצים לפתוח לכלל האוכלוסייה כדי שלכל אחד תוצע אותה חלופה שמתאימה לו. אנחנו גם בצומת שבה אנו רוצים לעבור משני פסקי דין, אולי שלושה, שבנו מתווה ספציפי בתוך פסק הדין לאדם מסוים, למעבר לחקיקה שמסדירה דברים ושצריכה לקחת בחשבון את העובדה שהיא פתוחה לכל ולכן צריכה להיות מתאימה למצבים שונים אבל גם זהירה. כי מה שאפשר לעשות בפיילוט זה לא מה שקורה כאשר פותחים את אופציה הזאת לכלל אוכלוסייה, לכן צריך להתייחס לנושאים שונים. אני מאמינה, כמו שדיברו כאן, בצורך בקיומו של ספקטרום

אפשרויות. מצב שבו אנחנו מתייחסים לאנשים שונים ומציעים חלופות שונות, בקצה הקיצון זה לתפיסתי - קיצון שצריך להיות מצומצם - נמצא עולם אפטרופסות. בקצה השני אנשים שבעצם לא צריכים שום מודל משפטי, שוב, כולנו - כמו שאמרה פרופ' קנטר, נעזרים. כולנו נתמכים. אבל לא נתמכים בעזרת מודל משפטי. ויש באמת אנשים שלא זקוקים למודל משפטי. אבל בתוך מודלים משפטיים יש מודלים שונים שבצד אחד יש אפטרופסות מלאה, יש חלקית, יש ייפוי כוח מתמשך, יש תומך בקבלת החלטות. היום המודלים השונים מראים טווח רחב של אפשרויות. היום אנחנו מנסים לקדם את הנושא הזה, קיימנו, גם בעזרת בזכות ונציבות שוויון לאנשים עם מוגבלות, לימוד של הרקע ושל המודלים הקיימים. אנחנו מנסים עכשיו לבחון את הדברים ואולי נצליח כבר בחקיקה הקיימת בכנסת להכניס את תומך החלטות, אם לא - זה יהיה בשלב קרוב.

אני רוצה להעלות דילמות שעולות מהסדרה לעומת משהו שהוא פיילוט. דיברתי על ספקטרום ועל כך שצריך לתפור חליפה מתאימה לכל אדם, אבל צריך להיזהר ממצב שלאדם תהיה חליפה לא מותאמת. גם זה עלול ליצור ניצול לרעה. כי אם יהיה תומך בקבלת החלטה לאדם שלגמרי לא מסוגל לקבל החלטה והמודל יהיה פחות מפקח, עשינו משהו שלפעמים הוא אותה גברת בשינוי אדרת כמו אפטרופסות אבל בפחות זהירות. לכן צריך לדאוג שמי שמתאים לו, ימונה לו תומך בקבלת החלטות. צריך לתת מענה לשאלות שעולות, למשל מה יהיו סמכויותיו של תומך בקבלת החלטות: האם הוא רק נותן ליווי או שיש לו סמכות לגבי אותו אדם לקבל מידע. זו סמכות שצריך להיזהר בה, כי מידע הוא כוח, כמו ששלילת מידע היא כוח, גם מישוה זר שמקבל עליך מידע זה כוח. גם לזה צריך להתייחס: מה הסמכויות של אותו תומך, באיזה אופן הוא יסייע לקבלת ההחלטה, האם גם באמצעות ייצוג, או בהחלטה משותפת, או שלא יוסמך לקבל את החלטה אלא רק יוכל לסייע ולייעץ לאדם בקבלת החלטה. אולי צריך להציע מודלים שונים לאנשים שונים.

באיזה אופן ממנים תומך בקבלת החלטה? האם רק בית משפט יכול למנות או גם אני יכולה למנות לי תומך בקבלת החלטות, ומה צריכות להיות דרישות הכשירות שלי כשאני ממנה תומך בקבלת החלטות. שאלה לא פשוטה, יש מדינות שאפשרו לאדם, גם אם אינו ברמת הבנה לעשיית ייפוי כוח רגיל, כלומר: יכול להיות שהוא צריך עזרה בפעולות משפטיות מורכבות - אבל עדיין נותנים לו חופש להחליט את מי הוא בוחר לעזור לו לקבל החלטה, בלי ערכאה שיפוטית. איך מפקחים? איך מונעים ניצול לרעה? כאן עולה גם שאלת ההכשרה, ראינו בפרוייקט של בזכות את ההכשרה שנעשתה. אני לא רוצה דווקא לחשוב על אנשים שינצלו את תפקידם לרעה. אני חושבת

מצב שבו מספיק לו תומך בקבלת החלטות, כאשר במצב כזה עוברים למודל משפטי הבא. במיוחד צריך להיזהר ממצב שאנחנו נחשוב שאנחנו באמת מאוד פתוחים וליברלים ונקרא לילד בשמו, תומך בקבלת החלטות, אפילו אולי נבטל את מוסד אפטרופסות, אבל בפועל לא נאפשר את החירות שכולנו חותרים אליה. ההסדרים שאנו בונים, אני מקווה שנצליח לבנות אותם מהר ככל האפשר, יהיו מודלים שיתייחסו לכל הנקודות, ושישיגו את המטרה שאנו רוצים לבנות ביחד. שיתנו לכל אדם את מה שמתאים לו. בעניין הזה במסגרת הדיונים, וקודם כל בזכות האנשים עם מוגבלות עצמם שהשתתפו בדיונים הפנימיים שלנו וגם בכנס, אני נוכחתי לראות כמה חשוב להטמיע ולהכניס את התומך בקבלת החלטות לספר החוקים, אבל שוב - זה צריך להיעשות בשום שכל. תודה רבה.

כרגע על אלה שבאמת רוצים לסייע בקבלת החלטות, השאלה היא האם הם ידעו איך עושים זאת ואיפה עובר קו הגבול בין מסייע לבין לוחץ או משכנע. הרבה אנשים עם כוונות טובות התמנו כאפטרופוסים ועדיין שללו את חירותו של האדם. צריך לחשוב על הכשרה. שאלה נוספת מי יתמנה: האם זה נועד לבני משפחה או שצריכים לאפשר גם לגורמים אחרים להתמנות. האם צריך שהמדינה תעניק מערך תומכים שיקבלו הכשרה? סוגיה. נקודה נוספת הקשורה למה שדיברתי על אופן עשיית מינוי תומך בקבלת החלטות: אם אנו מאפשרים לאדם עצמו למנות תומך בקבלת החלטות, איפה הגבול שבו - ואני מדברת יותר לגבי אוכלוסיית הזקנה-יהיה מעבר לאור שינוי במצבו של אדם. מתי יש מקום לעבור מתומך למשהו חזק יותר, אם בכלל. זה דיון ששווה לקיים אותו. יש מדינות למשל שקבעו פקיעת תוקף אחרי תקופה או כשאדם הפסיק להיות באותו

סימונה שטיינמץ

עו"ס ראשית לסדרי דין במשרד הרווחה

”

לשאלת לאן פנינו מועדות אני מבקשת להציע שלושה מסלולים מקבילים. אתחיל ממסלול של אפטרופסות. תחום אפטרופסות לדעתי חשוב, ודאי לא האויב אפרופו ההצעה של סיון רהב מאיר לסמן אויב, הוא בוודאי לא אויב, אבל מסלול שצריך לעשות בנושא אפטרופסות זה להשתמש במינוי באופן מושכל, רק כשבאמת צריך אותו, רק כשהוא מגן ויש בו תועלת.

הבעיה במינוי אפטרופוס אינה במושג עצמו, אלא כאשר מינוי נעשה לא לצורך, צריך מינוי רק לצורך ספציפי של אדם, לא לדבר במושגים כוללניים כמו אפטרופוס לרכוש, אפטרופוס לעניינים אישיים, אם צריך אז לדבר בנושא ספציפי. חושבת שלא צריך לדבר על חלופות. לטעמי המסלול השני מציע פיתוח מענים חסרים. כיום בישראל, אולי במקומות אחרים גם, חסרים מענים. הם לא צריכים להיות חלופה לאפטרופוס, אלא מענים חסרים. כמו מכתב שקיבלתי לאחרונה מאדם מבוגר שאמר שאין לו משפחה, מבקש להחליט מי יקבל החלטות בענייניו. לא ידע שמתקיים על זה דיון בכנסת, של יפוי כוח מתמשך,

שמוריה עובדת על זה שנים רבות וכולנו עובדים על זה ביחד. הזכות לבחור מי יקבל במקומנו החלטות אם לא נוכל. הזכות לקבל תמיכה, הזכות שלנו כהורים לילדים שייתכן וזקוקים לתמיכה לקבל הדרכה, לא להפחיד את ההורים ולהגיד אתם חייבים לרוץ למנות אפטרופוס. צריך לשנות את השפה וצריך לפתוח בהדרכה נכונה להורים, איך עושים אחרת. צריך לפתוח בהדרכה למדריכים בהוסטלים, במחלקות כאלה ואחרות. בבתי אבות, במעונות כאלה או אחרים, בשביל שיהיו להם את הכלים להדריך את הדיירים ולא ליצור באפטרופוס את החלופה למענים חסרים. לטעמי משתמשים היום באפטרופוס כחלופה למענה חסר ולא ההיפך. על כן אני מבקשת לדבר על כלים החסרים, שיש לפתח אותם ולא על חלופות לאפטרופסות.

במסלול השני, אדבר על תומך החלטה, לדעתי צריך להכניס את הנושא לחקיקה, אבל קודם צריך להגדיר לאן פנינו מועדות בתומך החלטה ורק אז להכניס לחקיקה. כמי שהשתתפה בפיילוט, אני חושבת שהוא השאיר אותנו עם שאלות פתוחות שצריך להמשיך לדון בהן בדחיפות, לאחד כוחות עם ארגונים אחרים, יושבת מיטל שגם איתה מתכננים פיילוט, להתחיל לעשות לא פיילוטים בנפרד אלא להתאחד ולעשות פיילוט משותף, לדון בכל השאלות.

מסלול השלישי הוא שיווק הנושא דרך כנסים לאומיים, להעתיק וללמוד מאחרים שנמצאים שם, כמו כנס באר שבע לשלום הילד, שהפך להיות כנס קבוע בבאר שבע לדיונים בהגנת הילד, ופשוט כמוהם לעשות זאת גם באופן קבוע, כנסים לאומיים עם חברי כנסת ועם תקשורת, זו בעצם הדרך שלי לומר - כל הכבוד על יום העיון הזה, כל הכבוד לאחיה, לאסתר, ליונית וליותם. יישר כוח על זה ששמים את דברים על השולחן, נמשיך לעבוד יחדיו, תודה.

תמי סלע,

האפטרופוס הכללי, משרד המשפטים

”

בקבלת החלטות מתאים לו, רק מתוך הסדרת הדברים נכל לדעת יותר. זה תלוי גם כיצד זה יתפתח ויוסדר, ומה המשאבים שיינתנו לכך. מצד שני ברור שגם אם יהיה שירות כזה מתוקצב, מוסדר ובפריסה ארצית, יהיו עדיין אנשים שפתרון זה לא יתאים להם. מקווה שיהיו מעטים, אבל אני כן שותפה לגישה שיש פה ספקטרום של פתרונות.

לדעתי הממשלה והחברה אזרחית, עם כל החשיבות של למצוא "אויב" (בקריצה, רמז להרצאה של סיוון רהב), צריכות לשלב ידיים בעת הזאת, שבה דברים נידונים בכנסת, לעשות כל מאמץ כדי לכלול את החלופה הזאת בהצעת החוק שנידונה היום בכנסת. למרות הקשיים, זה קצת לא מתפקידי אבל זו דעתי ואעשה מאמץ לסייע ככל שניתן.

בנוגע לפיקוח - האפטרופוס הכללי בכובעו כמפקח על אפטרופוסים, וזו הערה ראשונית כי הנושא טרם נבחן לעומק - ויש כמובן נקודות רבות שיצטרכו להיבחן לפני הסדרת החלופה הזאת - אך העמדה שלנו היא שאין פה הצדקה למנגנון פיקוח על קבלת החלטות נתמכת, לא במובן הדומה לעולם אפטרופסות. עולם אפטרופסות זה אומר שאדם מקבל כוח וסמכות על ענייניו ורכושו של אדם אחר שלא יכול בעצמו לפקח. כמובן שכשאדם עושה פעולות ברכוש אדם אחר או מקבל החלטות משמעותיות עבורו, יש לו אחריות להחלטות שעשה. לעומת זאת בקבלת החלטות נתמכת, הכוח לקבל החלטות לא עבר, וההחלטות מתקבלות על ידי האדם עצמו, התומך בקבלת החלטות לא אחראי על רכושו וחיי, הוא מלווה אותו ונמצא לידו. לכן הצורך בפיקוח הרבה יותר מצומצם.

לצד זאת חשוב לומר שיש חשש בכל זאת כי מדובר בדרך כלל על אדם עם מוגבלות שיוצר קשרי אמון עם אדם אחר שחושף בפניו מידע על ענייניו, על ההחלטות הכי מהותיות בחייו, יש צורך לחשוב על דרכים להתמודד עם החששות אלה. יחד עם זאת, חששות כאלה בדבר תלות, פגיעות וניצול לרעה של יחסי אמון מלווים הרבה פעולות של הרבה מאד אנשים עם מוגבלות וגם בלי מוגבלות (מאובחנת), והרי אין פיקוח על כל צעד ושעל בחייו.

אני מאמינה שמקרים של ניצול לרעה הם בכל זאת המיעוט, למרות שהם נחקקים בראשון, וזה ברור כי כל מקרה של ניצול לרעה בוודאי תוך ניצול מוגבלות או חולשה, זה עצוב ומטלטל במיוחד, עם זאת לא יהיה נכון לקבוע נורמות משפטיות וחוקיות רק מתוך ראייה כזו.

תמיכה בקבלת החלטות מתרחשת סביבנו בלא פיקוח מסודר, בין על ידי בני משפחה או חברים, למעשה גם על ידי אפטרופוס, שיש לו סמכות לקבל החלטות במקום אדם, אבל הוא צריך לפעול תוך שמירת עצמאותו בהתאם לרצונו. למרות שדברים קורים בפועל, למרות שבתי משפט התחילו למנות תומכים בקבלת החלטות, אנו חושבים שצריך להסדיר את החלופה הזאת - את האחריות, את ההכשרה הנדרשת ועניינים נוספים. נשתדל להיות חלק מהמהלך הזה ולתרום לו כממטב יכולתנו.

זה כנס שהוא תחושה של חלק ממהפכה, תודה רבה.

ש. לום. תודה רבה על הזמנה ועל זכות להיות שותפה בכנס החשוב והמרגש הזה. התחושה היא של להיות חלק מתהליך חברתי שקורה, ויקרה, ואנו חלק ממנו. נקווה שלא נחכה לו הרבה שנים. מאחלת לנו כחברה ומאמינה שהרבה מהדברים שנאמרים פה כמהפכניים וחדשניים, יראו לנו עוד 5 שנים כהרבה יותר מובנים מאליהם, לא נבין למה שאלנו את השאלות. בכל זאת יש תהליך שצריך לקרות.

הכובע המקצועי שלי הוא פיקוח על אפטרופוסים, ואצין רק שהדברים הם גם על דעתו של פרופ' דוד האן (האפטרופוס הכללי והכנס הרשמי).

האפטרופוס הכללי כמפקח על אפטרופוסים נכנס לתמונה אחרי שמונה אפטרופוסים עם הוחלט שצריך, לכאורה יש לנו פחות רלוונטיות בשאלה של קידום חלופות. אם נצליח גם להדריך ולהעביר את המסר לאפטרופוסים איך לבצע את התפקיד טוב יותר כדי לממש את רצון האדם ולשמש גם תומכים בשבילו - אבל לא לשם כך באתי לדבר.

אנו גם שותפים לעמדת הממשלה; אנו כרשות ציבורית שהיא חלק מהתהליך הזה, רואים עצמנו כשותפים לקידום החלופה של קבלת החלטות נתמכת, כשירות חשוב ונדרש שיכול לסייע לאנשים עם מוגבלות בתחום קבלת החלטות להיות חלק פעיל בחברה ובקהילה ולממש את עצמאותם. זהו מענה שחייבים לקדם, גם כחברה שרוצה לראות את כל החברים בה פעילים ומאושרים, בטח כממשלה שמחויבת לפתח שירותים כדי לאפשר לכל האזרחים לממש את מירב היכולות, כמובן גם מחויבות פורמלית, אך יותר עמוקה מזו שנובעת מהאמנה.

מהניסיון שלנו כרשות מפקחת בעולם האפטרופסות, אנחנו שותפים לדעה, ואני לא יודעת לאמוד את היקף התופעה, אך מקרב אלה שמונה להם אפטרופוס יש כאלה שיכולים להסתייע בפתרון של קבלת החלטות נתמכת, ויש קלות יתר במינוי אפטרופוסים, בין היתר כי אין חלופות אחרות שמעוגנות בחקיקה. ככל שהדבר מתאים, אנו סבורים שבבירור זה מענה עדיף על אפטרופסות; גם אם האפטרופוס פועל למופת ובמסירות, מצליח להתחקות אחר רצונו של אדם, הרי זו חירות של אדם במובן הכי אלמנטרי לקבל החלטות על חייו, להוביל אותם. אין נתונים על מספר אנשים שמענה זה של תמיכה

שוש קמינסקי

בית איזי שפירא

”

לפני שאתחיל, אגיד שאני מאושרת היום לראות פה כל כך הרבה אנשים, כאלו שנושא זה נוגע אישית לחיים של כל אחד מהם, אנשים שיש להם אפטרופוס. חלקם משתתפים כיום בכנסת בישיבת ועדת חוקה, מנסים להשפיע על תהליכים חדשים של שינויים בחוק. נושא של קבלת החלטות נתמכת הוא בנפשו. כשאני אומרת שהוא בנפשו, אני מתכוונת לכך שזו קבוצה גדולה של אנשים שרוצים להשתחרר מאפטרופוסות, להשתחרר ולהשתמש באטרנטיה שבעיניהם היא יותר טובה, יותר מתאימה ונכונה לחיים שלהם. אני שמחה שהם פה ומשתתפים בכנס. אני מודה לכם שעשיתם הנגשה שמאפשרת להם להיות חלק מהדיון, לשמוע מה שאנחנו דנים כל היום, לדעת שהם שותפים למהלך הגדול יותר, ומובילים, כך אני מקווה, לשינויים הנדרשים.

לא הייתי חברה בוועדה המייעצת, אבל הוזמנתי להשתתף בה כצופה, למדתי על דילמות שמובילות את הפרויקט, אני עובדת סוציאלית קהילתית במקצוע, מעולם לא נתקלתי בפרויקט שלא היו בו דילמות בתהליך הפיתוח, פרויקט בלי דילמות אינו טוב. הדילמות היו מהותיות, כאלו שהובילו להעמקה ולהבנה יותר טובים לגבי מה נכון שיהיה התפקיד של תומכי החלטה, כיצד נכון לעצב בארץ. אני מקווה שהלמידה הזאת תוביל אותנו לתחושה שחייבים לעשות את צעד זה.

אחד הדברים שנעשה לי ברור בתהליך הזה - חייבים להבחין בין תפקיד של אפטרופוס לבין תומך החלטה. היו רעיונות בוועדה המייעצת שאולי אפטרופוס יכול להיות תומך החלטה, יש קונפליקט מובנה בין שני המושגים, אי אפשר להפוך אפטרופוס לתומך החלטה, זה מצב בלתי אפשרי שאדם שיש לו סמכות להחליט על חיים של אחרים יהיה בו זמנית גם תומך החלטה. זה בלתי אפשרי. יש לי גם דילמה עם האמירה שהורים יכולים להיות תומכי החלטה. אני לא חושבת שזה ראוי שלאנשים בוגרים, הוריהם יהיו תומכי ההחלטה שלהם. יש לי בן ללא צרכים מיוחדים, בגיל 18 הוא בחר האם להתייעץ בי או לא, בדרך כלל הוא לא.

זה לא היה מתאים שאחשוב שאני צריכה להמשיך להיות אמא מייעצת שלו, כמו שחשבתי שמתאים בגיל צעיר. התפקיד ההורי שלי השתנה, הוא בגר. להשאיר הורים בתפקיד תומך החלטה מעלה סוגיות לגבי התפקיד ההורי.

באופן כללי תומך החלטה צריך להיות תפקיד-מוגדר אולי לא מקצוע - אבל צריך להיות תפקיד שיש בו התמקצעות. אולי זו המילה היותר נכונה, תפקיד שמחייב הכשרה ויש לו הגדרת תפקיד ונדרשים לביצועו כלים ומיומנות, שצריך לרכוש אותם ולעשות בהם שימוש נכון. כמו כל תחום של התמקצעות, תמיד יכולות להיות סכנות של ניצול לרעה, אני לא מכירה מקצוע אחד בלי סכנות כאלה. אבל אם התחום הזה מתפתח ומפוקח ונעשה נכון, החשש הגדול של ניצול לרעה יצטמצם.

אני רוצה לדבר על כמה נקודות שאני חושבת שהן חשובות מבחינת המשך הדרך. אני לא מאמינה שבלי חקיקה יהיו תומכי החלטה בישראל. ביצוע התחום דורש משאבים, אני בטוחה שצריך לעשות מאבק ציבורי גם על תקציבים. מדינה ישראל אשררה את האמנה, ועצם האשרור מחייב להקצות משאבים נדרשים כדי לאפשר לאנשים עם מוגבלות להיות חברים שווים בחברה, לאפשר להם להחליט עבור עצמם כמו כל אזרח אחר במדינה. מבחינתי השאלה אם יעלה יותר כסף או פחות, היא שאלה מדרגה שנייה. השאלה הראשונה היא האם זה נכון ונחוץ ואם כן אז זו חובתנו האישית והחברתית להיאבק על הנושא. אני מאמינה שכן. צריך לחשוף חברי כנסת לנושא, בשיחות אישיות, במפגשים עם אנשים עצמם, במסע הסברה רחב הרבה יותר. מסכימה שצריך לעשות משהו הרבה יותר פומבי ורועש שיהיו בו עוצמות למודעות הציבור הישראלי.

סוגיות שעלו בפיילוט בהקשר של קשרי תומך ההחלטה עם הסביבה, סוגיות אלו דורשות מהרבה אנשי מקצוע לבחון ולשקול מחדש את התפקיד שלהם והקשר של תפקידם עם תומך החלטה; מה מידת ההגנה שהתפקיד שלהם מחייב אותם מול תומך החלטה ורצון האדם. יש הרבה עבודה של שינוי עמדות ותפיסות בקרב אנשי מקצוע ומשפחות, גם פרופ' ארלין קנטר אמרה שזה לא מהלך קל, לא יקרה מעצמו.

בשבילי הדבר הכי חשוב שקורה היום זה לראות כיצד האנשים עצמם משתתפים בצורה אקטיבית בתהליך. אני חושבת שמה שקורה היום בוועדה בכנסת, בשלב זה של הוועדה, בה משתתפים נציגים של אנשים עם מוגבלות שכלית בתוך ישיבות הוועדה, והם מייצגים את עצמם ואת רצונות שלהם. הם לא מייצגים את עצמם אישית, אלא מייצגים יותר מ-120 חברים בקבוצות סגור שונות ברחבי הארץ, מייצגים את עקרונות שאותן קבוצות פיתחו וגיבשו, מה הם רוצים לבקש מהכנסת ולדרוש מהחברה

יונית אפרתי,

נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות

”

תודה. דרך עוד לפנינו. נותר לכל אחד מאיתנו להתחיל לפעול בתחומנו, יחד כחברה אחת שכוללת את מחויבות הממשלה, ארגונים, אנשים עם מוגבלות והחברה ישראלית לקידום חלופות לאפטרופסות.

הישראלית. הם הכינו נייר עמדה בנושא שחולק בכנסת. הם רוצים שיכבדו את רצונם ויכולותיהם, הם אומרים מהו רצונם, לא רק טובתם אלא רצונם. הם חידדו והבהירו לכולנו שהם יודעים מה טוב להם, שהם רוצים להשמיע את קולם, שחשוב שהקול שלהם יהיה קול מכריע בקביעת איכות החיים של עצמם. הם רוצים שיאפשרו להם צמיחה והתפתחות ודורשים שכדי שיוכלו לעשות זאת יקנו להם כישורים הולמים לעצמאות, לקבלת החלטות בחייהם. אם התמיכה תצטרך להיות קצרת מועד או ארוכת מועד או לתמיד, זו שאלה אחרת, אבל הם אומרים לנו "תנו לנו כלים ותראו שאנו מסוגלים להבין, ללמוד נושא, להחליט".

הם מדברים על פיתוח אלטרנטיבות כמו התפקיד של תומכי החלטה - כמעט כל אנשים שהיו בכנס, אמרו שהאופציה של תומך החלטה היא אופציה קריטית וחיונית. מדברים על אפשרות לבחור, אחד דברים החשובים שנאמרו, לגבי צעירים שאין להם אפטרופוס, לא להתחיל כצעד ראשון במינוי אפטרופוס, אלא לאפשר להם קודם כל להתנסות באלטרנטיבה שלא נותנת למישהו אחר סמכות להחליט עבורם, אלא לתת מסייע בקבלת החלטות, ורק במקרה קיצוני לשקול את מינוי אפטרופוס. זו גישה בוגרת. ביקשו גם שתהיה להם אפשרות להתנסות בחלופות, אבל שתהיה סובלנות לטעויות שהם אולי יעשו בדרך, שכמו כל אדם אחר זכותם לטעות וללמוד מטעויות. כל מי שיושב פה, זה אנשים שמאמינים בפרויקט, בדרך הזאת, ורוצים להוביל אותה הלאה. אנחנו צריכים להיות הגב שנותן את התמיכה לאותם אנשים להיות שותפים לתהליך שקובע את גורלם.

דבר אחרון, יש היום פריצות דרך מדהימות בתחומים של טכנולוגיה. פריצות דרך אלה הן משנות חיים בצורה דרמטית עבור אנשים עם מוגבלות. צריך לשאול איך אנחנו בהיבט של תומכי החלטה יוצרים טכנולוגיות כדי לסייע לתהליכים של קבלת החלטות שיהיו מונגשים ומותאמים לאנשים עם כל מיני מוגבלויות וקשיים ויכולות, לראות איך מצעידים אותם קדימה לעשות את הדברים הלאה.

כנס סעיף 12

אתם מוזמנים לכנס בנושא:

"אם יעזרו לי, אני יכול לקבל החלטות בעצמי"

הכנס יתקיים ביום שני בתאריך 21.12.15

יתחיל בשעה 8:30 ויסתיים בשעה 4:00 אחר הצהריים.

הכנס יתקיים ב"מכון ון ליר" ברחוב ז'בוטינסקי 43 בעיר ירושלים.

בכנס יהיו הרצאות והצגות, והנושא יהיה: הזכות של אנשים עם מוגבלות לקבל החלטות בעצמם על החיים שלהם.

סדר יום:

בשעות: 09:00-10:00

ברכה - חברת הכנסת קארין אלהרר

פתיחת היום - השופטת (לשעבר) ונשיאת ארגון בזכות אילה פרוקצ'יה

הרצאה - הזכות לקבל החלטות בעצמך חשובה מאוד כדי להגיע לחיים עצמאיים.

המרצה: אחיה קמארה, נציב שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות

משעה 10:00 ועד שעה 11:45

דברי פתיחה - שרת המשפטים איילת שקד

קבוצת תאטרון "תמונות מהחיים" - קבוצה של שחקנים עם מוגבלות וללא מוגבלות.

הצגה קצרה ראשונה - קבוצת תאטרון

מיטל סגל-רייך ונציג בנק יגידו מה דעתם על מה שראיתם בהצגה.

הצגה קצרה שנייה - קבוצת תאטרון. ריבי צוק ורון גיל יגידו מה דעתם על מה שראיתם בהצגה.

הצגה קצרה שלישית - קבוצת תאטרון. רומן ואילת ששון יגידו מה דעתם על מה שראיתם בהצגה.

משעה 12:00 ועד שעה 1:00 בצהריים

הרצאה - איך נעזור לאנשים לקבל החלטות בעצמם בלי שהם יצטרכו אפוטרופוס.

איך עושים את השינוי? תמיכה בקבלת החלטות - יותם טולוב

משעה 1:00 ועד שעה 1:45

ארוחת צהריים

משעה 1:45 ועד שעה 4:00 אחר הצהריים

הרצאה - תמיכה בקבלת החלטות - מה קורה במדינות אחרות בעולם? - ארלין קנטר (באנגלית)

הרצאה - מה הציבור חושב על אנשים עם מוגבלות ואיך משנים את הדעה שלו על אנשים עם מוגבלות? - סיון רהב-מאיר

מה צריך לעשות בשביל שתהיה תמיכה בקבלת החלטות בישראל?

בחלק הזה ידברו האנשים הבאים: סימונה שטיינמץ, מוריה כהן (בקשי'), תמי סלע, שוש קמינסקי, יואב קרים.

בסוף אנשים מהקהל יוכלו להגיד מה הם חושבים.

בשעה 4:00 אחר הצהריים הצגה קצרה - קבוצת תאטרון

ההרצאות בכנס יתורגמו לשפה פשוטה ומובנת

לפרטים נוספים:
www.bizchut.org.il

פעילות זו נתמכת ע"י
האיחוד האירופאי

בזכ"ט

בזכות, המרכז לזכויות אדם
של אנשים עם מוגבלויות, עמותה
מיסודה של האגודה לזכויות האזרח בישראל

מילון מושגים לכנס:

תומך בקבלת החלטות -

אדם שעוזר לקבל החלטות.

אפטרופוס -

כשכית המשפט חושב שאדם לא יכול לקבל החלטות נכונות בעצמו, הוא ממנה לו אפטרופוס. התפקיד של האפטרופוס הוא לקבל החלטות במקום האדם.

זכויות אדם -

לכל אחד מגיע לקבל דברים שונים כבן אדם. למשל לנסוע לאן שהוא רוצה או להגיד את מה שהוא חושב. לאנשים עם מוגבלות יש אותן זכויות כמו לאנשים ללא מוגבלות.

כשרות משפטית -

הזכות של אדם לקבל החלטות על חייו בעצמו.

האמנה בדבר זכויות של אנשים עם מוגבלות -

אמנה היא הסכם בין מדינות.

האמנה בדבר זכויות של אנשים עם מוגבלות קובעת שלאנשים עם מוגבלות יש זכויות אדם כמו לכל אדם אחר. הרבה מדינות חתמו על האמנה בדבר זכויות של אנשים עם מוגבלות. גם מדינת ישראל חתמה על האמנה. חתימה על האמנה היא התחייבות לקיים את ההוראות של האמנה.

סעיף 12 לאמנה -

לכל אדם יש זכות לקבל החלטות על החיים שלו בעצמו. אתה יכול להחליט על החיים שלך. המדינות חייבות לתת לאדם עם מוגבלות עזרה (תמיכה) כדי שהוא יוכל לקבל החלטות על החיים שלו בעצמו.

פיילוט של בזכות -

קבוצה קטנה של אנשים עם מוגבלות שקיבלה עזרה מתומך בקבלת החלטות במקום אפטרופוס.

חשוב לדעת:

ההרצאות בכנס יתורגמו לשפה פשוטה ומובנות. כדי לשמוע את התרגום צריך לקחת אזניות בשולחן שבו נרשמים. בסוף הכנס צריך להחזיר את האזניות.

ההנגשה לשפה פשוטה
תבוצע ע"י

לפרטים נוספים:
www.bizchut.org.il

פעילות זו נתמכת ע"י
האיחוד האירופאי

בזכ!ת

בזכות, המרכז לזכויות אדם
של אנשים עם מוגבלויות, עמותה
מיסודה של האגודה לזכויות האזרח בישראל

פיילוט סעיף 12

תמיכה בקבלת החלטות

ממצאי מחקר הערכה

תמצית מנהלים

מגישות: טל כהנא וד"ר שירה ילון-חיימוביץ

דצמבר 2015

לקריאת דוח המחקר המלא – www.bizchut.org.il/he/2405

מאפייני הפיילוט

בפיילוט השתתפו 22 משתתפים עם מגוון רחב של מוגבלויות (נפשיות, שכליות, על הספקטרום האוטיסטי) אשר לחלקם גם מוגבלויות פיזיות. 3 מהם פרשו במהלך הפיילוט. ל-18 מהמשתתפים היו בתחילת הפיילוט אפוטרופוסים וארבעה משתתפים החלו את הפיילוט ללא אפוטרופוס (לאחד מהם מונה אפוטרופוס בהמשך). צוות הפיילוט כלל את מנהל הפיילוט - עו"ד יותם טולוב המרכז את נושא האפוטרופוסות בארגון 'בזכות' - ו-11 תומכים (שניים בשכר ותשעה מתנדבים) אשר קבלו הכשרה במהלך החודשים יולי - אוגוסט 2014, וכן הדרכה שוטפת במהלך הפיילוט.

מפגשי התמיכה התבצעו בחודשים ספטמבר 2014 - אוקטובר 2015, כאשר במוצע התקיימו כ-30 מפגשים עם כל משתתף. בנוסף, נערכו חמישה מפגשי משפחות שיועדו לאפוטרופוסים בני המשפחה של אנשים צעירים ועסקו בעצמאות וקידום תמיכה בקבלת החלטות.

מחקר ההערכה המלווה

מטרת המחקר המלווה הייתה לבחון באיזו מידה תהליך התמיכה, כפי שהתבצע בפיילוט, תרם לעליה ברמת העצמאות של המשתתפים בקבלת החלטות, זאת כצעד ראשוני לקראת בחינת המודל כחלופה לאפוטרופוסות. על מנת לבחון זאת נבנה מערך מחקרי השוואתי (לפני-אחרי) תוך התמקדות בבחינת ההבדלים בין תחילת הפיילוט לסופו במספר מדדים מרכזיים. המדדים שנבחנו היו: מידת ההבנה של משתתפי הפיילוט את המשמעות של תהליך קבלת החלטות, מידת הרצון וההנעה הפנימית שלהם לעצמאות בקבלת החלטות, ומידת עצמאותם בפועל בקבלת החלטות ומימושן.

שיטת המחקר:

מחקר ההערכה כלל ראיונות עומק עם משתתפי התכנית, אפוטרופוסים ותומכים אשר בוצעו בשני שלבים:

שלב א' - בתחילת הפיילוט - 12 ראיונות עם משתתפי הפיילוט ו-6 ראיונות עם אפוטרופוסים.

שלב ב' - בסיום הפיילוט - 12 ראיונות עם משתתפי הפיילוט, 6 ראיונות עם אפוטרופוסים ו-3 ראיונות עם תומכים.

מגבלות המחקר

1. ההיקף המוגבל של הפיילוט בהתייחס לכמות המשתתפים, לכמות המשתתפים שאין להם אפוטרופוס, ולמשך הפיילוט - שנה בלבד.
2. מספר האפוטרופוסים החיצוניים שראיינו - ראיינו 2 נציגים של תאגיד אפוטרופוסות אחד, כך שהמחקר אינו משקף באופן מלא את נקודת המבט של האפוטרופוסים החיצוניים.

בשנת 2012 מדינת ישראל אשררה את אמנת האו"ם לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלויות (להלן: "אמנת האו"ם"). סעיף 12 לאמנת האו"ם קורא למעבר ממודל של substitute decision making (קבלת החלטות חלופית או אפוטרופוסות) למודל של supported decision making (תמיכה בקבלת החלטות). ניתן להגדיר תמיכה בקבלת החלטות כתהליך שבו מבוגרים, הזקוקים לסיוע בקבלת החלטות, מקבלים את התמיכה שהם רוצים וצריכים על מנת להבין את המצבים שהם מתמודדים איתם ואת האפשרויות ודרכי הפעולה הנתונות בידיהם. באמצעות תמיכה זו הם יכולים לקבל את ההחלטות הנוגעות לחייהם ולהימנע מהצורך במינוי אפוטרופוס.

פרויקט 'סעיף 12 - תמיכה בקבלת החלטות' של ארגון 'בזכות' קם במטרה להחזיר את השליטה על החיים לידי בעליהם וזאת באמצעות ניסיון לפיתוח מודל תמיכה בקבלת החלטות, ועריכת פיילוט אשר בחן את מידת יעילותו של המודל באמצעות מתן התמיכה בפועל.

חזון הפרויקט

פרויקט 'סעיף 12 - תמיכה בקבלת החלטות' מבקש להבטיח כי כל אדם עם מוגבלות יוכל ליהנות משירות 'תמיכה בעצמאות' אשר יסייע לו להגשים את עצמאותו והאוטונומיה שלו בכשרות משפטית מלאה. כפועל יוצא מבקש 'סעיף 12' להביא לשינוי בחברה הישראלית וביחס לאנשים עם מוגבלות.

מטרות הפרויקט

אנשים עם מוגבלות מעל גיל 18 ייהנו מחירות ועצמאות בקבלת החלטות בעניינם.

1. פיתוח שירות תמיכה אשר מבוסס על רצונו של האדם ובחירותיו.
2. הכרה ציבורית ומשפטית בתמיכה בקבלת החלטות כחלופה מועדפת לאפוטרופוסות
3. הרחבת השירות והפיכתו לשירות ציבורי במדינת ישראל.
4. שינוי יחס החברה הישראלית לאנשים עם מוגבלות והכרה בזכותם לעצמאות ואוטונומיה.

הפיילוט לפרויקט התמקד בסעיף השני של המטרה - פיתוח שירות תמיכה אשר מבוסס על רצונו של האדם ובחירותיו.

סיכום ממצאי מחקר ההערכה

- בפרק זה יוצגו עיקר הממצאים והמסקנות כפי שעלו בסיום הפיילוט. סיכום נפרד של השלב הראשון של הפיילוט ניתן למצוא בגוף הדוח.
- ממחקר ההערכה שליווה את 'פיילוט סעיף 12' עולה כי מודל התמיכה בקבלת החלטות כפי שהופעל במסגרת הפיילוט הצליח לקדם באופן משמעותי את היכולת של המשתתפים להבין תהליכי קבלת החלטות, לקבל החלטות ולממש אותן. ההתקדמות נצפתה בקרב כל המרואיינים (רואיינו 12 מתוך 22 משתתפי הפיילוט) בין אם המוגבלות שלהם הינה שכלית או נפשית (לחלקם גם מוגבלות פיזית). אצל כל המרואיינים ללא יוצא מהכלל זוהו שינויים משמעותיים שהתרחשו במהלך תקופת הפיילוט ואשר ניתן לייחס אותם לתמיכה שקבלו, עם זאת יש לקחת בחשבון כי לא בהכרח אצל כל משתתפי הפיילוט התרחשו שינויים.
- תחת מגבלות הפיילוט והמחקר המלווה נראה כי מודל התמיכה בקבלת ההחלטות על מאפייניו הייחודיים (תומכים שאינם מומחים בטיפול באנשים עם מוגבלויות, הכשרה חוצת מוגבלויות, התאמת תהליך התמיכה למאפיינים הייחודיים של האדם ולא דווקא למוגבלות שלו) עשוי להיות אפקטיבי עבור מגוון אנשים בעלי מאפיינים שונים: סוג מוגבלות, גיל, מצב משפחתי, סוג מגורים ועוד. המאפיין היחיד אותו ניתן היה לזהות במחקר זה כי התומכים התקשו להתמודד הינו תפקוד גלי של המשתתף, למשל בעקבות התפרצות של מחלת נפש. נראה כי יש צורך להתאים את המודל גם למאפיין זה.
- זוהו שלושה סוגים של שינויים אשר התחוללו אצל המרואיינים ואשר ניתן ליחסם לתהליך התמיכה בקבלת החלטות:
 - **שינויים פנימיים** - שכללו שיפור בשלבים שונים של תהליכי קבלת החלטות (מודעות והבנה של תהליך קבלת החלטות, מיומנויות קבלת החלטות ויכולת המימוש של ההחלטות), התפתחות יכולות לסנגור עצמי, ושיפור בהתנהלות הכספית (ברצון לנהל את הכסף באופן עצמאי, בניהול יותר מוקפד ופחות בזבזני, ובעליה במוטיבציה לחסוך לטובת העתיד).
- **שינויים הקשורים לאפטרופסות** - אצל שישה מכלל משתתפי הפיילוט החלו תהליכים להסרת האפטרופסות. נכון למועד כתיבת דוח זה הושלמו שניים מהתהליכים. אצל מרואיינים נוספים זוהו שינויים במערכת היחסים עם האפטרופוס שמשקפים רצון ליותר עצמאות בקבלת החלטות בתחומים שונים של חייהם ולעמידה איתנה יותר על דעתם מול האפטרופוס.
- **שינויים הקשורים למגעים של המשתתפים עם גורמים אחרים** - הפיילוט סיפק למשתתפים הזדמנות להגשים שאיפות או לבחון את גבולות היכולת שלהם בתחומים שונים ללא התערבות שיפוטית מבחוץ, וזאת במגוון רחב של מגעים עם גורמים חיצוניים (בביצוע רכישות, בהתנדבות, בצריכת שירותים, במיצוי זכויות ועוד). לעצם ההתנסויות ולחוויות ההצלחה שנוצרו הייתה השפעה חיובית על ביטחונם העצמי של המשתתפים ועל תפיסת המסוגלות שלהם.
- מעבר לתוצאות שהתרחשו אצל משתתפי הפיילוט, מהראיונות עם אפטרופוסים בני משפחה עולה כי גם להם עצמם תרם הפיילוט (ובפרט המפגשים עם מנהל הפיילוט ומפגשי המשפחות) במספר היבטים:
 - הבנה טובה יותר וגיבוש תפיסה ברורה יותר של תפקידם בקידום בן המשפחה עם המוגבלות.
 - רכישת ידע וכלים איך לכוון את המשתתף לעצמאות רבה יותר בקבלת ההחלטות שלו.
 - קבלת מידע לגבי מגוון פתרונות שונים שעשויים לתת מענה לרצונות וצרכים של בן המשפחה עם המוגבלות.
- נראה כי הפעילות שנעשתה במסגרת הפיילוט מול האפטרופוסים בני המשפחה זיהתה ונתנה מענה לצורך אמיתי שלהם.

המלצות

6. **המשך פיתוח מודל התמיכה בקבלת החלטות** - מומלץ להמשיך לפתח את מודל התמיכה בקבלת ההחלטות בהתייחסות לנקודות הבאות:
 - **הגדרת גבולות התפקיד של התומך** להבדיל מחבר או מטפל, ותיאום ציפיות מול האדם עם המוגבלות לגבי גבולות התפקיד
 - **הדרכת התומכים כיצד לסייע למשתתפים בשלבים שונים של קבלת החלטות**
 - הבנה של המושג "קבלת החלטות עצמאית" להבדיל מ"תפקוד עצמאי"
 - הבנת משמעות המושג "קבלת החלטות" על כל המשתמע ממנו
 - ברור האם קיים רצון לקבלת החלטות עצמאית, והאם יש צורך לחזק את הרצון
 - זיהוי תחומים בהם המשתתף **מעוניין** לקבל החלטות באופן עצמאי, בניגוד לתחומים שבהם הוא מעדיף להעביר את קבלת ההחלטות למשהו אחר מתוך בחירה **מודעת**.
 - יצירת האבחנה וזיהוי של נושאים בהם המשתתף **בפועל** כבר מקבל החלטות בעצמו, נושאים בהם הוא שותף להחלטה, ונושאים בהם משהו אחר מקבל החלטה עבורו.
 - אחת הדרכים לסייע בידי המשתתפים להבין את המושגים והשלבים השונים שבקבלת ההחלטות היא לשיים מושגים כמו: קבלת החלטה, רצון, יוזמה, בחירה, במהלך המפגשים השוטפים של המשתתפים עם התומכים.
 - **היבטים חברתיים בקשר בין התומך למקבל השירות** - הכשרת התומכים איך לנהל ואיך לסיים את הקשר החברתי - רגשי שנוצר בינם לבין האדם עם המוגבלות
 - **בירור גבולות ויכולות** - מומלץ לוודא שהתומכים מצליחים ליישם את הגישה של המודל לתמיכה בהחלטות לפיה המסע של האדם עם המוגבלות לברור הגבולות והיכולות האישיות שלו צריך להתבצע בתהליך של חיפוש, התנסות והתמודדות אישית עם הצלחות וכישלונות. אימוץ גישה זו הינו אתגר גם עבור חלק מהתומכים.
 7. **חיזוק התמיכה של בני המשפחה באדם עם מוגבלות** - מומלץ לבחון לעומק מהם הצרכים של בני המשפחה בהקשר של קידום האדם עם המוגבלות, לבחון לאילו מהצרכים יכול המודל לתת מענה ולהגדיר את הרכיב של המפגשים עם בני המשפחה כחלק בלתי נפרד מהמודל, חלק אשר תורם באופן ישיר להשגת המטרה של עצמאות בקבלת החלטות ולעיתים אף להסרת האפסטרופסות.
1. **הרחבת הפיילוט** - להערכתנו, יש צורך להרחיב את ההתנסות במודל זה למשכי זמן ארוכים יותר, ובהיקף גדול יותר של משתתפים. מומלץ לבחון את המודל גם עם אנשים עם מוגבלות שהוחלט למנות להם אפסטרופוס אך ההחלטה טרם התבצעה. זאת על מנת שניתן יהיה לבחון את האפקטיביות של המודל כחלופה לאפסטרופסות וכן להמשיך לפתח אותו.
 2. **התאמת המודל למאפיינים ספציפיים** - מחקר ההערכה מעיד כי המודל היה אפקטיבי עבור מראיינים עם מוגבלות שכלית או נפשית (גם בשילוב עם מוגבלות פיזית). אך יש צורך להתאים אותו לאנשים בעלי תפקוד גלי. יתכן כי קיימים מאפיינים נוספים שאליהם יש צורך להתאים את המודל, כדי לבחון זאת יש צורך להפעיל את המודל בקרב קבוצה רחבה יותר של אנשים בעלי מאפיינים שונים.
 3. **משך התמיכה בקבלת החלטות** - הפיילוט התבצע במשך שנה אחת, ומתוך הראיונות עולה באופן ברור כי פרק זמן זה אינו מספק בכדי שתהליך התמיכה בקבלת ההחלטות יממש את מלוא הפוטנציאל שלו. מכיוון ששירות התמיכה בהחלטות הינו דיפרנציאלי מטבעו יש צורך להתאים את משך השירות לצרכים האישיים של כל אדם כאשר יש לקחת בחשבון את המאפיינים השונים שלו, כולל הצורך לשנות הרגלים שהוטמעו במשך שנים רבות. ניתן להניח כי חלק מהאנשים עם המוגבלויות יזדקקו לתמיכה לאורך כל חייהם.
 4. **רתימת גורמים נוספים לתהליך התמיכה** - יש חשיבות להשתלבות של תהליך התמיכה בקבלת ההחלטות בתוך המערך הכולל של הגורמים המעורבים בחיי אדם עם מוגבלות. מומלץ לעשות מאמץ ולהשקיע משאבים ברתימת הגורמים הרלוונטיים לתהליך התמיכה בקבלת החלטות.
 5. **הדרכה בניהול כספי** - מומלץ לשלב במודל התמיכה רכיב מובנה של הדרכה בניהול כספי (במקרים שלמשתתף יש צורך בכך) או הפניה לגורם אחר שיכול לספק הדרכה כזו.

הכנס וחוברת זו הופקו בתמיכת האיחוד האירופאי.
תוכנם אינו משקף את עמדותיו של האיחוד האירופאי.

בזכות, המרכז לזכויות אדם
של אנשים עם מוגבלויות, עמותה
מיסודה של האגודה לזכויות האזרח בישראל

בזכות!

mail@bizchut.org.il | www.bizchut.org.il

© 02-6521308 F 02-6221283

כנפי נשרים 3, גבעת שאול, ירושלים 9546406